

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 41 (2932)
13 настрычніка 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

●
Па рэспубліцы, у краіне, за мяжой гучыць іх музыка. У падручніках і энцыклапедыях занатаваны іх імёны. За кожнай іх творчай навінкай мы сочым з цікавасцю...

●
Пра народных артыстаў рэспублікі нампазітараў Анатоля БАГАТЫРОВА (верхні здымак) і Яўгена ГЛЕБАВА чытайце на стар. 10—11.

УДЗЕЛЬНІКАМ ТАШКЕНЦКАЙ СУСТРЭЧЫ ПІСЬМЕННІКАЎ КРАІН АЗІІ І АФРЫКІ

Ад імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, савецкага народа і ад сябе асабіста вітаю пісьменнікаў Азіі і Афрыкі, якія сабраліся на гасціннай зямлі Савецкага Узбекістана, каб адзначыць дваццацігоддзе сваёй асацыяцыі.

Асацыяцыя пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі аб'яднала на антыімперыялістычнай аснове прадстаўнікоў прагрэсіўнай мастацкай інтэлігенцыі і ўнесла прыкметны ўклад у справу міру, вызвалення народаў ад каланіялізму і расізму, у барацьбу за ідэалы свабоды, гуманізму і дэмакратыі.

Велізарная грамадская роля літаратуры і мастацтва. Праўдзіва адлюстроўваючы жыццё народаў, перадаючы мастацкі актыўна садзейнічаюць нацыянальнаму і сацыяльнаму прагрэсу сваіх краін, пашырэнню абмену мастацкімі каштоўнасцямі і росту ўзаемаразумення ў свеце. У нашай краіне ведаюць і любяць лепшыя творы нацыянальных літаратур Азіі і Афрыкі, якія ўвасабляюць пе-

радавыя імкненні, спадзяванні і надзеі простых людзей, дух барацьбы і стварэння.

Дарагія сябры! Ваша сустрэча праходзіць у складаны і адказны момант, калі рэакцыя спрабуе зноў накаліць абстаноўку на сусветнай арэне. Імперыялізм, яго саўдзельнікі і паслугачы вядуць атакі супраць разрадкі міжнароднай напружанасці, спрабуюць пасяць варожасць у радах барацьбітоў за свабоду і незалежнасць маладых дзяржаў, распальваюць братазбойчыя канфлікты на азіяцкім і афрыканскім кантынентах, імкнуцца захаваць ачагі напружанасці на Блізкім Усходзе, на поўдні Афрыкі, Індакітайскім паўвостраве. Сёння няма задачы больш важнай, чым аб'яднанне людзей добрай волі для ўзмацнення барацьбы за мір, спыненне небяспечнай гонкі ўзбраенняў, супраць планаў вытворчасці нейтронавай зброі і іншых сродкаў масавага знішчэння людзей.

Мы глыбока перакананы, што ў наш век сілы міру і сацыяль-

нага прагрэсу могуць сарваць планы агрэсараў і не дапусціць імперыялістычнага ўмяшання ўнутраныя справы народаў. Агульнымі намаганнямі можна дабіцца спынення бессэнсоўнай растраты рэсурсаў нашай зямлі на гонку ўзбраенняў, павярнуць чалавечую энергію і розум на задавальненне жыццёвых патрэб мільёнаў людзей, іх духоўнага і культурнага развіцця. Дазвольце выказаць упэўненасць, што ваша сустрэча ўнясе свой уклад у вырашэнне гэтых вялікіх задач.

Савецкі Саюз, верны заветам вялікага Леніна, заўсёды падтрымлівае і будзе падтрымліваць народы Азіі і Афрыкі ў іх справядлівай барацьбе за нацыянальную незалежнасць, супраць імперыялізму і неакананіялізму, за мір і сацыяльны прагрэс.

Ад усёй душы жадаю вам, дарагія сябры, плённай работы, далейшых поспехаў у дзейнасці вашай асацыяцыі. Вялікіх вам творчых здзяйсненняў!

Л. БРЭЖНЕВ.

СЯБРУЮЦЬ З ВОІНАМІ АРТЫСТЫ

У рэспубліканскую ваенна-шафскую камісію прыйшоў ліст з Н-скага авіягарнізона. А ў ім — просьба накіраваць прадстаўнікоў Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры і Беларускага тэатральнага аб'яднання для ўдзелу ва ўрачыстасцях з нагоды свята часці. Назаўтра ў рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтва пачалі фарміраваць пазнавальную дэлегацыю. У творчую паездку працягнуліся артысты мінскіх тэатраў і канцэртных калектываў, члены творчых саюзаў рэспублікі. Сярод іх — народная артыстка Савецкага Саюза Т. Ніжнікава, народны артыст рэспублікі Л. Браннік, заслужаная артыстка БССР Г. Лебедзева, лаўрэат усаюзнага конкурсу В. Скарабагатаў, салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі Н. Цішко, Н. Пачамчук, Л. Цытняроўская, У. Піляк і іншыя. Майстроў пэндзля і рэзка прадстаўлялі старшыня ваенна-шафскай камісіі Саюза мастакоў БССР скульптар А. Курчак і мастак М. Валынец. Узначальваў групу дырэктар рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтва заслужаны работнік культуры БССР Я. Гардзей.

Цёпла, гасцінна сустрэлі авіятары-гвардзейцы сваіх добрых і даўніх сяброў — шафаў з горада-героя Мінска. У музеі баявой славы дзеячы культуры пазнаемліліся з ветэранамі, якія стаялі ля вытокаў баявога летавіцтва сваёй часці. У падраздзяленнях госці сустрэліся з маладымі воінамі, цікавіліся арганізацыяй іх культурнага адпачынку. Кіраўнікі і ўдзельнікі армейскай самадзейнасці атрымалі нямаля каштоўных кваліфікаваных парадаў.

А потым абдысьлі ўрачысты канцэрт, наладжаны шафамі: удзельнічалі сталыя майстры, артыстычная моладзь. З вялікім майстэрствам

спявала Тамара Ніжнікава, натхнёна выступілі Леанід Бражнік, Ганна Лебедзева. Вельмі прыемна для воінаў, якія сочаць за выступленнямі маладога спевана па тэлебачанні, ведаючы яго па конкурсу вакалістаў, дзе ён стаў лаўрэатам, была сустрэча з Віктарам Скарабагатавым. Пасля выдатнага заканчэння Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі гэты даравіты артыст паспяхова працуе на опернай сцэне. У канцэрте для воінаў-авіятараў Віктар паказаў і сябе цікавым выканаўцам савецкай песні.

Поспех у армейскай аўдыторыі заслужылі і салісты эстрады — спявачкі Ніна Пачамчук і Ніна Цішко, артысты філарманічнага балета Ларыса Цытняроўская і Уладзімір Піляк. Аляксандр Красільшчыкаў паказаў сябе не толькі як вядучы-канферансье, але як аўтар і выканаўца кампазіцыі аб вайне на вершы Б. Акуджавы, М. Румянцавай, П. Вегіна, Я. Етушэвіч, Р. Раждзественскага. І яшчэ — ніводнае выступленне не адбылося б без удзелу канцэртмайстра філармоніі Паліны Ханіс...

Шмат памятных уражанняў ад сустрэч з людзьмі ратнай працы розных пакаленняў было ў членаў артыстычнай дэлегацыі, якая наведвала праслаўленую гвардзейскую авіяцыйную частку. І зноўку артысты і мастакі, пісьменнікі і кампазітары, кіраўнікі творчых арганізацый, навуковых і культурна-асветніцкіх устаноў, БРК прафсаюза работнікаў культуры і БТА аналізуюць усё зробленае і абмяркоўваюць тое, што належыць зрабіць. Намыслюцца новыя рубжы культурнага шэфства — у суладдзі з задачамі, што стаяць перад воінамі нашай акругі напярэдадні 60-годдзя ўтварэння Беларусі і яе Кампартыі, юбілею ЧБВА.

Я. МАЛЫ,
падпалкоўнік.

КАБ НЕ ЗНІЖАЎСЯ НАПАЛ...

Сёлета Гродзенскі абласны драматычны тэатр меў адказны экзамэн на творчую сталасць: упершыню за трыццаць гадоў дзейнасці калектыву выступаў перад патрабавальнымі і добразычлівымі гледачамі горада Леніна. Газета «Ленінградская правда», падвядучы вынігі гастролёў, адзначыла рэпертуарную разнастайнасць афішы гродзенцаў, у якой побач з імёнамі беларускіх драматургаў К. Крапівы і А. Петрашкевіча стаяць імёны аўтараў даволі папулярных сцэнічных твораў І. Друцэ, А. Цагарэлі, А. Капкова, Т. Уільямса. Горад на Няве ведае трактоўкі гэтых п'ес і выкананне роляў у іх знакамітымі артыстамі. Таму высокая ацэнка рэжысуры і акцёрскіх работ гасцей з Прыпяцкага раёна была надзвычай прыемнай. Рэцэнзент «Ленінградской правды» Г. Каваленка заўважыў арганічнае адчуванне калектывам жанравых асаблівасцей драматургіі. «У кожным жанры, — піша ён у артыкуле «Пазіцыя тэатра», — калектыву не толькі шукае цікавае тэатральнае вырашэнне, але і горада змагаецца за высокія маральныя ідэалы. Імкнецца выхоўваць грамадзянскасць, сцвярджае чалавечую дабрату».

Напярэдадні пачатку новага сезона карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» звярнуўся да галоўнага рэжысёра тэатра У. Караткевіча з просьбай падзяліцца творчымі планами калектыву. Размова пачалася з ленінградскіх уражанняў.

— Так, мы сапраўды адчулі добразычлівасць строгага гледача, — сказаў Уладзімір Алксандравіч. — Зала заўсёды падтрымлівала напал і ўнутраную змабілізаванасць удзельнікаў спектакляў, даруючы часам і лунныя нашы пралікі. Гэта, дарэчы, спрыяла і поспеху тых ацёраў, якія ўводзіліся ў гастрольны рэпертуар. Напрыклад, малады выхаванец Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута (клас заслужанага дзеяча мастацтваў БССР У. Маланкіна) Я. Буланчык у Ленінградзе ўпершыню іграў галоўную ролю ў спектаклі «Каса марэ» — Павлаке і заслужыў апладысменты гледачоў. Грамадскасць з вялікай цікавасцю сустрэла «Мілага чалавечка» К. Крапівы і «Трывогу» А. Петрашкевіча. А адным словам, прыём ленінградцаў акрылле наш калектыву і прымушае клапаціцца, каб творчы напал лета-78 не зніжаўся...

Сцэна са спектакля «Мілы чалавек» па п'есе народнага пісьменніка Беларусі К. Крапівы. У ролях Жлукты і Каянгіна заслужаныя артысты БССР У. Мішчанчук і В. Смачнёў.

Фота У. КРУКА.

ПРЭМ'ЕРЫ

Казку «Шукай ветру ў полі» У. Ліўшыца ў перакладзе з рускай мовы А. Вольскага паказаў Рэспубліканскі тэатр юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі. Спектакль паставіў Ю. Блроза ў дэкарацыях па эсказах Л. Яўмешнінай з музычнай кампазітарка Э. Зарыцкага.

На здымку: сцэна са спектакля. У ролях Бабы і Дзеда артысты Н. Венядзінтава і М. Пятроў.

Фота У. КРУКА.

У ВЫДАВЕЦТВЕ «ЛІЕСМА»

У Латвіі ў трынаццаты раз прайшлі Дні паэзіі, якія з часу святкавання стогодовага юбілею Яна Райніса сталі ўжо традыцыйнымі. Дні паэзіі, як сказала на ўрачыстым адкрыцці сакратар праўлення Саюза савецкіх пісьменнікаў Латвіі Дайна Аватыня, гэта не толькі свята, але і своеасаблівае справаздача дзеячаў літаратуры, кнігавыдаўцоў за мінулы год. Трэба дадаць — і перакладчыкаў.

У Рызе падрыхтаваны томкі выбраных вершаў народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі, які называецца «Дабрыня». Над ім працавалі 10 латышскіх перакладчыкаў. А сіладалынікам кнігі і ўзнаўляльнікам многіх тэкстаў па-латышску з'яўляецца Еранім Стулпан. Зборнік убачыць свет у наступным годзе.

Амаль штогод выходзяць у Латвіі кнігі беларускай прозы. Талрыд Руліс, узнагароджаны за перакладчыцкую дзейнасць Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, сёлета даў магчымасць латышскім чытачам пазнаемліцца з творчасцю Максіма Гарэцкага. У серыі «Апавяданні пра гісторыю» выйшлі яго творы пад адной вокладкай «На імперыялістычнай вайне» і «Віленскія камунары».

Зараз Т. Руліс рыхтуе да выдання прозу І. Чыгрынава. А да 100-годдзя з дня нараджэння Янкуба Коласа выйдзе ў яго перакладзе томкі класіка беларускай літаратуры.

С. ПАНІЗНІК.

МАЙСТЭРСТВА ПЕРАКЛАДУ

Выдавецтва «Савецкый пісатель» выпусціла чарговы, адзінаццаты, зборнік «Майстэрства перакладу», дзе сабраны лепшыя артыкулы за 1976 год, прысвечаныя гэтай важнай галіне творчай дзейнасці. У раздзеле «Тэорыя і практыка» змешчаны адзін з іх, напісаны выкладчыкам Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдатам філалагічных навук Радзівальтам Літвінавым. Аўтар вядзе гаворку аб тым, як перакладаецца беларуская паэзія для дзяцей. Артыкул так і называецца «Аб рускіх перакладах беларускай паэзіі для дзяцей». У ім аналізуюцца пераклады твораў Кастуся Кірзенкі, Эдзі Агняцэвіч, Станіслава Шушкевіча, Еўдакіі Лось, Міколы Хведаровіча, Рыгора Барадуліна, Веры Вярбы, Івана Муравейкі, Аляксандра Дзеружынскага, Алены Кобец-Філімонавай, Кастуся Цвірка.

І. ФЕДАРАЎ.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

З новымі творами народнага паэта Беларусі П. Броўкі атрымалі магчымасць пазнаемліцца чытачы «Юности». У восьмым нумары часопіса змешчана нізка яго вершаў у перакладзе на рускую мову І. Шклярэўскага.

Кнігу беларускага журналіста У. Бегуна «Уварванне без зброі», якая выйшла летась у выдавецтве «Молодая гвардыя», рэцэнзую ў восьмым нумары часопіса «Наш современник» В. Емяльянаў.

СВЯТА КАЛЕКЦЫЯНЕРАЎ ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

У старажытным горадзе на Нёмане адбылася першая абласная філатэлістычная выстаўка, прысвечаная 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі і 850-годдзю Гродна. На выстаўцы прадстаўлена 26 калекцый, у тым ліку дзве калектыўныя распрацоўкі, падрыхтаваныя дзіцячымі гурткамі.

Работа з юнымі філатэлістамі стала неад'ёмнай часткай дзейнасці гродзенскага клубу калекцыянераў. У вобласці зараз налічваецца звыш дзясці гурткоў і секцый, у якіх займаюцца 350 дзяцей.

«Спорт у СССР», «Ленін. Старонкі вялікага жыцця», «Міжнароднае супрацоўніцтва ў космасе» — вось некаторыя з тэм, прадстаўленых на выстаўцы работ.

Выстаўку наведалі сотні жыхароў горада.

А. ЭЛЬКІН.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ

Днямі ў Доме літаратара адбылася сустрэча беларускіх пісьменнікаў з групай студэнтаў Люблінскага ўніверсітэта, якую ўзначальвалі прафесары Франц Якапін і Янез Зор. Яны знаходзіліся ў Беларускім дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна на стажыроўцы.

У размове з югаслаўскімі гасцямі, дзе ішла гаворка аб культурных і літаратурных сувязях нашых краін, аб асаблівасцях мастацкага перакладу, прынялі ўдзел народны пісьменнік БССР, лаўрэат Ленінскай прэміі Максім Танк, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Васіль Быкаў, пісьменнікі Барыс Сачанка і Ніл Гілевіч.

МАСКОЎСКАЯ ПРЭМ'ЕРА

У маскоўскім тэатры «Спорт» адбылася прэм'ера новага хранікальна-дакументальнага фільма «Урокі Ганны Савельеўны», створанага на кінастудыі «Беларусьфільм» (аўтар сцэнарыя У. Саламаха, рэжысёр У. Цяслюк). Кінаарыс расказвае пра цікавы вопыт работы настаўніцы малевання Кашчынскай сярэдняй школы Ганны Савельеўны Асіпковай, якая не толькі дае дзецям пачатковыя ўрокі жывапісу, але і ўводзіць іх у свет цудоўных мастацкіх вобразаў, вучыць дабру і разуменню прыгажосці.

А. КАСЯНКОУ.

ЭКРАННЫ ЛЕТАПІС МАЛАДОГА ГОРАДА

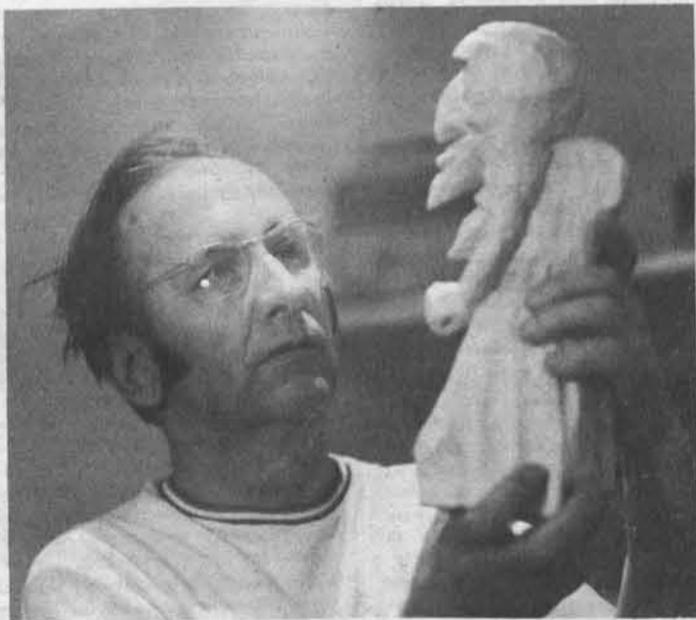
Дыпламам Міжнароднага конкурсу аматарскіх фільмаў, які завяршыўся ў Чэхаславакіі, адзначана стужка «Бераг левы, бераг правы», знятая ўдзельнікамі студыі Наваполацкага Палаца культуры нафтавікоў. Карціна расказвае аб карэньных сацыяльных пераменах, якія адбыліся за апошнія дзесяцігоддзе ў жыцці маладога горада, у лёсе яго жыхароў.

Цяпер наваполацкія кінааматары здымаюць фільм аб гісторыі горада вялікай хіміі.

«СУЧАСНІК», 1978

Летась чытачы рэспублікі ўпершыню пазнаёміліся са зборнікам лепшых нарысаў года, напісаных беларускімі літаратарамі і журналістамі. І вось — чарговы выпуск штогодніка «Сучаснік». Пра справы працаўнікоў Аршаншчыны, пра першага санітара райкома партыі Васіля Іванавіча Кагалёнка расказваецца ў нарысе І. Дуброўскага «На аршанскіх узвышшах». Герой нарыса В. Кармазава («Векавое») — ляснік Нараўлянскага лясніцтва Сцяпан Пракопавіч Анацка.

Сярод аўтараў зборніка — і іншыя беларускія пісьменнікі. Гэта — В. Дайліда («Слуцкія каласы...»), М. Вышыньскі («Шчасце рыбацкае»), В. Макаравіч («Па самай высокай мерцы»), Л. Прокша («З разведкі ў разведку»), В. Якавенка («Барозны за гарызонт»), К. Камейша («Найпершы клопат»), С. Кухараў («Арына, ласнавае сэрца»), А. Капусцін («Дырэктар»), а таксама — журналісты М. Карпенка («Галінка і дрэва»), У. Ліпскі («Рыцары рабочага гарту»), В. Праскураў («Хата пад вольхамі»).

Міхаіл Ульянавіч Кавалёў працуе цырульнікам у Гродне. Любімы яго занятка пасля работы — разьба па дрэве. З любоўю выкананы ім кампазіцыі «Лясное жыццё», «Мядзведзь на пасецы», «Заклінальнік гадзюк», «Вядзьмарка» і інш. Міхаіл Ульянавіч — неаднаразовы ўдзельнік рэспубліканскіх і абласных выставак народных умельцаў, многія яго работы адабраны для музея атэізму і гісторыі рэлігіі.

Фота У. КРУКА.

Выступаюць «Верасы».

ЗВІНІЦЬ СТРУНА, СПЯВАЕ СЭРЦА

Восьмага кастрычніка краіна адзначыла прафесійнае свята хлебарабаў — Усесаюзны дзень работнікаў сельскай гаспадаркі.

І менавіта на яго прылаў першы дзень Першага рэспубліканскага тыдня «Майстры мастацтва — працаўнікам вёскі». Свята гэтае праводзіцца ў адпаведнасці з пастановай ЦК КПБ «Аб 60-годдзі Беларускай Саветскай Сацыялістычнай Рэспублікі і Камуністычнай партыі Беларусі». Канцэртныя арганізацыі і тэатры выступаюць з творчымі рапартамі — справаздачамі перад тымі, хто здабывае галоўнае багацце дзяржавы — хлеб, хто водзіць трактары і камбайны, працуе на фермах, у полі. Эмблема свята — ліра і збожжавы колас, перахопленыя сярпом і молатам, — і сімвалізуе саюз творчасці з працай. Афішы з эмблемай свята запрашаюць на канцэрты, на спектаклі, на сустрэчы з кампазітарамі, мастацтвазнаўцамі.

І ад Браслаўшчыны да сівога Турава, ад сцен прыгранічнага Брэста да старажытнага Мсціслаўя спявае ў гэтыя дні цымбальная струна, гучыць перад прыцішанай клубняй залай натхнёны верш паэта: льецца арыя з оперы, выводзіць заўсё-

ды кранальную «Зорку Венеру» хор...

Да працоўных Жлобіншчыны выехала Дзяржаўная харавая капэла БССР імя Р. Шырмы. Крычаў, Глуск, Асіповічы — маршрут трупы Магілёўскага абласнога тэатра драмы і наметы імя В. Дуніна-Марцінкевіча. Калгасніні Веткаўскага раёна сардэчна віталі Дзяржаўны народны аркестр БССР імя І. Жыновіча. Івацэвічы, Бяроза, Ляхавічы пазначаны ў камандзіроўнак вялікай групы салістаў опернага тэатра, якую ўзначальвае кампазітар С. Картэс. У музычных школах Столінскага і Іванаўскага раёнаў іграе творы класікаў і сучасных аўтараў лаўрэат міжнародных конкурсаў саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі Р. Нодэль. Піншчына вітае самых папулярных сёння артыстаў у галіне ванальна-інструментальнай музыкі — «Песняроў».

Геаграфія свята шырокая. Першы тыдзень «Майстры мастацтва — працаўнікам вёскі» кладзе пачатак такому абслугоўванню хлебарабаў і механізатараў, якое з цягам часу ахопіць літаральна кожную вёску нашай рэспублікі.

Побач з вядучымі салістамі і ансамблямі Беларусі ёсць прад-

стаўніні Масквы і Ленінграда, канцэртных арганізацый РСФСР, Украіны, Літвы, Узбекістана і іншых братніх рэспублік.

Штовечар у налгасах і саўгасах адбываецца семдзесят канцэртаў і спектакляў. На сустрэчу з артыстамі ідуць і ідуць гледачы, якія нядаўна сышлі з трактара або вярнуліся з фермы. Чароўны феномен творчага кантэнтнага паміж актёрам і гледачом пануе што не мае зніваленту, непасрэдна кантакт з дзеячамі мастацтва не заменіць бланкітны экран. Вясковы глядач на гэтых шматлікіх сустрэчах мае магчымасць паціснуць з падзянай руку саліста, які ўзрушыў яго, спытаць кампазітара пра крыніцы яго меладыйнай партытуры, расказаць эстраднаму канферансье мясцовую версію папулярнай рэспрызы. Таму цяперашні фестываль-справаздача адбываецца ў надзвычай непасрэднай атмасферы ўзаемаарумення. Таму так часта гаспадары гавораць на развітанне гасцям-артыстам: «Да новых сустрэч!»

Тыдзень заканчваецца паслязатра, пятнаццатага кастрычніка.

Б. ГУК.

Удзельнікі народнага ансамбля песні і танца «Калдыргоч» («Ластаўка») Наманганскага гарадскога Дома культуры імя М. Гогаля знаёмяцца з бібліятэкай Варсукіўскага сельскага Дома культуры Смалевіцкага раёна.

Фота У. КРУКА.

НАВІНЫ КУЛЬТУРЫ ГОМЕЛЯ

ГОМЕЛЬСКИ ДОМ НАРОДНОЙ ТВОРЧАСЦІ правёў абласны семінар-нараду кіраўнікоў народных і вядучых калектываў мастацкай самадзейнасці. Абмеркаваны задачы па дастойнай сустрэчы 60-годдзя БССР і КПБ, прааналізаваны рэпертуар, аказана метадычная дапамога ў арганізацыі работ клубоў і гурткоў народнай творчасці.

ЗА ВЫСОКАЕ ВЫКАНАУЧАЕ МАЙСТЭРСТВА і актыўны ўдзел у эстэтычным выхаванні працоўных калектываў духавога аркестра Палаца культуры завода «Гомсельмаш» прысвоена ганаровае званне — «народны». Гэты калектыў створаны ў 1960 годзе. У яго рэпертуары — творы рускіх, савецкіх і зарубажных класікаў, песні савецкіх, беларускіх кампазітараў і народнай музыкі.

Зараз аркестр рыхтуе праграму, прысвечаную 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі.

А. ЖЫЖНЕУСКИ.

«НЕСЦЕРКА НА БУДОУЛІ» — так называецца агітбрыгада Гомельскага Палаца культуры будаўнікоў. У рабочых і служачых вытворчага будаўніча-мантажнага аб'яднання «Гомельпрабуд» яе выступленні нарыстаюцца вялікай папулярнасцю. Для агітбрыгады характэрны прыцэльнасць крытыкі, пэўны яе адрас, вобразнае і выразнае вырашэнне той або іншай тэмы. Кіруе гэтым калектывам рэжысёр драматычнага калектыва Палаца культуры Мікалай Марцаў. Ён жа з дапамогай супрацоўнікаў шмат-

тыражні «За высокую якасць» піша і сцэнарыі выступленняў.

В. СЯМЕНАУ.

У ВЫТВОРЧАЕ АБ'ЯДНАННЕ «ГОМЕЛЬДРЭУ» прыйшла радасная вестка: за актыўны ўдзел у культурна-шэфскай рабоце на сяле калектыў мастацкай самадзейнасці ўзнагароджаны дыпламам Міністэрства культуры БССР, рэспубліканскіх камітэтаў прафсаюзаў работнікаў культуры і сельскай гаспадаркі.

«БУДОУЛЯ МАЛАДОСЦІ — БАМ» — выстаўка на таную тэму падрыхтавана работнікамі бібліятэкі Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Тут шырока прадстаўлены дакументальная літаратура і фотаздымкі пра гераічны будні маладых будаўнікоў, пра сённяшні дзень абуджанага да новага жыцця багацейшага краю нашай Радзімы.

Выстаўка прысвечана 60-годдзю ВЛКСМ.

А. ІВАНОВ.

У ГОМЕЛЬСКИМ КРАЯЗНАУЧИМ МУЗЕІ адкрылася выстаўка работ «Рускі пейзаж канца XIX — пачатку XX стагоддзя». Палотны для экспазіцыі прадстаўлены Дзяржаўным мастацкім музеем БССР.

Гамельчане і госьці горада над Сожам з вялікай цікавасцю знаёмяцца з творчасцю выдатных майстроў пейзажнага жывапісу І. Левітана, І. Шышкіна, А. Саўрасава, А. Куінды, В. Бялыніцкага-Бірулі і іншых вядомых мастакоў.

М. МІШЫН.

Якраз сёння спаўняецца дваццаць гадоў з часу заканчэння работы першай канферэнцыі пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі. Гэтая міжнародная літаратурная асамблея двух вялікіх кантынентаў адбывалася восенню 1958 года ў сталіцы братаў Узбекістана горадзе Ташкенце.

Івану Паўлавічу Мележу, Аляксею Зарыцкаму і аўтару гэтага артыкула пашчасціла ў якасці гасцей прымаць удзел у гэтым знамянальным форуме, які паклаў пачатак літаратурнаму руху за прагрэс і культуру прадстаўнікоў народаў краін Азіі і Афрыкі. Больш чым 200 літаратараў 37 краін двух кантынентаў, 22 госці з 13 краін Еўропы і Амерыкі, савецкая дэлегацыя ў складзе вядомых пісьменнікаў Масквы, Украіны, Беларусі, Літвы, Латавіі і Эстоніі працавалі некалькі дзён разам. Разам абмяркоўвалі надзённыя, хваляючыя праблемы часу, выпрацоўвалі сумесную праграму барацьбы супраць імперыялізму, за мір і дружбу паміж народамі, за сацыяльны і нацыянальны прагрэс заняволаных народаў.

Ташкенцкая канферэнцыя, як вядома, была народжаная наступным чынам. У 1956 годзе ў сталіцы Індыі Дэлі адбылася першая сустрэча пісьменнікаў краін Азіі. У яе рабоце тады прынялі ўдзел і прадстаўнікі літаратурных нашых братаў савецкіх сярэднеазіяцкіх рэспублік. І вось, ужо на час заканчэння работы той канферэнцыі, вядомая ўзбекская паэтка Зульфія ад імя ўсіх савецкіх дэлегатаў унесла прапанову, каб склікаць чарговую канферэнцыю ў пашыраным складзе ў яе родным горадзе.

Горача і аднадушна гэтая прапанова была прынята ўсімі дэлегатамі. Так праз два гады ў Ташкенце сустрэліся пісьменнікі не толькі Азіі, але і Афрыкі.

Была сонечная, па-летняму цёплая, сапраўды залатая вынікамі працы людзей Узбекістана, восень. Ташкент быў прыгожым агнімі ілюмінацыяй. Яго вуліцы расквітчалі чырванню палотнішчаў і сцягоў. На двух, якія ўвайшлі цяпер у гісторыю, будынках горада — тэатра оперы і балета імя Наваі і вялізнай гасцініцы «Ташкент» — сцягі краін — удзельніц канферэнцыі, эмблема канферэнцыі — пяць скрыжаваных над кіяго ў моцным поціску рук і арнаментаванае палотнішча з узбекскімі словамі «Хуш келісізі!» (Калі ласка!).

Гасцінна сустракалі жыхары сталіцы Узбекістана дарагіх гасцей. Увагай быў ахоплены кожны дэлегат. Адчувалася, што вялікую работу па скліканню канферэнцыі правёў азіяка-афрыканскі падрыхтоўчы камітэт, на чале якога быў вядомы ўзбекскі пісьменнік і грамадскі дзеяч краіны Шараф Рашыдаў. Адчувалася, што савецкім людзям блізкія і дара-

гія інтарэсы народаў краін Азіі і Афрыкі, інтарэсы літаратур гэтага народаў.

Адкрыццё канферэнцыі ператварылася ў вельмі ўрачыстую падзею. Шараф Рашыдаў, тактоўна, выразна вымаўляючы кожнае слова, каб перакладчыкі паспявалі перакладаць яго на ўсе мовы дэлегатаў канферэнцыі, прадстаўляў кіраўнікоў дэлегатаў і запрашаў іх у прэзідыум. Чуліся назвы краін — Афганістан, Алжыр, Ангола, Бірма, Камерун, Кітай, Кіпр, Мазамбік, Гвінея, В'етнам, Філіпіны, Бераг Слановай Косці, Гана, Індыя, Інданезія, Японія, КНДР, Манголія, Нігерыя, Непал, Судан, Пакістан,

укладу пісьменнікаў Азіі і Афрыкі ў агульную скарбніцу чалавецтва нельга ўявіць сабе далейшы прагрэс. Мы павінны па-сапраўднаму ацаніць культурную спадчыну, знішчыць бар'еры, якія нас раз'ядноўваюць, умацаваць асабістыя сімпатыі, паглыбіць дружбу і бліжэй уведаць творчасць адзін аднаго, вынайсці новыя сродкі далейшага ўмацавання нашага адзінства.

Такім чынам у самым пачатку канферэнцыі ўзрасталі, мацнелі, гартвалася атмосфера адзінства, дружбы, жадання жыцця і працаваць у імя шчасця сваіх народаў. Палыміяны заклік Мікалая Ціханавя

Аднак хачу нагадаць, што пры абмеркаванні гэтага пытання не ўсе дэлегаты адразу пагадзіліся з самім духам сфармуляванага пытання. Некаторыя з іх пачалі гаварыць аб тым, што яны лічаць гэтую канферэнцыю выключна літаратурнай і таму, маўляў, не яе абавязак «займацца палітыкай». Але сам ход дыскусіі, дух узгадненасці і павягі да думкі большасці пераканалі «крытыкаў», заклікалі і паставілі іх у рады барацьбітоў.

Не маю магчымасці падрабязна гаварыць пра ўсю праграму работы канферэнцыі. Спашлюся толькі на тое, што канферэнцыя абмяркоўвала

віццю ў былых сваіх калоніях, спыніць рух народаў да новага жыцця.

Усе свае намаганні ворагі імкнуцца накіроўваць на тое, каб атруціць свядомасць афрыка-азіяцкіх народаў, супыніць іх барацьбу за сваю свабоду, за светлы дзень сваёй айчыны. Сёння, як ніколі, узрастаюць свяшчэнныя абавязкі ўсіх пісьменнікаў — даваць самы рашучы адпор імперыялістычнай прапагандзе. Усё — ад буйнога творца да невялікага артыкула і выступлення па радыё — павінна выкрываць варожую хлусню і паклёпніцкія выдумкі.

На Каірскай, а затым і на Бейруцкай сустрэчах пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі дэлегаты Кітая адмовіліся ад праграмы, выпрацаванай у Ташкенце. А яны ж, я гэта добра помню, галасавалі за яе. Цяпер яны праводзяць расколініцкую дзейнасць, здрадзілі інтарэсам нацыянальна-вызваленчай барацьбы, справам сваіх калегаў па творчасці, спрэва сацыялізму. Пачуццё братэрскай салідарнасці і нам, савецкім пісьменнікам, дыктуюць разам з пісьменнікамі краін Азіі і Афрыкі весці рашучую барацьбу з кітайскімі перараджэнцамі, выкрываць іх вялікадзяржаўныя намеры.

І сёння, калі гэтымі днямі ў Ташкенце зноў збіраюцца прадстаўнікі літаратур краін Азіі і Афрыкі, каб урачыста, разам з намі, савецкімі пісьменнікамі, адзначыць 20-годдзе пачатку прагрэсіўнага літаратурнага руху, свет зноў убачыць шчодрасць добрых намераў і волю да барацьбы за светлыя ідэалы. Сустрэча, я ў гэтым не сумняваюся, стане новым значным фактарам умацавання дружбы і шчырага супрацоўніцтва не толькі літаратараў краін Азіі і Афрыкі, але і пісьменнікаў усяго свету.

Цэнтральная падзея ташкенцкіх юбілейных урачыстасцей, як паведамлялася ў друку, будзе літаратурная дыскусія на тэму «Дружба народаў — дружба літаратур». Дваццацігадовы шлях». У горадзе першай канферэнцыі будзе таксама праведзена сесія Выканкома асацыяцыі афрыка-азіяцкіх пісьменнікаў, адбудуцца інтэрнацыянальныя вечары паэзіі, знаёмства з адной з квітнеючых савецкіх рэспублік — Узбекістанам.

Унікальныя па сваіх маштабах і геаграфіі, прадстаўнічы і сугучны па ідэі зместу сучаснасці, якасны па інтэрнацыянальных і гуманных ідэалах афрыка-азіяцкіх літаратурных рух пасляхова працягваюцца. Мы, савецкія пісьменнікі, па-братэрску радуемся кожнай новай сустрэчы з калегамі па творчай працы з Азіі і Афрыкі, па-сяброўску дзелімся вопытам літаратурнага жыцця і ўсімі сваімі справамі. Бескарысліва, з прыемнасцю, па самай інтэрнацыянальнай, гуманнай сутнасці савецкага ладу жыцця і савецкай літаратуры, мы дапамагалі і гатовы ў далейшым дапамагаць развіццю, узмужненню кожнай з літаратур двух вялікіх кантынентаў.

Наша дапамога афрыка-азіяцкім літаратарам стала з'ява агульначалавечай. Тысячы кніг нашых сяброў мільённымі тыражамі выходзяць у СССР на розных мовах савецкіх народаў, у тым ліку і на беларускай мове. А ва Узбекістане, які ўвайшоў у летнік афрыка-азіяцкага літаратурнага руху, за 20 гадоў выдадзена больш чым 200 кніг пісьменнікаў з 30 краін Азіі і Афрыкі.

Мы, беларусы, сардэчна вітаем новую ташкенцкую сустрэчу пісьменнікаў Азіі і Афрыкі. Няхай яна будзе святым дружбы і братэрства, святам прагрэсіўнага літаратурнага сіл усіх кантынентаў зямлі.

Павел КАВАЛЕЎ.

У ІМЯ АДЗІНСТВА І ДРУЖБЫ

ДА 20-ГОДДЗЯ РУХУ САЛІДАРНАСЦІ ПІСЬМЕНнікаў Азіі і Афрыкі

Тайланд, Турцыя — краін, у якіх жыло ў той час звыш аднаго мільярда 600 мільёнаў чалавек, называліся пасланцы сваіх нацыянальных, старажытных культур.

Геаграфія, гарызонты форуму, як бачна, былі і шырокія, і прадстаўнічыя. Да таго ж, уснамінаецца сёння, многія дэлегаты з тых краін, дзе вялася падпольная вызваленчая барацьба супраць каланізатараў, прысутнічалі на канферэнцыі інкогніта. Нашай беларускай дэлегацыі давалася, напрыклад, з'ездзіць у госці ў адзін з калгасаў разам з дэлегацыяй Анголы. Прозвішчы ніводнага дэлегата нават нам названы не былі. Па вядомых прычынах не называліся тады і прозвішчы яшчэ некаторых прадстаўнікоў, асабліва з афрыканскіх краін.

Вельмі ўзнёсла і ўсхвалявана ўспрымалі дэлегаты канферэнцыі прывітальныя пісьмы і тэлеграмы кіраўнікоў многіх дзяржаў. Гучалі словы пажадання поспеху ў рабоце канферэнцыі кіраўнікоў урадаў СССР, Індыі, Кітая, Цэйлона, Бірмы і іншых. Ад імя прадстаўнікоў усіх братаў літаратур Савецкага Саюза самае гарачае і самае сардэчнае прывітанне пасланцам народаў Азіі і Афрыкі перадаў Мікалай Сямёнавіч Ціханав. Ён сказаў:

— Мы вітаем ваш голас свабодных народаў, голас народаў, якія вызваляюцца. Мы ведаем, што высокія дасягненні нацыянальных літаратур вашых краін будуць на карысць усяму перадавому чалавецтву. Без

быў падмацаваны, калі можна так сказаць, прывітаннем канферэнцыі ташкенцкіх піянераў. Яны ўвайшлі ў цудоўную залу тэатра імя Наваі хутка, парывіста. Чырвань іх гальштукі, шчырасць ясных вачэй на радасных, шчаслівых тварах, звонкі голас — усё гэта нібы збліжала ўсіх у зале з савецкаю яваю.

Мастак, творца любой краіны, любых палітычных і рэлігійных перакананняў не мог быць ужо ў гэты першы дзень работы канферэнцыі аб'якавым, не мог не адчуць моц нашага ладу, не адчуць шчасліваю будзённасць нашай явы, не мог не адчуць таго, што пісьменнік павінен жыць толькі інтарэсамі народа, яго думамі, яго барацьбой, яго святой надзеяй жыцця вольна.

Так нараджаўся дух Ташкента.

Так пачыналася 20 гадоў таму назад першая канферэнцыя пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі.

А наступнымі днямі пачалося абмеркаванне ўзгодненага паміж дэлегатамі парадку дня. Першым абмяркоўвалася пытанне аб развіцці літаратур і культур у розных краінах Азіі і Афрыкі і іх ролі ў барацьбе за прагрэс чалавецтва, нацыянальную незалежнасць, у барацьбе супраць каланіялізму, за свабоду і мір ва ўсім свеце. Гэтае пытанне, як сёння кожнаму з нас зразумела, вызначала галоўнае — месца пісьменніка ў шэрагах змагароў за інтарэсы народа, за яго права на сацыяльнае і нацыянальнае развіццё.

таксама пытанне «культуры народаў Азіі і Афрыкі і іх сувязь з культурай Захаду», і працавалі колькі дзён секцыйныя камісіі, утвораныя канферэнцыяй. На пасяджэннях гэтых камісій абмяркоўваліся наступныя пытанні: пашырэнне дружэлюбных кантактаў паміж пісьменнікамі Азіі і Афрыкі; уклад жанчын у літаратуру; праблемы дзіцячай літаратуры, яе выхаваўчае значэнне; развіццё драматургіі ў краінах Азіі і Афрыкі; сувязь радыё, кіно і тэатра з літаратурай.

Канферэнцыя прайшла паспяхова. Яе дэлегаты аднадушна прынялі документ — зварот да ўсіх пісьменнікаў Азіі і Афрыкі, у якім выкладзены прагрэсіўныя, антыкаланіяльныя акты і антыімперыялістычныя мэты пісьменніцкага руху. Нагадаю адну толькі вытрымку з гэтага і сёння актуальнага дакумента.

— Мы, пісьменнікі, — сумленне народаў. На нас ляжыць адказнасць за лёс не толькі нашых сучаснікаў, але і будучых пакаленняў. Таму мы заклікаем вас да барацьбы супраць літаратуры цемрашальства і варожасці, якія атручваюць розум дарослых, разбэшчваюць душы нашых дзяцей.

Мы заклікаем вас ісці разам з намі наперад у пошуках праўды, прыгажосці і свабоды, якія дазваляць нам стварыць літаратуру, звязаную з жыццём народа і здольную дапамагчы яму ў барацьбе за перамогу розуму і справядлівасці на зямлі.

Адна дэталі. Калі документ гэты быў зачытаны, усе дэлегаты ўсталі. Грымнулі магутныя апладысменты, дэлегаты ўзнялі і скрыжавалі ў поцісках рукі. Бачна было, што і тыя дэлегаты, якія мелі на пачатку работы канферэнцыі сваю «асобную думку», цяпер захоплены гэтым гарачым парывам, гэтым адзінствам.

Дух Ташкента народжаны 1-й канферэнцыяй. Гэта дух узгадненасці і павягі паміж народамі і літаратурамі, дух барацьбы з ворагамі прагрэсу чалавецтва, дух рашучасці змагацца на нашай мілай планеце Зямля за ідэалы міру, гуманізму, братэрства. Гэты дух працягваецца сёння ў смелых галасах пісьменнікаў Азіі і Афрыкі супраць злачынстваў агрэсараў, некаланіялістаў розных масцей.

Імперыялізм, як той паранены звер, не здаецца і працягвае сваю агідную дзейнасць, імкнецца рознымі сродкамі перашкодзіць свабодзе і раз-

Кастрычнік 1958 года. Аляксей Зарыцкі і Павел Кавалёў гутаряць з дэлегатам 1-й канферэнцыі пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі класікам бурацкай літаратуры Хоца Намсарэевым.

ФОРУМ МІРУ, ДРУЖБЫ І САЛІДАРНАСЦІ

У Ташкенце адкрылася міжнародная сустрэча пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі

Прайшло дваццаць гадоў з дня першай міжнароднай сустрэчы пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі ў Ташкенце. І вось зноў у сталіцу Узбекістана з'ехаліся прагрэсіўныя дзеячы літаратуры двух кантынентаў. Гэта — вялікая і важная падзея, што пацвярджае, якое велізарнае значэнне мае літаратура, захапляючае, баявое, бескампраміснае слова пісьменніка-барацьбіта, які ўзнімае свой голас супраць эксплуатацыі і прыгнёту чалавека, супраць імперыялізму, некаланіялізму, расізму і апартэіду, за свабоду і незалежнасць народаў, за мір і міжнароднае супрацоўніцтва.

За два дзесяцігоддзі, што прайшлі з таго часу, калі ў кастрычніку 1958 года тут, у Ташкенце, на першую сваю канферэнцыю сабраліся відныя пісьменнікі краін Азіі і Афрыкі, адбылося нягледзячы на змены ў грамадска-палітычным жыцці двух кантынентаў. З'явіліся, узмацнелі і паспяхова развіваюцца на гэтых кантынентах нацыянальная літаратура, у рады пісьменнікаў-ветэранаў, актыўных барацьбітоў за мір і сацыяльны прагрэс уліся новыя атрады таленавітай моладзі, змянілася сама атмасфера, у якой сёння працуюць пісьменнікі. Шэраг краін Азіі і Афрыкі абраў для сябе шлях сацыялістычнага развіцця, які адкрыў перад народамі, перад майстрамі культуры новыя, нябачаныя раней гарызонты для творчасці ў імя сацыяльнага пераўтварэння жыцця.

10 кастрычніка ва Узбекіскім тэатры імя Алішэра Навая, дзе дваццаць гадоў назад праходзіла першая канферэнцыя, адбылося ўрачыстае, прысвечанае ёй, пасяджэнне, скліканае Асацыяцыяй пісьменнікаў Азіі і Афрыкі, Саюзам пісьменнікаў СССР, Савецкім камітэтам па сувязях з пісьменнікамі Азіі і Афрыкі і Саюзам пісьменнікаў Узбекістана. Зала перапоўнена. Зала ў святочным адзенні многіх народаў.

Юбілейную канферэнцыю, прысвечаную 20-годдзю афразіяцкага пісьменніцкага руху, адкрыў старшыня камітэта па сувязях з пісьменнікамі краін Азіі і Афрыкі, Герой Сацыялістычнай Працы Каміль Яшэн.

Удзельнікі міжнароднай сустрэчы з велізарнай увагай выслухалі прывітальнае пасланне Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Леаніда Ільіча Брэжнева, якое зачытаў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Узбекістана Ш. Р. Рашыдаў.

Канферэнцыя працягвае сваю работу.

(Паводле цэнтральных газет).

На атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР

Назва большасці артыкулаў пра паэзію Аркадзя Куляшова, можна заўважыць, узяты з яго ж вершаў, паэм: трагінасць, афарыстычнасць, мудрасць куляшоўскага слова пабуджае ісці торным следам — выводзіць на арбіту назвы яго ўласныя вызначэнні. Але якія? Кожнае цікавае не само па сабе, а ў сімфанічным яднанні з іншымі. Бо паэзія Куляшова даўно ўжо ўспрымаецца як з'ява надзвычай паслядоўная і высока арганізаваная, у якой змястоўна ўсё. «Актыўныя цэнтры» куляшоўскай творчасці заўважаюцца адразу:

Ёсць хутнасць гуку, ёсць — звышгукавая, ёсць хутнасць зор, прыкметная для ўсіх. Яшчэ ёсць хутнасць думкі, хутнасць тая, што, як святло, стагоддзе абганяе, 3 тысячгагоддзем размаўляе ўслых.

Гэтыя радкі з верша, які адкрывае апошнюю кнігу Куляшова і дае ёй назву, спачатку здаюцца ледзь не ўрыўкам з філасофскага трактата. Такія пісаліся на лацінцы ў сярэднявечча. Але чытаеш радок за радком, верш за вершам і адчуваеш, як непрыкметна напаўняюцца канкрэтным, куляшоўскім сэнсам гэтыя абстрактныя паняцці: «хуткасць», «час», «быццё»...

У памяці ажываюць матывы, водгаласы, настроі ўсёй, цяпер ужо колькасна бачнай, творчасці паэта: «век чалавечы, праўдэ, не вечны», «стаю... на паўмільярдным кіламетры паміж наступным і былым», «я сведка ўсіх падзей, сіроцых слёз, вайны, разлукі», «жыву, і пачуццё ў мяне такое, як быццам мне не пяцьдзесят гадоў, а пяць стагоддзяў — самае малое...»

Выпадковасці ў паэзіі няма. Словы пра пяць стагоддзяў таксама не дзеля сугучнасці. Яны выразна абазначаюць тую мяжу гістарычнай памяці беларусаў, з якой яна бярэ свае вытокі. Пяць стагоддзяў — гэта, вядома, нягледзячы на народ, які столькі перажыў. Але ж і не вельмі многа, бо міжволі паўстае пытанне, а што было да таго, адкуль мы, хто мы...

Паэзія Аркадзя Куляшова — гнёўны і гучны пратэст супраць забыцця, «зімовай немры» і «бязлюднай эры», дзе пануе зло і смерць, разбурэнне і няпачытай. Яна ніколі не была чыстай лірыкай або эпікай. Для гэтага замнога ў яе драматызму. Таго самага, які мы маем на ўвазе, калі гаворым пра Шэкспіра, Гётэ. Гаворыць пра іх і Куляшоў, бо знаходзіць шмат агульнага ў светаадчуванні сучасніка і класікаў мінулага: «Свет — наш Мантэкі, час — наш Капуцці. Мы ўладай іх асуджаныя дзеці».

Адчуванне хуткаплыннасці быцця ў апошні перыяд твор-

Аркадзь Куляшоў. Хуткасць. Кніга паэзіі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

часці Куляшова абвострана-напружанае: «Старэючы, і я сачу з трывогаю за часам, што мяне перажыве». Час для яго небезназоўны, бо гэта час пакалення, пра якое паэт гаворыць: «мае пакаленне адно з першых на высокай мяжы савецкіх дзён», «пакаленне нашае вайсковое на пік стагоддзя кінуты дэсант». Духоўная змястоўнасць перажытага ім самім і яго сучаснікамі адкрываецца ва ўспамінах пра ўсё, «што сэрцу міла, што сэрцу дорага было»: «той дом, што быў маім гнездом», «вясё-

віць задуманае. Задуманае не толькі ім адным, але і тымі «нашчадкамі злучэння незлічонага, якое не вярнулася з вайны». Задуманае яго сябрам і дарадцам, настаўнікам і ўзорам сумленнасці і творчай дзёрзкасці, паэтам Аляксандрам Твардоўскім.

Чалавек непаўторны як асоба. З яго знікненнем амаль заўсёды звязана трагічнае адчуванне, што ў свеце нешта змянілася, што закалыхаліся шалі вагаў добра і зла. І не нас яму, а яго нам не хапае. Паэт гаво-

Абмежаванне ў часе — гэта з'ява М. Урубель называў катгарычным імператывам творчасці мастака. Ці толькі яго аднаго? Куляшоў сцвярджае: гэта прывілей ўсіх і кожнага, хто жыў, хто жыве. Бо безыменны юнак з камсамольскім білетам, дзяўчына ў палоне, Аляксандр Рыбка, Бяцька Мінай знаходзяцца ў драматычнай сітуацыі, калі трэба прымаць адказнае рашэнне, ад якога залежыць лёс праўды і добра. Бо само сучаснае чалавецтва трапіла ў стан выбару сваёй будучыні...

Гэтая ўнутраная тэма куляшоўскай творчасці апошніх гадоў, якую можна ўмоўна абазначыць словамі «чалавек і час», маральна адказнасць чалавека перад народам, стала галоўнай і ў яго «Хамуціўсе». Яна раскрылася ва ўсёй сваёй паўнаце і багаці ў вобразе Кастуся Каліноўскага, імя якога стаіць у пачатку вялікага спісу вядомых і невядомых герояў нацыянальнай гісторыі беларусаў. Эмацыянальна-мастацкае ўзнаўленне падзей мінулага выклікае душэўнае ўзрушэнне — у ідэальнай форме мы адчуваем, што ў чалавека няма нічога больш дарагога, як клопат пра інашага чалавека, што чалавек — наша галоўнае багацце. што людзей лучыць тое, чым яны адрозніваюцца адзін ад аднаго, а адрозніваюцца яны сваімі непаўторнымі адносінамі да свету, сваім самабытным характарам і асобай.

У Кастуся Каліноўскага куды больш агульнага з мёртвым Юрасём Старжыцкім, рэвалюцыянерам, пра якога ён думае, чым з жывым яго братам, слабавольным і здрадлівым Віктарам Старжыцкім: «Ты — час былы, я — час наступны твой, нас падзяліў рубжэ святла і ценю». Кастусь лепш, як хто з яго таварышаў, а тым больш ворагаў, ведае: «з марудных дылжансаў на чыгунку час перасеў і ў тым імчыць кірунку». Гэтыя словы ён паўтарае некалькі разоў, выказваючы тым самым свае адносіны да гісторыі, сваё разуменне яе руху.

Абстрактныя, фізічна-філасофскія паняцці хуткасці і часу ў кнізе Аркадзя Куляшова набываюць сваё амаль пачуццёвае быццё і канкрэтна-чалавечае ўвасабленне. Вялікі душэўны вопыт паэта раскінае і паглыбляе іх змястоўную межы, выяўляючы сучасны стан чалавека на зямлі, драматычныя яго адносіны са светам, з часам, мужнасць чалавека перад тварам вечнасці, жыццестваральную сілу яго душы і сумлення. Яго апошняя кніга паэзіі ўспрымаецца як заповіт жывым, усім і кожнаму:

Перад сабой і светам будзь праўдзівым, прымай, як дар, жыццём пасланы дзень, і, можа, кніга гэта век імклівы Дагоніць і абгоніць, як прамень.

Міхась ТЫЧЫНА.

ля сцэжка школьнага, «электрастанцыя над рэчкай сіняю, магутнасцю на сорак кілават»... У Куляшова заўсёды жыло голас гаварыць на поўны голас пра тое, што хвалюе многіх, хвалюе яго самога: пра гісторыю і чалавека ў гісторыі, пра жыццё і смерць, пра мужнасць і самаадданасць. Яго паэтычная думка то лунае да вяршынь агульначалавечага, то нырае ў глыбіню канкрэтна-асабістага, біяграфічна-пэўнага, то небяспечна збліжаецца з далёкімі ад паэзіі абстрактнымі і катэгорыямі быцця і свядомасці, то аддаецца ад іх у будзённыя клопаты прыватнага чалавека. Сам стыль, сама паэтыка яго твораў, пабудаваных на кантрастах эмацыянальнасці і стрыманасці, пафаснасці і лірычнасці, «касмізму» і рэчывнасці, актыўна выяўляе адносіны паэта да эпохі, яе парадакласнасці і канфліктнасці.

Паэт, які так шмат эксперыментуваў у маладыя гады, які нястомна шукаў стыль і інтанацыі, што выявілі б яго новае адчуванне драматычнай чалавечай сітуацыі ў свеце, у сталы перыяд прыйшоў да формы адначасова шырокадаступнай і багатай на творчыя здабыткі сусветнай паэзіі. Гэта форма — адухоўлены лірычны маналог-дзёнік, які пішацца і для сябе самога, захоўваючы інтымную шчырасць і безаглядны самааналіз, і для ўсіх, бо рэчы, пра якія гаворыць Куляшоў, тычацца ўсіх:

Агонь начлжны раскладзі, пры ім Пагутарым аб часе, аб Твардоўскім, што земляком тваім быў і маім.

Алдаючыся плыні ўспамінаў, лірычны герой не баіцца адстаць ад сучаснасці, а наадварот, адчувае, як мацнее яго сувязь са светам жывых, які ачышчаецца, узвышаецца яго душа і як напаўняецца прагай здзейсці дзёнік няздзейсненае, ажыцця-

рыць пра яго, бо ёсць патрэба выгаварыцца перад тым, з кім столькі агульнага, нават словы:

З душой жнілі, з рукамі навала, Калі ўздыхнула радасна Зямля, Ён за яе салютам пераможным, Як за апошнім валам агнявым, Ішоў з байцом жывым і нежывым, І плакаў на вялікім свяце тым За кожнага і з кожным, з кожным, з кожным...

Цяпер, калі здарылася тое, да чаго рыхтаваў сам паэт, але да чаго мы так і не падрыхтаваліся, калі ён, яго імя ўвайшло ў «картатэку зучасных страт на ўсіх кладзішчах веку», у творах Куляшова бачыш не толькі тых, пра каго ён пісаў, але і яго самога, чалавека, паэта.

Дыялог з класікамі, які вядзе Куляшоў, змястоўны не толькі момантамі, дзе вялікія сыходзяцца, але і момантамі разыходжання. А, праўдзівей, дзе яны ўдакладняюць, дапаўняюць адзін аднаго. Напрыклад, у роздуме аб паэце і паэзіі, для Куляшова заўсёды вельмі бліжым і дарагім. Хто ён, паэт? Прарок? «Не бойся слова гучнага — прарок! — прарок не бога — праўды слых і зрок». Паэт — «вечны і нязменны душ сувязны» і дарагі кожнаму «штодзённай прыналежнасцю святой да спраў людскіх». Яго прызначэнне і роля надзвычайныя. Ён абраны лёсам, іменна таму яго лёс часта трагічны — лёс Пушкіна, Лермантава, Ясёніна, Маякоўскага. Супярэчнасць — задуманая вялікасць задач і недаўгавечнасць самога чалавека — асабліва драматычна выяўляецца ў іх жыцці: «І час ляціць! — для ўсіх абмежаваны хваробаю, нястаюю, вайной». «Жыццё і смерць. Дуэль радка з крыжом», «Ляціць ракетай дзён маіх астаха, яшчэ мне не чужых і дарагіх...». Паэтаў спаляляе паэзія, натхненне, самаадданасць людзям.

КНІГАПІС

П. БРОУКА. Разам з камісарам. Аповяданні і аповесць. Пераклад з беларускай. Для ста-

рэйшага школьнага ўзросту. М., «Детская литература», 1978.

Народны паэт Беларусі П. Броўка, успамінаючы сваё юнацтва, якое прыпала на першыя гады Савецкай улады, згадвае ў аўтабіяграфіі: «Шмат можна было б сказаць пра тыя дні, калі мне, юнаку, даводзілася бачыць, як паляпшалася жыццё беднаты, як на вачах вырасталі новыя хаты з былога панскага лесу, як мацнела на сяле Савецкая ўлада і як ішлі сяляне ў Чырвоную Армію абараніць сваю зямлю». Сказана гэта было яшчэ ў 1962 годзе, а ўжо значна пазней ён напісаў праявічныя творы пра той час, якія склалі змест кнігі «Разам з камісарам».

І вось гэты зборнік, у які ўвайшлі аповяданні і аповесць «Донька-Даніэль», у аўтарызаваным перакладзе А. Астроўскага выпушчаны выдавецтвам «Детская литература».

І. ВІШНЕУСКІ.

Г. ВАГНЕР. Героям Брэста. Партытура. «Советский композитор» (Ленінградскае аддзяленне), 1978.

Мінчане ўпершыню пачулі ванальна-сімфанічную паэму

Г. Вагнера на словы Р. Барадулліна ў 1975 г., калі краіна святкавала 30-годдзе Перамогі над фашызмам. Праз год аўтары твора былі ўдасцены прэміі Ленінскага камсамола Беларусі. Паэма «Героям Брэста», напісаная для мецца-сапрана, змешанага хору, чытальніка і вялікага складу аркестра, неаднаразова гучала ў сімфанічных канцэртах і набыла прызнанне за ўзрушальнае раскрыццё патрыятычнай ідэі.

На рускую мову тэкст пералаў Н. Кіслік. Партытура выдадзена на добрым паліграфічным узроўні (мастак С. Дзячэнка).

Б. КАЛЯДА.

КНИГАПІС

І. ШАМЯКІН. Экзамен на восень. П'есы. Пераклад з беларускай мовы. М., «Советский писатель», 1978.

Ужо ненальні тэатральных сезонаў у ліку самых рэпертуарных п'ес беларускага рэпертуару па краіне — творы народнага пісьменніка рэспублікі І. Шамякіна «Экзамен на восень» і «І змоўлі птушкі». Цікавіць драматургія нашага вядомага празаіка і чытачоў. Нядаўна на палках кнігарань паявіўся томик выбраных п'ес І. Шамякіна. У ім — шэсць твораў. Акрамя вышэй названых — «Не верце цішыні», «Выганне блудніцы», «Дзеці аднаго дома» і «Баталія на лузе».

Аўтар у востра драматычных сюжэтах раскрывае патрыятычны напал змагання саветскіх людзей з нямецка-фашысцкімі акупантамі, даследуе маральна-этычныя праблемы сучаснасці, паказвае тыя выпрабаванні, што чакваюць моладзь на шляху духоўнага станаўлення і пошуку свайго месца ў грамадстве, заклікае да лібінасі ў ідэалагічнай барацьбе супраць ворагаў сацыялістычнага ладу. Сцэнічнае жыццё сабраных у кнізе п'ес у тэатрах Беларусі засведчыла немалаважны факт: малаўміна падазеныя характары ў іх даючы матэрыял для стварэння анцэрамі яркіх вобразаў і выклікаючы жывы водгук глядачоў.

Перакладлі п'есы для гэтага выдання С. Грыгор'ева, М. Гарбачоў, Г. Бубноў, І. Шостак і Т. Шамякіна.

Б. ГУК.

Ю. ДЗМІТРЫЕВ. Грані сучаснасці. Артыкулы. На рускай мове. Кіеў, «Містэцтво», 1978.

Артыкулы, сабраныя для гэтага выдання вядомым саветскім тэатразнаўцам Юрыем Дзмітрыевым, даследуюць грані сучаснага ў сцэнічным мастацтве на шырокім матэрыяле шматнацыянальнай практыкі апошніх гадоў. Аўтар разглядае творчыя пошукі і адкрыцці рэжысуры сталічных тэатраў, але ўключае ў размову пра надзённыя пытанні развіцця і ўдасканалення метадалогіі паказу жыцця ў святле рампы прыклады з дзейнасці тэатраў Украіны, Беларусі, Грузіі, Паўночнай Асеціі, перыферычных налентываў РСФСР. Даследчык аналізуе тыя традыцыйныя саветскай сцэны, што выпрацоўваліся ў садружнасці ўсіх нацыянальных тэатраў краіны. Сярод грунтоўна прааналізаваных аўтарам твораў — спектакль Маскоўскага тэатра сатыры «Таблетку пад язык» па п'есе А. Макаёнка; у размове аб сатырычным жанры — акцэнт на творчасць К. Крапівы; у пляядзе рэжысёрскіх зорак разглядаецца творчасць Е. Міровіча. Кніга і цікавая шырыней даследчых даляглядаў.

К. ШАЦІЛА.

ТВОРЧАСЦЬ Алеся Жука гучыць сур'эзна і молада. Празаік не заспакойваецца на дасягнутым, імкнецца сказаць свежае слова пра наш час і чалавека ў ім. Ідэяна-тэматычны абсяг яго новай кнігі шырокі і разнастайны. Яго нельга вычарпальна акрэсліць адным-двума сказамі яшчэ і па той прычыне, што аўтар не хоча ісці пратэптанымі сцэжкам, паўтараць сябе і іншых. Галоўнае для А. Жука як для празаіка — праўда жывога чалавека, што радуецца, сумуе, перажывае, пачуццём, імкненнем і думкай з'яднаны з сучасным жыццём, якое, як вядома, не стаіць на месцы, а ідзе наперад, ставіць перад намі ўсё новае і новыя праблемы. Гэтую няпростую ўзаемазвязь асобы са сваім часам і імкнецца асэнсаваць пісьменнік.

Найбольш відочна акрэсліваюцца ў кнізе два кірункі, адзін з якіх звязаны з далейшым заглябленнем празаіка ў так званую вясковую тэму, другі — са спазнаннем духоўнага свету сучаснага гараджаніна. Праўда, няма тут ізаляванага паказу аднаго і другога, тым больш схематычнага супрацьпаставлення вёскі гораду. пры якім вёска ўяўляецца нейкай маральнай пананіяй ад усіх бядаў і выдаткаў навукова-тэхнічнага прагрэсу, а горад, наадварот, паказваецца ледзь не разбуральнікам і знішчальнікам лепшых духоўных набыткаў.

Празаіка найбольш і найперш цікавіць выяўленне ідэяльнай, маральна-этычнай сутнасці асобы, праблема чалавечага шчасця, гуманістычных адносін у грамадстве, каштоўнасці чалавечага жыцця і ўсведамлення асобай свайго годнасці. Пераважае твораў — не носьбіты нейкіх абстрактных прынцыпаў, а жывыя канкрэтныя людзі, кожны са сваім клопам у жыцці. Нават тады, калі А. Жук паказвае героя ў нетыповай для яго сітуацыі, яго чалавечая—грамадзянская і прафесійная ў тым ліку—сутнасць

А Жук. Не забывай мяне. Аповесці і апавяданні. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Цяпло „Халодной птушкі“

адчуваецца ў самой псіхалогіі, у спецыфіцы ўспрымання свету, адносін да жыцця, перадаецца праз трапіна ўбачання дэталі.

Праўдзіва абмаляваны вобраз аграномкі Марыі з аповесці «Не забывай мяне». Гэтая жанчына ў маладым веку страціла мужа і вось цяпер сустрэла былога таварыша па школе, у абодвух абуджаецца тое, што некалі першым вясковым хмелем узбунтавала маладую кроў. Загацкі, праўда, жанаты, аднак радасці ад сямейнага жыцця не адчувае ніякай і часта здраджвае сваёй недалёкай жонцы-мяшчанцы. Цяпер, здавалася б, у Марыі Загацкі ўбачыў сваю мару і ў яго з'явіліся рэальныя шанцы ўладкаваць жыццё. Але справа ў тым, што Загацкі, па сутнасці, таксама мешчанін, хоць вонкава і завуаліраваны, падфарбаваны пад інтэлектуала.

Вобразам Загацкага А. Жук працягвае далейшае даследаванне тыпу сучаснага мешчаніна, паказанага ў некаторых яго апавяданнях і цікава, пераконаўча сцверджанага ў аснове настаўніка Шуры з аповесці «Такая восень». Аднак, у параўнанні з Шурам Загацкам крыху бракуе паўнаты самавыяўлення. Ці не занадта празаік паспадываўся тут на падтэкст, на здольнасць чытача дадумаць характар у іншых абставінах?! Нейкія новыя штрыхі, якія б паказвалі больш шырока і поўна грамадзянскую сутнасць героя, былі б не лішнімі. Тады, відаць, аўтару не спатрэбілася б ледзь не ў лоб, публіцыстычна асуджаць Загацка-

га... Ды і сама назва аповесці не мае той ёмістасці скандэсаванага выяўлення ідэяна-мастацкай сутнасці твора, як гэта было ў «Такой восені». Сапраўды, што значыць «Не забывай мяне» ў кантэксце аповесці? Не проста ж чыста жаночыя покліч-маленне Марыі да Загацкага—яна, як асоба, куды больш развіта за яго, і не ў характары гэтага чалавека самапрыймацца.

Праблема чалавечага шчасця, вернасці, згоды і ўзаемаразумення дваіх — ці то мужа з жонкай, ці закаханых—вельмі важная і таму ўвага празаіка да яе зразумелая.

У герояў апавядання «Сінія, незямныя агні...» нібыта ёсць усе падставы і магчымасці для таго, каб распачынаць сталае сямейнае жыццё. Аднак яфрэйтар Валожын, пабыўшы ў адпачынку і ўсутыч наблізіўшыся да гэтага, раптам засумняваўся—душа, ці што, затрапятала, адчула патрэбу ў нечым больш узвышаным, небудзённым, у «сініх незямных агнях».

Імкненне гэтае, кажучы словамі А. Вярцінскага, да высокага неба ідэалу адпавядае духу маладосці, хаця чалавечая сутнасць галоўнага героя і выглядае крыху запраграмаванай, падпарадкаванай самой ідэі твора. У даным выпадку аўтара падвёў, хутчэй за ўсё, сам матэрыял: гарадская рэчаіснасць знаёма яму больш знешне, чым унутрана. Ён нібы хоча кампенсаванне ў такім выпадку канкрэтнае веданне жыцця рамантазізацыі яго, але гэта наўрад ці найлепш адпавядае характару таленту празаіка —

вельмі канкрэтнага, густа замешанага на рэальнай жыццёвай аснове. Адсюль і адцягненасць, рацыяналізм.

Дарэчы, калі ўжо гаворка зайшла пра асаблівасці творчай індывідуальнасці А. Жука, то, на маю думку, спроба яго пісаць гумарыстычна пакуль што атрымалася таксама не на ўзроўні напісанага ў традыцыйна строга рэалістычнай, глыбока псіхалагічнай прозы. Апавяданне «У навагоднюю ноч» успрымаецца хутчэй удамай стылізацыяй пад раннюю прозу Якуба Коласа і іншых аўтараў, што друкавалі свае «народныя» творы на старонках «Нашай нівы», некаторых выданнях дакастрычніцкага часу і першага паслярэвалюцыйнага дзесяцігоддзя. Аднак, побач з гэтым, у аповесці «Халодная птушка», гаворка пра якую наперадзе, ёсць вельмі удалая, у гумарыстычным духу выпісаныя мясціны, якія гучаць і сучасна, і скандэсавана афарыстычна, і смешна. Ну хоць бы сабе пра таго самага бычка, што перабег Дзягелю дарогу. Так што рабіць залішне катэгарычныя высновы ў адносінах да творчасці пісьменніка пакуль што, відаць, ранавата, хоць сёння ясна, што найлепей яму ўдаюцца творы строга рэалістычныя, напісаныя на матэрыяле сучаснай вёскі.

Узяць, напрыклад, апавяданне «Прочкі». У кожным, дакладным і відочным слове адчуваеш аўтарскі боль за чалавека, за герояў, якія пражылі

І АЗДАБЛЯЎ ЧАЛАВЕК РЭЧ...

Апошнім часам у нас паявілася нямаля наукоўцаў-энтузіястаў па вывучэнню побыту беларускага народа ў яго мастацкай красе. Адзін з іх — Яўген Сахута. За параўнаўча кароткі час ён абшоў і аб'ездзіў амаль ці не ўсю Беларусь, сабраў даволі вялікую калекцыю самых разнастайных твораў народнага мастацтва. Створаны на аснове гэтай калекцыі арыгінальны хатні музей разам з вялікім фотаархівам, па сутнасці, стаў яго творчай лабараторыяй. І, як лагічны вынік гэтых ягоных клопатаў, з'явілася і першая мастацтвазнаўчая кніга маладога даследчыка, прысвечаная аднаму з традыцыйных і распаўсюджаных відаў беларускага народнага мастацтва — разьбе па дрэве.

Абсяг кнігі — шырокі. Гэта аздоба вільчоў і ліштываў, карнізаў і дзвярэй, вуглоў і ганцаў, агароджаў і варот, а таксама прадметаў побыту, мэблі, посуду і гэтак далей. Аўтар прасочвае развіццё народнай разьбы ў гістарычным плане — ад сярэдніх мінулага стагоддзя да нашых дзён, дае адпаведныя каментарыі, даступна ўводзіць чытача ў кола свае гаворкі. Але найлепш, нам думецца, гавораць пра сябе самі творы народных майстроў, адбытыя ў шматлікіх фотаздымках. Якую старонку ні адгорнеш, вона надойга залыняецца на фотавывазах. Што б гэта ні было — ліштыва, капапа, прасніца, талерка, — сірхоз бачыш імкненне чалавека да хараства, прыгажосці і гармоніі. Аздобленыя пэўным дэкорам — прапілоўкай, разьбою, такарнымі паляскамі, рэчы і прадметы зачароўваюць сваімі ўзорамі, якія нагадваюць то раслінныя завіткі, то контуры птушак, то іншыя фігуры. Коўшыны для вады, салнічкі, цуркі для вязання снапоў, каналы і ложка, сані і дугі, шчыты хат, па-мастацку апрацаваныя кранштэйны, фасады жылля — цяжка нават пералічыць усё тое, што трапляе ў поле зроку народных разьбяроў і што пад іх чарадзейным разцом ператвараецца ў непаўторныя ўзоры мастацтва. Вось, да прыкладу, прасніца. Чаго толькі ні нанесена на яе плоскасці разьбярою! На закружленым версе якісь вясковы пейзаж, вылучаны двама роўнянімі прасламі плоту, а ў чыстым праёме яго — коннік, мабыць, нарочна той, каму прызначалася прасніца. Ніжэй, у квадраце, вялікі арнаментаваны круг з меншым у цэнтры, з выявамі кветак, раслін і іншых узораў. Па абодва бакі вялікага круга — стромкія вертыкальныя слупкі з падстаўкамі. На кожным з іх — па вазончыку з кветкай. Ніжняя частка прасніцы расчленена на адпаведныя па задуме часткі. У цэнтры лёгкімі контурамі нанесена постаць маладзіцы. Яна сядзіць на лаве за прадзівам, мабыць, перад той самай прасніцай, якую так па-мастацку аздобіў для яе наханы.

Гэтак можна чытаць амаль кожную рэч, аздобленую разьбярмі. Аўтар засяроджвае таксама нашу ўвагу і на некаторых іншых вырабах з дрэва — на доўбаных ступах, на салнічках такарнай працы. Гэтыя рэчы, хоць і не аздоблены пэўным дэкорам, але вылучаюцца сваёасаблівай скульптурнасцю, пластычнасцю, дасканаласцю форм. Калі ж дэкор на такіх рэчы наносіцца, то ён адно толькі дапаўняе агульную добра прадуманую форму.

Кніга Я. Сахуты дае пэўнае ўяўленне пра нашу мастацкую разьбу, знаёміць з лепшымі яе ўзорамі. Па сутнасці, упершыню ў на-

Я. Сахута. Народная разьба па дрэве. Мінск, «Вышэйшая школа», 1978.

шай мастацтвазнаўчай літаратуры гэтак шырока вядзецца гаворка пра дэкаратыўную разьбу па дрэве.

Але, як і кожная праца, яна мае і свае выдаткі. Яны датычацца перш за ўсё стылю мовы. Аўтар то вядзе чыста навуковую размову, то раптам пераходзіць на жывую гаворку з чытачом са зваротамі да яго, спрэчкамі з ім і г. д. Гэтая стыльвая чараспаласца вельмі кідаецца ў вочы.

Мусім таксама зазначыць, што не ўсе віды разьбярства разгледжаны і прааналізаваны з аднолькавай глыбінёй. Найбольш поўна аўтар расказаў пра архітэктурны дэкор, пра аздобу прылад працы, пра набоечныя і пернікарскія дошкі. Некаторыя ж вырабы — разьбяныя цацкі, музычныя інструменты, транспартныя прыстасаванні — толькі згадваюцца. Відаць, гэта тлумачыцца двама прычынамі: па-першае, абмежаванасцю аб'ёму кнігі, па-другое, нявывучанасцю паасобных відаў народнага разьбярства, адсутнасцю адпаведных узораў.

Як сказана ў анатацыі да кнігі, яна «прызначана для эстэтычнага выхавання навучніцаў прафесійна-тэхнічных і мастацкіх вучылішчаў, работнікаў мастацкіх прамыслаў, у ёй знойдуць шмат карыснага ўсё, хто цікавіцца культурнай спадчынай беларускага народа». З гэтым можна цалкам згадзіцца.

У. СОДАЛЬ.

СУСТРЭЧЫ З МИНУЛЫМ

«Археалагічныя адкрыцці 1977 года» — так называецца новая кніга, выпушчаная выдавецтвам «Наука» (Масква, 1978). У матэрыялах кнігі расказваецца пра найбольш цікавыя экспедыцыі і знаходкі саветскіх археолагаў у юбілейны год Саветскай улады. Нашы вучоныя аддаюць усе сілы для далейшага развіцця саветскай археалогіі, для больш глыбокага спасціжэння мінулага, без ведання якога ў поўным аб'ёме немагчыма метаанправавае выхаванне гарманічна развітага чалавека. Новы Закон аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры, уключэнне ў тэкст новай Канстытуцыі СССР спецыяльнага артыкула робяць ахову гістарычных помнікаў дзяржаўным абавязкам кожнага грамадзяніна СССР.

У артыкуле «Работы ў наваколлі Заслаўя і Дзяржынска» (аўтар Ю. Залц) расказваецца аб рабоце Дзяржаўнага музея Беларускай ССР. Даследаваліся курганы ў наваколлі пасёлка Заслаўе (старажытны Ізяслаўль) у вытоках ракі Свіслачы. Знойдзены кругавы гаршчок X стагоддзя, два медныя персцёны, фрагменты іншых медных і бронзавых упрыгожванняў. У Дзяржынскім раёне Мінскай вобласці адкрыты шэраг новых курганных могільнікаў.

Іншыя матэрыялы кнігі расказваюць аб рабоце Магілёўскага краязнаўчага музея. Супрацоўнікі музея прадоўжылі шматгадовае даследаванне пасялення эпохі мезаліту. Знойдзены крамянёвыя прылады, наканечнікі для стрэлаў.

Расказваецца ў кнізе і пра раскопкі ў Лідскім і Гродзенскім замках (XIV стагоддзе). Гэтыя работы праводзілі спецыяльныя навукова-рэстаўрацыйныя вытворчыя майстэрні Міністэрства культуры БССР. Сярод знаходак шмат расійскай керамікі, сярэбраных манет часоў Рэчы Паспалітай, пячаныя нафлі.

Гэтыя работы — добры ўклад у выкананне артыкула 68 новай Канстытуцыі СССР, у якім гаворыцца: «Клопат аб захаванні гістарычных помнікаў і іншых культурных каштоўнасцей — клопат і абавязак грамадзян СССР».

А. ЛЕГКІ.

Масква.

нялёгкае жыццё, адчулі нарэшце дастатак у хаце, але цяпер, на самым краёчку веку, у сварках і згрызотах псуець сабе здароўе, губяць апошнія гады... Дзе, калі парушыўся добры сямейны лад, хто вінаваты ў гэтым? — настойліва імкнецца разабрацца пісьменнік і адначасова ўсім сэнсам твора як бы звяртаецца, перасцерагае, упрощае: людзі, адумайцеся, зірніце на сябе збоку, перастаньце самі сябе нішчыць!..

Надзвычай блізкія пісьменніку людзі, якія на сваіх плячах выдужалі воз ваеннага ліхалецця і здабылі перамогу. У іх няпростых лёсах ён шукае і знаходзіць для сябе важныя маральныя стымулы, што могуць быць духоўнымі арыенцірамі ў сучасным грамадстве.

З апісання блакіды пачынаецца апавяданне «Святая перамога», якое пад назвай «Кізіл» друкавалася ў часопісе «Полымя». І хоць аўтар, зразумела, асабіста не перажыў свята перамогі, аднак гэта не пабракавала стварыць праўдзівую, жыццёва рэальную сцэну. Яна не проста ўдала зманціравана з пачутага ад відавочаў, чытанага ў кнігах і бачанага ў кіно, але эмацыянальна ажыўлена пачуццём судакранання з трагічным лёсам герояў, асвечана неспрыдуманым аўтарскім хваляваннем за іх жыццё. Аўтару верыць, як верыць і яго праграмадзянску неспрырымому герою Хведару Кізілу, яго праву вырыць маральны суд над суседам Вецікам, які некалі пайшоў на службу да акупантаў, за што і быў пакараны, аднак наўрад ці раскаяўся ў зробленым — кім быў, тым і застаўся...

На гэтым, уласна кажучы, і заканчваецца палымьянскі варыянт апавядання, аднак чытачу я раіў бы яшчэ раз перачытаць твор у поўным тэксце, таму што аўтарская думка развіваецца далей, у глыбіні асэнсавання праблемы гуманізму, яго роздум набывае больш поўнае і цэласнае ўвасабленне.

Абвостраным пачуццём да тычнасці да лёсу чалавека, у якога жыццё склалася не вельмі добра, асвечана і апавяданне

«Міш», у якім удачлівы, але глухі душой Бонусь і яго «дзелавая» сыны асуджаюцца з пазіцыі чуласці і строгай дабраціны.

Лепшыя апавяданні А. Жука сведчаць пра тое, што спадарожнічае пісьменніку найчасцей там, дзе ён выкарыстоўвае добра знаёмы і душэўна блізкі жыццёвы матэрыял, малюе народныя характары, бачыць і паказвае асобныя чалавечыя лёсы неадлучнымі ад гісторыі, цесна звязанымі з канкрэтнымі абставінамі жыцця.

Найбольш псіхалагічна пераканаўча і па-мастацку ярка ўдалося празаіку ўвасобіць гэтыя прыцыпы ў апавесці «Халодная птушка», якую мы лічым не толькі асабістай удачай аўтара, але і прыцыповым дасягненнем усёй нашай так званай высковай прозы. Пасля «Раданіцы» А. Кудраўца — гэта ці не самая цікавая апавесць, дзе так скандэсавана ёміста і сэрманічна цэласна паказана сённяшняе вяска з яе рэальнымі клопатамі. З высокай псіхалагічнай культурай пісьма намалюваны жыццёва пераканаўчыя вобразы яе жыхароў. Таму наўрад ці правамерным было б зводзіць праблематыку твора да факта пераезду старой жанчыны ў горад. Выпадак гэты, звязаны з найвышэйшым душэўным узрушэннем Анэты, нібы ўспыскай бліскавіцы высвечіў жыццё з яго дробязямі і істотнымі заканамернасцямі, надаў усяму, што робяць героі і што адбываецца з імі, высокі гуманістычны сэнс, паспрыў абуджэнню ў чытача душэўна-эмацыянальнага трывядня і перажывання за суровы лёс прастай жанчыны з народа, жыццём якой прасвятляецца маральная сутнасць усіх іншых персанажаў апавесці. А гэта, у сваю чаргу, паспрыяла моцнай сюжэтай зладжанасці і кампазіцыйнай стройнасці твора, у развіцці якога я бачу не толькі логіку падзей, але найперш натуральнасць увасаблення мастацкай думкі, яе самапашырэнне, лагічнасць пераходу ад адной часткі да другой, дзе няма

аднастайнасці, а ёсць своеасаблівае пераключэнне па законах музыкі з адной танальнасці ў другую.

Пачынаецца твор са шчымліва-пранізлівага адчування прыроды, якое існуе не само па сабе, а эмацыянальна настроівае на ўваходжанне ў свет клопатаў і перажыванняў Анэты. Увогуле, усе апісанні прыроды існуюць у апавесці ў цеснай зладжанасці з мастацкай думкай, з чалавечай псіхалогіяй. У гэтым сэнсе А. Жук, калі параўнаць яго апавесць з ранейшымі творами, дзе ён умеў маляўніча падаць нейкі прыродны стан, але дзе апісанні гэтыя часта былі як бы нейтральнымі да самой ідэі твора, пайшоў далёка наперад, дамогся таго, што маляўнічасць і непасрэднасць успрымання рэчаіснасці пачалі стыкоўвацца з глыбокім роздумам, з філасофскім поглядам на само жыццё.

Даўшы магчымасць чытачу адчуць чалавечую сутнасць Анэты, аўтар затым пераходзіць да апісання провадаў Дзягелямі сына Веціка ў войска, эканомнымі штрыхамі малюе кампанію, якую гаспадар сабраў не па праву сяброўства і радства, а з патрэб звычайнай карыслівасці. Ад гэтай сям'і, у аснове якой няма цвёрдых і чыстых маральных прыцыпаў, аўтар арганічна пераключаецца на паказ таго, як хорава і згодна жыве са сваёй жонкай у горадзе Анэцін сын Федзя. Потым пісьменнік па кантрасты з сённяшнім жыццём малюе жыццё ўчарашняе — для Федзі вельмі нялёгкае, асабліва тады, калі захварэла матка і на яго квольна плечы лёг цяжар клопатаў пра сям'ю. Сцэны пра тое, як ідзе хлопчык да Кульбіцкага прасіць на лекі кубак малака, як маці, крышку акрыўшы, выходзіць з ім капач бульбу і на іх налятае з канём жорстка-бяздушны Дзягель, напісаны на ўзроўні лепшых дасягненняў нашай прозы, блізкія па духу творчасці да пісьма Кузьмы Чорнага...

Раскрыўшы вытокі характару Федзі, якому рана давялося спазнаць сапраўдную цану жыцця, аўтар потым паказвае

нам трагедыю Дзягелевага сына Веціка, які рос у дастатку, але не змог атрымаць ад бацькоў урокаў сапраўднай чалавечнасці, і хоць цяпер, услед за вяскоўцамі, асуджае і саромеецца свайго бацькі, не ўсведміляе сваіх абавязкаў перад грамадствам, адказнасці перад людзьмі.

Так, пераключаючыся з адной танальнасці ў другую, развіваецца думка пісьменніка, ўвесь час паглыбляючы і пашыраючы жыццёвы далягляд твора. Аднак ва ўсім так ці іначай прысутнічае Анэта, што і надае цэласнасць твору. Вось, напрыклад, парашыла жанчына перад самым ад'ездам схадзіць да дачкі Валі, якая жыве ў добраўпарадкаваным пасёлку, і перад намі паўстае новае аблічча сучаснай вёскі, мы бачым клопаты людзей, умовы працы і быту ў якіх, ды і сама псіхалогія, ужо зусім іншая, чым у прадстаўнікоў старэйшага пакалення. У вобразе Валінага мужа, які працуе галоўным інжынерам у калгасе і робіць усё дзеля таго, каб выбіцца і пайсці па службе далей, схоплены істотныя рысы так званых дзелавога, кампетэнтнага сучаснага кіраўніка. Разам з тым, перад намі не схема, якую даводзіцца часта бачыць там, дзе справа заходзіць пра ўвасабленне героя нашага часу, не прадукт аўтарскай выдумкі, а жывы, урослы ў канкрэтыя умовы чалавек. І за яго дзелавізм як якасцю, што адпавядае духу нашага часу, бачыць празаік і адчувальную душэўную глухату, ігнараванне ці няўменне адчуваць канкрэтыя чалавечы боль і перажыванні.

За час пабыўкі Анэты ў сваёй дачкі мы яшчэ больш востра пранікліся яе душэўным болем, глыбей зразумелі, што значыць для гэтай жанчыны перарваць звыклыя жыццёвыя сувязі і пераехаць у горад да сына. І справа не ў Федзі і яго жонцы (яны ахвотна бяруць маці да сябе), справа ў самой Анэце, бо наўрад ці адчуе яна шчасце, седзячы ў чатырох гарадскіх сценах.

Пісьменнік проста выдатна перадаў трагедыю і душэўныя

хістанні жанчыны, якая ведае, хоць і ніяк — не хоча з гэтым пагаджацца, што сіла пакідае яе, што яна, такая цягавітая і нястомная раней, цяпер ужо не здолее дагледзець сябе. Гэта адчуванне немінучасці — накіраванага спараджае пачуццё болю і суму па родных мясцінах, уражанне, нібы сама зямля пачынае калывацца і спываць з-пад ног. Нешта падобнае адбывалася і з героем рамана «Мсціжы» І. Пташнікава Андрэем Вялічкам у час яго пакутлівага роздуму на кант таго, ехаць з лесспрагасам на новыя дзялянкі ці заставацца на старым месцы. У апавесці А. Жука трагедыя яшчэ больш абстрагавецца з-за таго, што ў цэнтры ўвагі — характар жанчыны старога веку, чалавек на схіле дзён. І ён разам з развітаннем з роднай зямлёй прадчуваецца і развітанне з жыццём увогуле...

Аднак няма ў апавесці ні безвыходнага суму, ні пакутніцтва, а ёсць цвярозы погляд на жыццё і чалавека, які сумленна пражыў свой век. У вобразе Анэты бачыцца моцны характар, на якога ўвесь час абрыняваліся жыццёвыя нягоды, але ён не падаў пад іх цяжарам і не станаўіўся на калені, а мужна змагаўся з бядою і цанюю вялікіх намаганняў пераадольваў яе. Пераадольваў і заставаўся чалавекам шчодрой душы — чутым, праўдзівым, шчырым, самаахвярным. Сустрэкаліся і тыя, што, як Дзягель, умудраліся жыць іначай, але не зайздросціць яму Анэта. Наадварот, напактаўшы яго на дарозе, выгаворвае набалялае, рашуча і бескампрамісна асуджае гэтага прайдзісвета і прыставацца з пазіцыяй працоўнага чалавека, што не толькі сумленна зарабляе свой кавалак хлеба, але па сутнасці корміць падобных трутняў.

Цяплом і гарэнем шчодрой чалавечай душы асветлена ўся апавесць Алеся Жука. Сваёй «Халоднай птушкай» ён не толькі пацвердзіў пісьменніцкую сталасць, але і вызначыў новыя творчыя рубяжы ў поглядзе на жыццё і чалавека.

Яўген ЛЕЦКА.

Я наогул прыйшоў да вываду, што рэалізм як кірунак, як светаўспрыняцце патрабуе найбольшай мужнасці.
А. ЯФРЭМАЎ, галоўны рэжысёр МХАТА.

ГЭТЫ МОЙ артыкул выклікае пазмай Алеся Разанова «Упоцёмках, з ліхтаром» («Літаратура і мастацтва», 11 жніўня 1978 г.). Урэшце, калі б усё тычылася толькі згаданага твора, то яго можна было б і не «заўважыць». Але ў гэтай пазмай ёсць папярэдніца — кніга «Каардынаты быцця»,

ліваасі, каб ёй захапляцца, наследаваць. Няўцямнасць жа хоча выдаць сваю галечу за багацце, сваю нясказанасць за недавыказанасць, якая заўсёды шанавалася ў сапраўдным мастацтве, бо абуджала ў чытачу сааўтара. Ад няўцямнасці тым большая шкода для паэзіі, бо знаходзяцца прыхільнікі, якія

Пачынаеш чытаць пазму і зразу ж трапляеш у завею слоў. Вось першыя-лепшыя строфы:

Поры людскія — ў век:
якая пара — зімою?!

Мама для мёртвых рэкс:
я асаблівы ёю...

І міжволі пытаешся ў самога сябе: што гэта значыць? І адкуль — ці не з дрэннага перакладу — такое: «я асаблівы ёю...»?

Прадбачу яе — маю,

у вечнай парэ — такую...

Сюды настае:
стаю —

Мама ўва мне смуткуе.

(Кветкі,

а касмылі

завейчыя:
не а жалела

лета,
калі цвілі...

Узор дасканалы — белы.)

ва ўхвале яе хочучь выявіць сваю чытацкую вытанчанасць...

А сённяшнія творы А. Разанова — гэта ўсё больш «маналогі да самога сябе», нават калі ён звяртаецца да другіх. Дзіўна, бо ў вялікай літаратуры нават звернуты да сябе маналог пазта заўсёды быў і зваротам да іншых...

Адсюль у А. Разанова выяўна выступае самаізаляцыя, самадстатковасць і прага прароцтва. Пазту як бы даволі, што ён сам сябе разумее. Ён жыве ў мігатлівай плыні ўражанняў, якія не сталі яшчэ ні акрэсленай думкай, ні выразным пачуццём і дзе ўсе дробязі падаюцца аднолькава важнымі.

Чытаеш і вельмі хутка ловіш сябе на тым, што не чытаеш, бо чытаць — гэта заглябляцца ў тэкст, унікаць у яго сэнс. А тут гэтага зрабіць не можаш: словы адскокваюць, як мячкі.

І як радуешся ўжо не паэзіі, а звычайнаму сэнсу: што вось раптам вынікнуў радок, які зразумелы. Хоць такіх радкоў і строф — як мала іх на ўвесь твор! Ды і тыя як бы ўзніклі нездарок: нельга ж вымавіць так шмат слоў і каб яны самі нічога не казалі. Лучачыся, яны самі, міжволі, утвараюць нейкі сэнс, бо цяжка, пакутна ды і немажліва слову не мець пэўнага, свайго значэння.

Строфы, а то і радкі ніжуча часта зусім без усялякіх лагіч-

ных, хрэналагічных ці апавядальных сувязей, не ўтвараючы нават адзінства падтэксту.

Аўтар пазмы адразу ж ставіць сябе не ў роўнае становішча з чытачом. Аўтару вядома, што воль гэта ўспылы даўно мінулае ўражанне, а гэта — цяперашняе, а гэта пытанне таму даўно мінуламу, а тут сённяшняе развага пра сябе, якім ён пачуваецца цяпер ў мінулым і г. д. Ёсць жа такія моманты чалавечага быцця, калі ў свядомасці як бы збягаюцца адначасна і мінулае, і сённяшняе, і заўтрашняе.

І зразумела, як важна схпаіць гэта ў слова, выказаць, адлюстравашы такое багацце часу, — заспець іх у свядомасці «знянацку», каб даць чытачу праз гэта больш драматычна, напружана адчуць складанасць і супярэчлівасць сучаснага жыцця. Але ў творы няма гэтага пошуку: шматчасавасць, аб'ёмнасць падаецца тут як плоская адначасавасць, і гэта ўжо не багацце душэўнага свету, а збудненне яго і нават крок назад у параўнанні з традыцыйным яго паказам.

Гэтыя пераскокі А. Разанова ў часе і прасторы незразумелыя — ніякіх аднак іх тэкст не дае, і тады настае бяспасце, тое, што маем у сюррэалізме, які наогул адмаўляе існаванне гэтых аб'ектыўных катэгорый часу — прошлага, цяперашняга, заўтрашняга — і лічыць іх за чыста граматычныя...

Сапраўдная паэзія апускае многія звязкі, але яны пры

чытанні імгненна аднаўляюцца ва ўяўленні. Тут жа такога аднаўлення не адбываецца.

Па нейкіх абрыўках сэнсу чытачу даводзіцца толькі хіба здагадвацца — дадумваць задуму, якая не выказалася ў тэксце, але якая, мяркуючы чытач, павінна быць, бо гэта ж «закончаны», надрукаваны твор.

Возьмем другі раздзел пазмы, у якім больш апавядальных момантаў, а таму ў параўнанні, скажам, з першай ці апошняй часткамі ён лепш паддаецца расшыфроўцы. Праўда, гэта калі чытаць раздзел з канца на пачатак. Бо калі чытаць, як звычайна ў нас чытаецца, з пачатку на канец, то незразумела:

Адна яна... ўвек...

надзея,

без роздыху,

без пары

(дзень нараджэння днее)

на вёскі і хутары.

Хто такая «яна»? Калі меркаваць з папярэдняй страфы, то гэта, можа, маці; калі браць безадносна да ранейшай страфы, то гэта надзея. Але калі гэта надзея, то чаму яна адна — «без роздыху, без пары... на вёскі і хутары»? Незразумела. Калі гаворыцца пра маці, то таксама не яснай.

Чытаем далей — наступную страфу:

Што любя — на свет,

што не любя — прытоль рака і лаўжы...

(Згусцаецца ноч загубы):

спынаецца —

памажы!..

(Працяг на стар. 8).

„СШЕЖКІ ЗДЛОМ І ЗВІХ...“

дзе моцна выявіўся той жа кірунак, няплённы і для здольнага пазта і для нашай літаратуры — некрытычнае засваенне мадэрнісцкага вопыту. Або, кажучы радком самой пазмы «Упоцёмках, з ліхтаром», — «сцэжкі залом і звіх».

У незразумеласці апошніх твораў А. Разанова бачыць не няўменне, а як бы свядомы прыём уцячы ў незразумеласць як у глыбакадумнасць, як у наватарства. І ў гэтым для нашай паэзіі, асабліва маладой, а таму і заўтрашняй, можна бачыць нават большую шкоду, чым ад так разбуралай у апошні час шэрасці.

У шэрасці малавата прываба-

Кастусь ЦВІРКА

Мае гады — вазы крутыя
З снапамі дзён.
За возам воз
Праз небасхілы залатыя
Ляціць маіх гадоў абоз.

Не згледзіш — новымі вазамі
Ён абрастае зноў, як бач.
Ну што ж, няхай!
Пад абадзімі
Пружынь, зямлі зялёны мяч!

Як ходзяць воблакі блакітам!
Як грае дзень! Як зорыць ноч!
Плывуць ракеты і ракіты
Каля вазоў маіх, паўзбоч.

Не ехаць бы мне толькі ўлегчы.
Свой воз накладвай з верхам, браті!
Знай: па набытак нам не ўлегчы
З вазамі гэтымі назад.

Зграбаем сена.
Па купінах бегаюць граблі,
Збіраюць — у копы, у копы —
Чэрвень чмяліны між грабамі.

Праз небасхілы залатыя...

Вал зялёнага сушава
Качаем па галіне колкай
(Эх, лезуць за шыю сяніны,
Шлыкоуць пад ліпкай саколкай!)

Між частай асочкі-кусачкі
Мільгаюць дзятлавіны галоўкі,
Бліскае сподам ліста падбел,
Маркоўнік выпнуўся ломкі.

І ўсё гэта — граблямі, граблямі —
У пераборы
(Ну ж і дзякваць будзе зімою
За лета падараванае —
Падласка ў аборы!).

Што? Сонца за гай завярнула?
Не, хай пачакаюць смажэнікі ў печы!
Даграбём!
Чым на дажджах мокнуць сена,
Лепш яшчэ памакрэюць хай плечы.

○ дай мне, доля,
пастаянства дрэва,
○ дай мне, доля,
цвёрдасць скалы,
○ дай мне, доля,
ураўнаважанасць каменя,
○ дай, мне доля,
гарэне агню!

Не давай толькі мне
бяскрыласць дрэва,
Не давай толькі мне
раўнадушша скалы,
Не давай толькі мне
чэрствасць каменя,
Не давай толькі мне
бяздумнасць агню!

Янку СПАКОВУ

Ці ж ведаў хлапчук,
на якую раду
Тату з мамай пагналі
ад ганку прыклады?

Толькі гэтак калола
нязвычайнае слова — гестапа!
...Двое добрых людзей
да нелюдзяў трапілі ў лапы.

О, як іх дапытвалі ўмела —
з падмогай навукі!
Жалезам разумным выкручвалі
іх сялянскія рукі,

Рукі, што ведалі толькі
тронку плуга ды граблі,
Што над пасцелькай дзіцячай
снавалі, як гралі!..

І вось да сцяны іх паставілі —
крычы не крычы пад вачэй гэтых
лёдам...
І ўпалі яны — бывайце, няспраўджаныя
надзеі! —
У тым лёху,

Глухім,
голым...

Ды ў свеце застаўся
іх голас.

Не, не кажыце мне — вайна
Не пахавана ў сорок пятым.
Усё яшчэ курыць яна
У свеце, як струна, напаятым.

Ад галасоў эфір гудзе,
Ляціць газеты ў свет гайнёю.
Не на жыццё, на смерць ідзе
Вайна між праўдай і маюю.

Дык ці ж сядзець байцу ў баку
Ад бітваў ярасных стагоддзя?
На фронце мы з табой,
пакуль
Пад сінім небам крыўда ходзіць!

Хто месяца жарыну
У надвор'е запусціў!
О, як ён азярнуў
Начную асцяціў!

Паслаў — каму пад ножку?
Жывую, з серабра
Нябесную дарожку
Па хвалях і вірах!

Пайшла яна — успышкамі —
Па беразе ў расе,
Па голках хвой, па шышках
Па верасе.

А там, за лесам сінім,
Зямлю ўсю морак крыў
І ў цёплай балаціне
Цярдзілі жабы: Кр-р-рым!

Хто месяца жарыну
У надвор'е запусціў?
І чый там, за ажынікам,
Гарачы шэпт: «Пусціў!»

НАШАМУ ЛЕСУ

Родны лес! Над табой, разгайданым,
За стагоддзем стагоддзе пяе.
Разбіваліся ўшчэнт ураганы
Аб зялёныя грудзі твае.

Непахісна, як волат замглены,
Ты стаіш: у зямлі — карані.
У ліхія гады ад палону
Край увесь ты сабой бараніў.

Еду дазень, а паўз шлях зноў, узнёсла,
Сосны, сосны — камель зноў камлі.
Вечна ж грайце пад хмаркамі, сосны —
Варта верная роднай зямлі!

Гляджу:
другімі сталі берэгі —

„СШЕЖКІ ЗДЛОМІЗВІХ...“

(Працяг. Пачатак на стар. 7).

Таксама незразумела.
Далейшая страфа:
Ці вытчацца з лет і зім
нілім,
нібы снежнае,
пухам —
найроднейшая усім:
доктарка-павітуха...
— нягледзячы на шматслоўе
(гэтыя «сненне», «пухам»), на-
рэшце, наводзіць на здагодкі:
гаворка ідзе пра маці-акушэр-
ку. Цяпер ранейшыя строфы
прасвятляюцца. Гэта акушэрка
была надзеяю на ўсе вёскі і
хутары, і яна спяшалася на по-
мач...

Але такая рэбусная расшыф-
роўка ніяк не кампенсуеца па-
эзіяй. Проста прыйшло зразу-
менне, але яно размінулася з
перажываннем. Бо каб пера-
жываць, трэба ўсё ж каб хоць
у нейкай ступені адначасна ішло
і разуменне.

Чытаеш паэму далей — ізноў
трапляеш на радкі, вольныя ад
якога-небудзь сэнсу:
У агонь апраметны —
з агню...
Не хопіць слабе —

у падучым
душою твай: —
ці балюча?!

Спаборнік мой спор нажу:
сам ранюся...
родных раню...
На споведзь —
адной —
свакю —
я маме
прыведу
ураніш.

У дзінным парэдыху — шляк

вярэды...
Ад'еду пад вечар...
Зноў, як і раней, — выблісне
ясны радок, а далей сэнсавая
няўцяжнасць. І зноў пытаешся
ў сябе ледзь не над кожнай
страфой: што гэта можа значыць?!

Урэшце бачыш: нават трап-
ныя здагодкі, якія прыходзяць
у галаву і апраўдваюць тыя ці
іншыя радкі паэмы, — адволь-
ныя, яны не матываваны самім
тэкстам, а таму іх адкідаеш як
беспадстаўныя. У сапраўдным
творы гэтак самадастатковы: ён
усё без чыіхсьці каментарыяў
вытлумачвае...
Цяжка дачытаць паэму да
канца. Бо, як кажа даўняе вы-
слоўе, усё можа надакучыць,
апрача разумення. Тут жа гэта-
га няма: самай першай пераду-
мовы твора — яго зразумеласці.

Бо толькі калі словы ў сваіх
значэннях (пераносных ці непе-
раносных) звязваюцца ў сэнсавыя
сказы — толькі тады можа
пачацца паэзія. Твор — гэта вы-
казванне, і яно павінна адбы-
вацца на зразумелай мове.

Пішу: «на зразумелай мове»,
а не на «даступнай», бо дапус-
каю, што мова паэзіі патрабуе
ад чытача таксама пэўнага ўз-
роўню падрыхтаванасці для ўсп-
рымання. (Хімічная формула
H₂O напісана на зразумелай
мове, хоць і недаступнай для
таго, хто не вывучае хіміі.)

Толькі на зразумелай мо-
ве, якой уласціва дакладнасць,

твор можна ўспрыняць, ад-
чуць, захапіцца, перажыць.
Без зразумелай мовы твор
застаецца творам для самога
аўтара.

І гэта прыводзіць да таго, што
немагчыма тут карыстацца нейкім
паэтычным аналізам, бо
паэма адлучае сябе ад паэзіі.
З-за няўцяжнасці не ўлоўліва-
ецца сэнсавая структура
адзінства, падае (калі не ска-
заць: адпадае) значэнне кам-
пазіцыі. Паэма вельмі блізка
падыходзіць да сюррэалістыч-
най трактоўкі камунікатыўнасці
мастацкага твора.

Бо калі натыхаешся на незра-
зумеласць сюррэалістычнага
верша, то загадзя ведаеш хоць
што такі твор і не разлічваўся
на тое, каб яго разумець.
Сюррэалізм не так клапоціцца
пра стварэнне мастацкіх твораў,
як пра «выяўленне» таго
багацця душэўнага жыцця,
якое «тлуміцца», «засціца»
свядомасцю. Знятыя фіксацыі
няпэўных блуклівых адчуван-
няў, неўсвядомленай плыні
падсвядомасці, сюррэалістыч-
ны твор імкнецца вызваліцца ад
усякага кантролю розуму, ін-
тэлекту. Паэт працуе тут з
«перадслонным матэрыялам»,
ён выказнік пазасвядомых сіл.

Тут усё, як пісаў тэарэтык
сюррэалізму Брэтон, у «безра-
зумовым натаванні струменю
думкі з усімі яго адбегамі і
збегамі, з усімі выпадковасця-
мі і вольнасцямі, без клопату
пра якую-небудзь загадзя пры-
нятую лінію думкі, поўная бясп-
ланавасць, безразумовасць,
поўны бязлад пісання». Таму
для яго так важныя як найхут-
чэйшы запіс першых-лепшых
слоў і абрыўкаў мовы, якія ўсп-
лывілі на памяць, так званая
«аўтаматычнае пісьмо».

Вось як Брэтон раіў гэта ра-
біць: «Пішыце хутка, без ніякай
загадзя абдуманай тэмы, на-
столькі хутка, каб не памятаць і

не мець спакусы прачытаць тое,
што ўжо напісалася. Першы
сказ прыйдзе сам, бо ў кожнай
хвілі, у кожнай секундзе нейкі
сказ, чужы нашай свядомасці,
шукае сабе праз нас выйсця». І
тут жа даецца наказ, як «ашу-
каць розум», бо, абуджаны
першым сказам, ён захаце
ўмяшацца, унесці сюды лад,
сэнс, логіку. А таму гэтае ўмя-
шанне розуму трэба тут жа пе-
рапыніць, абарваўшы сказ на
паўслове, паставіць якуюсьці
літару, напісаць слова без уся-
кай сувязі да папярэдніх
слоў... Абы толькі вярнуць
гульню выпадку.

Сюррэалістычны твор не ад-
люстроўвае рэальнасці, ён га-
нарыцца, што стварае яе. Але
гэтая рэальнасць самадастатко-
вая, безадносная да аб'ектыў-
най рэчаіснасці. Такі твор —
нешта з роду галюцынацый,
блужненняў, сноў на яе. І чы-
тачу тут не трэба нічога разу-
мець. Яму проста даволі «апус-
ціцца» ў такую плынь. Можна
ж адчуваць нейкае хваляванне
і не ўнікаючы ў сэнс, пракла-
муець сюррэалісты.

Тут усе творы можна лічыць
геніяльнымі, бо адпадае ўся-
лякае пытанне аб дасканаласці.
Поўная свабода ад логікі, ад
сіntaxісу...

Але на самой справе славу-
тая падсвядомасць у выяўлен-
ні падобных мадэрністаў была
не так падсвядомасцю, як ад-
кідае пытанне аб дасканаласці.
Нават сам
Фрэйд ніякаеў перад такімі
творамі.

І не выпадкова сапраўдныя
мастакі, у сэрцах якіх гарэў
агонь паэзіі і якіх напачатку
прывабіла гэтае сюррэалістыч-
нае разняволенне натхнення ад
сухой разумовасці, ад разваж-
най руціны, з канца 20-х гадоў
адзін за адным пакідаюць сюр-
рэалізм, дзе ўсё больш і больш
атайбоўваецца паэтычных ня-
здараў і шарлатанаў.

Пад уплывам рэвалюцыйнай
рэчаіснасці адыходзіць ад сюр-
рэалізму Л. Арагон, а пазней і
П. Элюар, які, дарэчы, і буду-
чы сюррэалістам, адмоўна ста-
віўся да прыёмаў «аўтаматыч-
нага пісьма».

Але не трэба ўяўляць, што
гэтае вызваленне ад сюррэ-
алізму рэвалюцыйна настро-
еным творцам давалася лёгка
альбо што сюррэалізм не вель-
мі істотна замінаў праяўляцца
іх рэвалюцыйнай ідэянасці.

Як ставіўся П. Элюар да
ўласнай сюррэалістычнай спад-
чыны, красамоўна сведчыць
хоць бы тое, што, адбіраючы ў
1952 годзе творы для апошняй
сваёй кнігі «Вершы для ўсіх»,
ён уключыў у яе ўсе вершы,
скажам, са зборніка 1917 го-
да, тады як са сваіх сюррэалі-
стычных кніг (1921—37) узяў
толькі па адным вершы (як
узору) і якраз тыя, што ішлі
ўразрэз з усімі астатнімі твора-
мі кожнага зборніка і пад-
казвалі нараджэнне наступнай
яго кнігі.

Не выпадкова ж таксама Ра-
жэ Вайян у піку назве часопіса
«Сюррэалізм на службе Рэва-
люцыі», які выдавала група сюр-
рэалістаў, што ўступіла ў канцы
20-х гадоў у Французскую кам-
партыю, назваў свой памфлет
«Сюррэалізм супраць Рэвалю-
цыі». Праграма сюррэалізму з
яго падсвядомаснай «надрэча-
існасцю» вяла мастакоў у бок
і ад сапраўднай рэвалюцыі і ад
сапраўднай літаратуры.

Вось чаму я здзіўляўся, што-
таючы ў гэтым жа нумары чы-
тыднёвіка ў водгуку Пімена
Панчанкі як бы мімаходзь кі-
нутую заўвагу: «Справа не ў
дэкларацыях экспрэсіяністаў і
іншых авангардысцкіх школ...»,
а ў другім месцы тут жа яшчэ
больш акрэсленае: «Не трэба
«авангардызм» успрымаць на-
сцярожана альбо з іроніяй». І
зусім беспадстаўна такое вы-

Алесь БАЖКО — 60

Спаўняецца 60 гадоў пату і праймае Алесь Бажко. У сувязі з юбілеем праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Алесь Цімафеевіч! Мы, Вашы сябры па пяру, горача вітаем Вас, вядомага паэта і празаіка, заслужанага работніка культуры БССР, з 60-годдзем з дня нараджэння.

Выхадзец з беднай заходнебеларускай сям'і, Вы ў юнацтве настойліва імкнуліся да ведаў, вучыліся спачатку ў музычным інстытуце імя С. Манюшкі ў Наваградку, затым, у 1938—39 гг. — у Варшаўскай кансерваторыі. У час Вялікай Айчыннай вайны прымалі ўдзел у баях з фашыстамі, пасля ранення працавалі на абаронным будаўніцтве.

У пасляваенныя гады Вы

паўны час знаходзіліся на камсамольскай рабоце, затым, стаўшы журналістам, плённа супрацоўнічалі ў аб-

ласным і рэспубліканскім друку. Пазней Вы ўзначалілі рэдакцыю мастацкай літаратуры выдавецтва «Беларусь», некалькі гадоў працавалі намеснікам галоўнага рэдактара газеты «Літаратура і мастацтва». Добрыя арганізатарскія здольнасці Вы праявілі на пасадзе дырэктара Літаратурнага музея Я. Купалы, якую займалі з 1973 па 1977 год.

Працуючы ў сучасны момант намеснікам начальніка Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР, Вы шмат увагі і клопатаў аддаеце прапагандзе лепшых твораў драматургіі, пастаноўцы іх на сцэнах тэатраў рэспублікі.

Першае Ваша выступленне ў друку з вершамі і нарысамі адбылося ў 1947 г. З таго часу Вы напісалі і выдалі шэраг кніг прозы, паэзіі,

публіцыстыкі: «Перад вераснем», «Позняе ворыва», «Нарвіга пакідае хутар», «Татры», «Блакітныя вербы», «Суладдзе», «Татальнае банкруцтва». Для творчасці Вашай характэрны сацыяльна-завостранасць, баявітасць, добрае веданне жыцця, непрымірымасць у змаганні з класавымі і палітычнымі ворагамі Савецкай Беларусі.

Прыемна адзначаць, што Вы маеце сваю галоўную тэму — пішаце пра жыццё і працу сялянства былой Заходняй Беларусі, пра вызваленне, якое прынес ёй верасень 1939 года.

Свой юбілей Вы сустракаеце ў росквіце творчых сіл. Жадаем Вам, дарагі Алесь Цімафеевіч, добрага творчага настрою, моцнага здароўя, шчасця.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далацеца да гэтага вышавання і жадае юбіляру здзяйснення ўсіх творчых задум.

ПА ЗАЛАТОЕ РУНО

Першае маё знаёмства з Алесем Цімафеевічам Бажко было кніжным, а дакладней кажучы, часопісным — па яго друкаванай у «Полымі», апавесці «Верасень», неспасрэднае ж — пачалося з сустрач у рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва». «А ты ведаеш?» — з першага разу, нібы мы былі ўжо вечнасць знаёмыя, з поўным даверам да мяне, да майго густу і такога малага, які быў тады ў мяне, вопыту, сціху, які быў па-змоўніцку спытаўся ў мяне, я не ведаў, пра што, Алесь Цімафеевіч. І гэтым ужо увайшоў у размову, увайшоў у мяне, павёў за сабою, за сваімі думкамі, задумамі, метафарамі, эпітэтамі, урыўкамі з розных тэкстаў, сюжэтамі. Гаварыў і сачыў, які успрымаю паток буйства яго паэтычнай фантазіі, і які бы слухаў адначасова сам сябе, і нарыя яго вочы святліліся, інтанацыі голасу мяняліся, ён то ўсміхаўся, то сур'ёзнаў і, нарэшце, здалося, застаўся перада мною як бы толькі саманасам з сабою, бо, відаць, ужо ўспыхвалі для яго новыя вобразы-знаходкі, да якіх прывяла яго менавіта тая ўнутраная работа, што ў ім адбывалася дагэтуль — за сталом, над грудамі рэдакцыйных матэрыялаў, за якой я яго застаў, у якую ён мяне так адразу ўвёў. І вось ужо,

адарваўшыся ад мяне, на маіх вачах ён плыў па залатое руно паэтычных знаходак. Падобна, відаць, музыцыруючы, сярод гукаў, тонаў, усяго таго, што стане затым мелодыяй, шунаючы не кампазітары.

У той час я ішчэ не ведаў, што Алесь Цімафеевіч — скрыпач, прыроджаны. Ці не як скрыпач, ці не таму, што ён менавіта і скрыпач, так вось адкрыта, на людзях паэт праз усё жыццё сваё і шукае тое, што стане адкрыццём у верш, «паваротам» — у сюжэце, штрыхом, дэталю — у характарыстыцы героя?

Ён — нястомны шукальнік, паэт Алесь Бажко: нелюбым да апантанасці. Гэта ў ім не можа не захапляць. І калі часам ён не спраўляўся з кампазіцыйнай сваёй твораў, то зноў жа ад таго, што не ў зможа быў выйсці менавіта з палону свайго творчага ўзрулення, якім ён вечна апанаваны, янога — без боязі прымаў — не баіцца адкрыць людскому воку, больш таго — янога не ў моцы схавачы, затаіць у сабе.

І яшчэ ён, як творца, на мой погляд, заўсёды пачынаўся да мянежнага духу прэзання, што часам рабіў яго, можа, залішне катэгарычна суб'ектыўным, з імкненням сцвердзіць па-мастацку з'явы так, як ён іх разумее, асэнсаву, адчуў. Па прыродзе таленту гэты скрыпач і

паэт — палеміст, і яшчэ — псіхолаг, гісторык. Бо менавіта пласты сацыяльнага псіхалогіі сялянства яго цікавілі перш за ўсё ў паэме «Нарвіга пакідае хутар», героіка мінулага — у «Татрах», у якіх, як піша паэт сам, ён «баднуў Ватыкан».

Скрыпку ў яго руках я пачуў некалькі паэзіяў. І дарма ён у сваёй аўтабіяграфіі нагаворваў на сябе, што быў чынам — пасля перажытага паэтам у вайну — усё ў яго, «які зачараваны, упарта хлусіла пад смыхом». Не хлусіла! Як адно праўду намагаўся раскрываць у сваіх вершах, паэмах і апавесцях і пісьменнік А. Бажко — праўду асабіста перажытага і убачанага ў вершах, праўду народнага жыцця, гісторыі — у паэмах, апавесцях.

І вельмі хочацца мне тут сказаць яшчэ аб адным: пра добразычлівасць паэта да моладзі. Гэта лічэ ён, А. Бажко, працуючы загадчыкам аддзела паэзіі ў выдавецтве «Беларусь», у свой час даў злібную вуліцу дзюму кнігам студэнтаў — зборнікам «Узлёт» і «Натхненне». Не раз ён бываў і добрым госцем іх, і які некалі ўпершыню перада мною, перад ім ужо раскрываў сваю вечна маладую апантанасць творцы.

Няхай жа яна не пакідае цябе, дарагі Алесь Цімафеевіч, даўнелу!

Алег ЛОЙКА.

авялі, парызжэл
сцінягі,
Вяз агаліўся,
ссохла асакя..
Адна яна,
нястрымная рака,
Як бегла
між карэння ды куп'я,
Так і бяжыць,
нястрымная бруя..
А ў нас, людзей,
скажыце, ці ж не так:
Мы, што ні год,
мяняемся няўзнак.
Сівеем мы, цяжэем,
і ў свой час
Змяняюць нашы дзеці
ў свеце нас..
Бясконца,
крыві нашай рака
Цячэ ў вяках,
цячэ ў вяках!

Цячэ гарадамі Гарынь,
А у Гарыні — неба сінь,
А у Гарыні — дзень які! —
Далёка ўнізе
ястрабкі.
Вас сцэжка берагам вяла,
Між лозаў петлі вам віла,
Пясок, што слаўся ля ракі,
Лізалі хваляў языкі.
Маўчалі вы абое: там
Слоў не хапала ў свеце вам.
Ды пра душы агонь ярчэй
Казалі позіркі вачэй.
Хоць ехаў ты, ды браў навек
Бляск гэты ясны з-пад лавек,
Браў рук цяпло, браў гэты плёс,
І гэту сцэжку паміж лоз,
І стужку чыстую — Гарынь,
І у Гарыні — неба сінь,
І у Гарыні — дзень які! —
Далёка ўнізе
ястрабкі.

казанне П. Панчанкі шукала падтрымку ў цытаце пра авангардызм з дзённіка Максіма Ганька за 1936 год. Я прывяду гэтую цытату з мясцінай, якая ў П. Панчанкі чамусьці выпала: «Адно мне здаецца, што прадстаўнікі авангарду замала ўдзяляюць увагі ідэяльнаму старанню (падырэслена мною. — А. К.). Можна, наша гісторыя выхавала нас такімі «абмежаванымі», але для нас сапраўдная авангардная літаратура перад усім мусіць быць рэвалюцыйнай».

І гэта пісалася Танкам у 1936 годзе, калі мадэрнізм быў і ў модзе і ў сіле, але як правільна разумелася і пазіцыя «авангарду» і сама назва, якую самазванна ўзялі сабе ўдзельнікі гэтага руху, будучы на самой справе авангардам распаду.

Тое, што мадэрнізм меў альбо яшчэ мае месца ў шэрагу краін, тлумачыцца многімі абставінамі сацыяльнай гісторыі гэтых народаў, папярэднім складаным развіццём іх нацыянальных культур. Часта паэты, як Бэхер альбо Брэхт, самі выхадцы з буржуазіі. А многія ўваходзілі ў паэзію, калі неба іх роднай літаратуры было цяжка дэкадансам. Але развіццё сённяшняй дэмакратычнай літаратуры свету ідзе не ў працягу, не ў развіцці мадэрнісцкіх кірункаў, а якраз у адмаўленні ад іх, у вызваленні ад іх.

Мадэрнізм не можа пахваліцца сваім укладом у сучасную скербніцу мастацтва. Выдатныя творы, калі і ствараліся яго прадстаўнікі, то толькі на шляху адыходу ад яго. І калі можаць быць асобныя добрыя мадэрністы, то няма добрага мадэрнізму.

Перад суровымі выпрабаваннямі рэчаіснасці мадэрнізм заўсёды паказвае сваю жыццёвую і мастацкую няздольнасць. Трагічныя абставіны другой

сусветнай вайны ў Францыі запатрабавалі ад паэтаў самых розных кірункаў загаворыць з народам на праўдзівай мове. Толькі пераважылі з сюррэалізмам, Элюар прыходзіць да такіх празрыстых шэдэўраў, як «Свабода», што скідаўся з самалётаў над акупаваным Парыжам і стаўся паэтычным сцягам французскага Супраціўлення.

Беларуская літаратура асабліва можа ганарыцца глыбокім дэмакратызмам, народнасцю сваіх традыцый у XX стагоддзі. Згадваюцца словы А. Твардоўскага з яго выступлення на II з'ездзе пісьменнікаў БССР: «...мабыць, з усіх літаратур народаў Савецкага Саюза беларуская літаратура і беларуская паэзія, у прыватнасці, найменш падупала, у якой бы то ні было форме, уплыву дэкадэнтаў».

Беларуская літаратура належала надзённым патрэбам, спадзяванням, жаданням нашых народаў, і яна была далёка ад якіх-небудзь уласна фармалістычных, вузкалітаратурных інтарэсаў».

Можна зразумець незадаволенасць Алесь Рязанава станам нашай сённяшняй паэзіі. Але ж недахоп яе не ў тым, што яна зразумелая.

Не буду казаць, што павышаная эмацыянальнасць, тэхніка асацыятыўнага мантажу, распрацаваная сюррэалізмам і ўзятая на ўзбраенне рэалістычнай паэзіі, магла нарадзіцца і ва ўласным рэчышчы рэалізму.

Але хочацца заўважыць, што мадэрнісцкія прыёмы не можна запазычыць, яны ўсё роўна патрабуюць пераасэнсавання, рэалістычнага адкрыцця новага, каб стацца рэалістычнай формай.

І дзіўна, калі пераймаецца ў мадэрнізме якраз тое, ад чаго даўно, яшчэ ў даваенны час, адмовіліся сапраўдныя паэ-

ты — самі колішнія ўдзельнікі гэтых кірункаў.

Далейшае развіццё беларускай паэзіі сапраўды вымагае смелага наватарства, пошукаў жыццядайнасці, але не «заклінання і прароцтва». І нельга, каб «тэхніка» ўзвышалася да таго, калі яна пагнае сэнс.

Не ў мадэрнісцкім хаосе, сне, а ў вечным бяссонні паэзіі, у яе змаганні за вялікія ідэалы жыцця бачыцца шлях нашай паэзіі ўперадзе.

Зразумела, на такой дарозе пошукаў ёсць і павінен быць эксперымент. Але эксперымент, які не ўдаўся ў паэту, — гэта ўсяго толькі яшчэ чарнавік. Выдавецтва «Мастацкая літаратура», выдаўшы зборнік паэм А. Рязанава «Каардынаты быцця» (дарэчы, ніводная з гэтых паўтара дзесятка паэм не была апублікавана ў перыядычным друку!), засведчыла і сваю павагу да паэта і веру ў яго. Яно дало і нашай крытыцы, і літаратуразнаўству матэрыял для гадуму, што імі недапрацавана.

Але адна рэч — эксперымент (тут няма яго, бо гэта звычайны паўтар таго, што было ў гісторыі паэзіі: пісаць незразумела добра ўмеў дзе хто ў нас і з маладыкоўцаў, не кажучы пра мадэрністаў!), другая рэч — выданне і ўжо зусім іншае — ухвала такой творчасці, у размове пра якую раптам прыводзіцца паралелі з Элюарам, Арагонам, Нэрудам, Рудакі, Маякоўскім, Пастернакам, Фолкнерам.

У доказ вартасці твораў А. Рязанава ў водгуку П. Панчанкі цытуюцца сапраўды выдатныя прыклады, але не з Рязанава, а з Рудакі. І ў якім кантрасце на той жа газетнай старонцы паўстае перад чытачом празрыстая яснасць Рудакі з цытаты, прыведзенай

П. Панчанкам, і туманная невыразнасць, непрыкрытая няўцямнасць строф А. Рязанава, якой чамусьці нават не сорамна перад чытачом.

Вядома, ёсць і ў вялікай паэзіі «цёмныя» радкі. Але яны ідуць ад шматзначнасці паэтычнага слова, а не ад яго неакрэсленасці, з чым сустракаешся ледзь не ў кожнай страфе ў творы «Упоцемках, з ліхтаром».

П. Панчанка піша: «Асацыяцыі ў Рязанава (а ён мысліць заўсёды асацыятыўна) нечаканія...» А між тым у Рязанава выразна выяўляецца наўмыслны іх ход: найбольш часты прыём нанізвання радкоў — слоўніце супроцьстаўленне. Гэта вельмі лёгкая рабца. Бо ледзь не ў кожнага слова ёсць супроцьнае — антонім, да сцвярджэння можна падабраць адмаўленне.

Калі паэт сказаў пра завою, што яна «заклятая ў немаце», то гэтая немаца ў наступным радку загаворыць:

Заклятая ў немаце,
што выкажа —
не забуду.

Калі згадаецца аўтару слова кветкі, то трэба зразу ж супроцьпаставіць ім штосьці з зімы. Так і ёсць:

(Кветкі,
з касмылі
завейныя...)

Або названа слова «вечны» — тут жа чакай, што аўтар ужыве побач нешта адзінкавае. І вось — «вечны раз».

Плачаць: вечны раз...

Прыкладаў такіх шмат у «Каардынатах быцця»: бегчы, каб стаяць; стаяць, каб бегчы; крычаць, каб маўчаць; маўчаць, каб крычаць і г. д. Шмат іх і ў гэтай паэме. У самой назве яе той жа прыём: «Упоцемках, з ліхтаром» — цемна і святло.

Розніцца іх чалавечы вопыт, розніцца іх дарогі ў мастацтве. Дзве індывідуальнасці — яны не могуць не розніцца. Ды вось у гэтым радку назаўжды перакрываюцца іх біяграфіі: яны звязаны між сабой як настаўнік і вучань. Праўда, перад аўтарытэтным абліччам двух майстроў — роўных званнем народных артыстаў рэспублікі, супрацоўнікаў па выкладчыцкай рабоце — формула «настаўнік і вучань» страчвае першапачатковую прастату. І не адразу ўдаецца падпілінаваць, дзе ж — скрозь пласт гадоў, скрозь цяжар непадабенства — пераклікаюцца іхнія лёсы...

Два імя — дзве зоркі беларускай музычнай культуры. Анатоль Багатыроў, Яўген Глебаў. Талент аднаго — патомнага беларускага інтэлігента — абудзіўся ў асяроддзі артыстычных слаўтасцей, у бурлівую паслякастрычніцкую часіну. Талент другога фарміраваўся ў рабочай сям'і, у баку ад культурных франтоў, але таксама на гістарычным пераломе: вайна... Для аднаго самастойная творчасць пачалася ля вытокаў беларускай прафесійнай музыкі (Багатыроў — сярод ПЕРШЫХ выпускнікоў нашай кансерваторыі); другі — з ліку першых пасляваенных выхаванцаў — прышоў у кампазіцыю, калі знявечаная фашызмам культура набірала новы разгон і мабілізавала маладыя сілы.

Сама гісторыя, здаецца, прыспешвала іх ранні творчы ўзлёт. Дваццаціпяцігадовы Багатыроў узначальвае арганізацыю беларускіх кампазітараў, праз 3 гады атрымлівае Дзяржаўную прэмію СССР за музыку оперы «У пушчах Палесся». На працягу 6 гадоў Глебаў, не знаёмы раней нават з нотным пісьмом, бліскуча засвойвае поўны музычны курс, заканчвае Беларускую дзяржаўную кансерваторыю імя А. В. Луначарскага па класу прафесара Багатырова ўжо як член творчага саюза, як кампазітар, чья музыка выконваецца публічна... Яны выйшлі ў лідэры: кожны — у сваім пакаленні, кожны па-рознаму поўнячы свой мастакоўскі арсенал. Раннія ўражанні Багатырова — оперная класіка, камернае вакальна-інструментальнае мастацтва — з часам плённа прараслі ў яго операх, кантатах, п'есах, рамансах. Ад тых жа ўражанняў, а пазней — ад уроку прафесара В. Залатарова, выхаванца Балакірава і Рымскага - Корсакава, пераходзілі ў яго творы грунтоўнасць, важкасць, замілаванне да высокіх традыцый. Мелодыі глебаўскага дзяцінства — бытавая музыка, папулярныя мавявыя песні, гарадскія куплеты — таксама не адгучалі бяследна: нават самай глыбокай і складанай яго музычнай думцы спадарожнічае лёгкасць, нумудрагелістасць стылю.

Два кампазітарскія пакаленні: рознасць узростаў (Багатыроў зараз — 65, Глебаваў яма пяцідзесяці), рознасць творчых почыркаў. Але творчы эталон агульны: сусветная класіка, хая спасцігаць сакрэты інструментальнага, авалодваць тэхнікай поліфанічнага пісьма можна толькі на асабістай практыцы. Для абодвух таксама, нягледзячы на ўзроставую розніцу, важнай школай былі і застаюцца ўрокі поліфаніі, якой вучыць само жыццё — шматпластавае, супярэчлівае, поўнае і характава, і нягод. «Дзіцём застанься здзіўленым, душа...» Ці не ў такт з музыкай барадулінскага радка — рытм гэтых двух неўтаймоўных і ранімых сэрцаў?.. Заставаліся здзіўленымі іх сэрцы. Гартваліся на жыццёвых уроках іхнія харак-

тары: увабралі грамадзянскую мужнасць, непахіснасць творчых прынцыпаў і высякародную мяккасць; пэўнае каліва скепсісу і моцны запал аптымізму... Калі ж абудзілася сталасць, кожны знайшоў пуцявіну, што прывяла яго ў партыю камуністаў.

У тым, што пішацца пра нашых сучаснікаў — кампазітараў, мы знаходзім, пераважна, біяграфічныя звесткі ды характарыстыку творчасці. І калі мы, пад уражаннем асабістых сустрач, адкрываем у музыцы якасці натурны яе стваральнікаў, тады напісанае імі загучыць для нас

мастацтва, што ратаваліся ад імперыялістычнага нашэсця і голаду. Будучы кампазітар бачыў на вуліцах роднага Віцебска афішы з імёнамі Няжданавай, Собінава, Фігнера, Сарасатэ, Рахманінава. Яшчэ малалеткам іграў на фартэпіяна, далучаўся да музыкі праз урокі Я. Шуман (сястры нямецкага кампазітара), сустракаўся з Малько. Ён захапляўся танцамі віцебскай гасці Дункан і з прыемнасцю слухаў выдатнага музычнага крытыка Салерцінскага... Слова са словам — і дзіву даецца, з якой дакладнасцю вядзе Багатыроў найбагацейшы

караці. Пазней у садружнасці з Коласам стваралася кантата «Леніну слава», купалаўскі верш зліўся з урачыстай фанфарнасцю вядомага хору «Дзень добры, Масква!», якім адкрывалася другая сталічная дэкада...

Мне ні разу не падалося, што чалавек гэты жыве толькі ўспамінамі. Цікава было ля дзвярэй кватэры падслухаць яго бадзёрую «размінку» на фартэпіяна, адчуць у ягонай хаце надакучлівае характава тэлефонных званкоў, заўважыць сярод нотнага хаосу свежы нумар «Новаго мира». А галоўнае — пе-

зыкай ледзьве не ператварыліся ў фантазію з драматычным фіналам. Па слыху асвоіў гітару, прыдумаў «сваю» музыку, але адукацыю атрымаў сярднэтэхнічную. І калі б не памятная сустрэча з Жыновічам, калі б не адчайны празорлівы эксперымент Багатырова, тагачаснага рэктара кансерваторыі, — абмінуўшы закон, прыняты ў музычную ВНУ музычна неписьменнага хлопца з чыгункі...

Саматужная гонка за ўпущанымі гадамі, няўтольны апетыт глебаўскага інтэлекту, яго прагны да практыкі талент — усё гэта па-добраму здзіўляла і радавала Багатырова. І Глебаў прызвычайваўся да студэнцкага становішча, да таго, што побач — вядомы прафесар з яго начытанасцю, з яго дасведчанасцю ў артыстычным свеце, з яго багаццем творчых знаёмстваў. Цяпер, праз гады, нягледзячы на прафесійныя спрэчкі, непазбежны ў мастацкім асяроддзі, — упарты, «калючы» Глебаў уважліва сцілае голаў перад духоўным вопытам свайго настаўніка, а пераняты ад яго прыцып: музыка павінна мець свае карані — трымае на ўзбраенні.

Карані музыкі Глебава заўсёды знаходзяць жыватворны, народам створаны, пласт. Хіба мала гэтам сведчанню! І п'есы для народнага складу выканаўцаў, і сімфанічныя — найбольш блізкія індывідуальнасці кампазітара — сачыненні. Сама за сябе гаворыць праграма яшчэ студэнцкай паэмы-легенды паводле купалаўскай «Магілы льва»; монатэматызм Другой сімфоніі паўстае ў шэрагу тэмбравых, тэмпарытмічных, інтанацыйных іпастасяў напеву «Я табун сцерагу». Маляўнічая тканка «Палескай сюіты» наскрозь — беларуская. А партытуры першых трох балетаў («Мара», «Альпійская балада», «Выбранніца», музыка якой адзначана Дзяржаўнай прэміяй БССР) тояць у сабе нямала прыцягальнага для фалькларыстаў.

Бадай, можна яго назваць музычным паліглотам: воляна валодае славянскімі «мовамі»; калі вымагала лібрэта «Мары», карыстаўся лацінаамерыканскімі «гаворкамі». А каб інтанацыйная аснова партытуры, напісанай яго почыркам, адпавядала нацыянальнай і гістарычнай адметнасці рамана Кастра, са скрупулёзнасцю вучонага асвойваў «дыялекты» Фландрыі, Іспаніі... І ўжо чацвёрты год «Цілю Уленшпігелю», лепшаму пакуль твору Глебава. І мне здаецца, разам з балетам гісторыя Вялікага Гёза абрасце ўсё новымі «легендамі».

Спраўды, пачынаючы з беларускага тэатра, «Цілю» крочыў па некалькіх музычных сценах краіны; летась трапіў у сталіцу Фінляндыі, а цяпер выпраўляецца ў ГДР (над пастаноўкай у Берліне працуе харэограф Білі Хінцэрт). Усеасюзная фірма грамзапісу наладзіла «Цілю» пастаянную прапіску на пласцінках — так што музыцы Глебава гарантавана доўгае, не залежнае ад эфемернага лёсу пастановак, жыцця. Жартам кажучы, кампазітарам, якія пішуць для музычнай сцэны, мець такі «страхавы поліс» няблага: на той выпад, калі ад музычнага матэрыялу застаецца балючае для аўтара «паводле». А нам, слухачам, можна колькі хочаш на-

НЕКАНАЧОНАЕ ПРОШЛОЕ

па-новаму, і пачуеш ужо не «проста» музыку...

КНИЖКА з вучнёўскай стараннасцю канстатвала даты і назвы; у друкаваных радках паўставала біяграфія старэйшага беларускага кампазітара Анатоля Васільевіча Багатырова. Наўрад ці яна была напісана займальна: здавалася куды больш цікавым разгарнуць іншы пераплёт і прабегчы вачамі ноты, пад якімі, па складах, гучалі Купалавыя словы: «Пар-ты-за-ны-ы, пар-ты-за-ны, бе-ла-ру-у-скі-і-я сы-ны...» Вярталася маё дзіцячае ўражанне: радыё на сцяне. Нібы ад унутраных штуршкоў, яно падрыгвае ад моцных харавых галасоў, што раз-пораз паўтараюць пругкі, упарты, імклівы матыў, якому лёгка падпяваць... Побач з кантатай «Беларускім партызанам» увайшла ў свет першых музычных уражанняў лірычны маналог Кузьміча і сялянская вясянка з оперы «У пушчах Палесся», хрэстаматыійныя апрацоўкі «Зоркі Венеры», «Чорнай галкі»... Час наносіў на шырокае палатно яго творчасці ўсё новыя рысы — новая музыка насмачала слухацкую памяць. Сатканая з сімфанізаванага фальклору кантата «Беларускія песні», удастоеная Дзяржаўнай прэміі рэспублікі; унікальны ў нотнай літаратуры канцэрт для кантарабаса з аркестрам і той вальс з музыкі да спектакля «Маскарад», што ў сваёй папулярнасці перакрочыў тэатральныя падмошкі. «Юбілейная кантата» па коласаўскіх вершах і камерны цыкл «Поры года» на словы маладога паэта У. Карызыны.

Аднойчы давалося ўпершыню звярнуцца да Анатоля Васільевіча — як да расказчыка. І тады, нягледзячы на безліч створанага ім, захацелася пісаць пра Багатырова не столькі з думкай аб ягонай музыцы, колькі з захапленнем ад унікальнасці яго асобы. Ён жа побач, ён сучаснік наш — чалавек, праз чыё жыццё стрыжнем праходзяць шэсць дзесяцігоддзяў беларускай гісторыі! Слухаеш яго — нібы слыхам чытаеш вобразна-бачны і па-філасофску цягучы вусны леталіс.

За словам слова — і паўстае мінулае старажытнага горада на Дзвіне, які быў прытулкам для многіх знакамітых дзеячаў

«архіў» сваёй ужо не маладой памяці. З імёнаў, прыгаданых ім у час гутарак, атрымаўся б асабовы энцыклапедычны слоўнік па мастацтву!

Прафесар Залатароў (праз гэта імя Анатоля Васільевіча бачыць сваё студэнцтва ў даваенным Мінску). Дасведчаны і да педантызму строі, суровы педагог (з 20 чалавек прынятых скончыла яго клас толькі сям'ера). Студэнты прыходзілі займацца да яго на кватэру, карысталіся бібліятэкай, шмат ігралі ў 4 рукі: у той час музыку па пласцінках не вучылі... Выдатныя музыканты Галаванаў, Мяскоўскі, Шабалін. Былі яны для Багатырова сталымі таварышамі, дарадцамі ў прафесіі... Кампазітар Скрабін. Чаму? У той нядоўгі час, калі маладога Багатырова прыцягнулі ў мінскую арганізацыю РАПІМа, разам з актыўнымі рапмаўцамі ён гарача прызнаваў Бетховена і Мусаргскага, нігілістычна паглядаў на Чайкоўскага, Рахманінава, але на суперак «статуту» прагна захапляўся творчасцю Скрабіна.

Вакалісты Балочін, Біешу, Ворвулеў, Гмыра, А. Пірагоў, Ткачэнка; дырыжоры Акулаў, Брон, Гітгарц, Дуброўскі, Катаеў. І яшчэ іншыя, іншыя — у Мінску, Маскве, Горкім, Кішынёве... Усё гэта — прапагандысты музыкі Багатырова. Дарагія для яго імёны Неміроўіча-Данчанкі, сябра, які меркаваў паставіць на сваёй сцэне «У пушчах Палесся»; Келера, лібрэтыста другой оперы — «Надзея Дурава». А імёны Купалы і Коласа Багатыроў лічыць сінонімам беларускай літаратуры, без якой і не ўявіць яго творчасці.

Некалі ў знак удзячнасці за «лоўкую» апрацоўку беларускага напева, з якой выступіў Багатыроў-студэнт перад мінскімі пісьменнікамі, Купала падарыў яму свае тэксты. Так з'явіліся «Сонцу» і «Восень» (у ліку багатыроўскіх рамансаў яны значацца першымі). За рэпетыцыямі оперы паводле сваёй «Дрыгвы» па-таварыску назіраў Колас; аднойчы прышоў у тэатр з дзедом Талашом, і той неспадзеўкі «падказаў» мастаку вынаходлівае рашэнне дэ-

ракананца, што за ўсімі адміністрацыйнымі, грамадскімі і бытавымі справамі яму карціць на дзянёк, другі, трэці замкнуцца ў сваёй кампазітарскай лабараторыі. Тое-сёе перагледзець у нядаўна завершаных пяці хорах на тэксты Купалы, Броўкі, Карызыны (увайдуць у новы харавы зборнік), пранікнуцца тым настроем грамадзянскай лірыкі Петруся Броўкі, што так стасуецца з настроем кампазітара. Не заглядаючы ў змест, Анатоля Васільевіч знаходзіць ў кніжцы любімы верш, ахвотна чытае ўголас, асабліва смачна, звонка дэкламуючы рэфрэн: «Ен-рэвалюцый салдат!» І верш чуецца яму першай баладай з будучага цыкла для баса і фартэпіяна. Есць і оперная — самая дарагая — задума. І яна — ад роднай літаратуры: разам з Яўгенам Рамановічам кампазітар прадумвае лібрэта паводле Мележавай «Палескай хронікі». Сюжэтам слухача не здзівіць: вась каб глыбока, праўдзіва распрацаваць характары, вась каб узняцца да ўзроўню літаратурнай крыніцы!..

Згадкі мінулага, дзень сённяшняга, невядомае заўтра. Зрэшты, чаму ж — невядомае? Творчыя планы — гэта і на заўтра. А вучні? Менавіта «заўтра», наступнай вясной, атрымае кампазітарскі дыплом яго студэнт У. Солтан. Анатоля Васільевіча кляпоціць творчае «заўтра» і ранейшых яго выпускнікоў: Семіянікі, Вагнера, Лучанка, Смольскага, Картэса, Войціка... З бацькоўскай мудрасцю разважае ён пра іх: радуецца, што непадобныя паміж сабою; у кожнага знойдзе за што і папракнучь, і ўхваліць. Ганарыцца Глебавам: майстра буйны, здольны да вялікіх сімфанічных палотнаў, добры педагог. Мне ж успадае на думку, што малады кампазітар Л. Захлеўны, скончыўшы клас Анатоля Васільевіча, накіраваўся на стажыроўку да Глебава. Агульны вучань — хіба не змяняльна?

НЕБАГАТА было ў маленстве Глебава эстэтыкі, пазіі, рамантыкі: побыт даваеннага правінцыяльнага Раслаўля (дома не было нават радыё), горыч вайны. А яго юнацкія парыванні з'ядняць жыццё з му-

ПОЧЫРК МАЙСТРА

ДА 85-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ НАРОДНАГА АРТЫСТА СССР
У. УЛАДАМІРСКАГА

Гушка Леапольд («Бацькаўшчына»).

Апалон Мурзавецкі («Ваўкі і авечкі»).

Юсаў («Даходнае месца»).

Іван Каламіцаў («Апошнія»).

Ён любіў гаварыць, што лёс акцёра, мастака, які ажыццяўляе задуму аўтара і потым яшчэ лічыцца з рэжысёрскай партытурай відовішча, — быць толькі выканаўцам, толькі «вядомым» (па авіяцыйнай тэрміналогіі). Ды ёсць мованты ў любой, нават самай маленкай ролі, калі ты, самастойны мастак, маеш права стаць вядучым. У эпізодзе. У аснове. У адной сцэне або на працягу ўсяго спектакля. І тады твой тэмперамент захалляе ансамбль. Ад яго залежыць рытм. Ён надае ідэйныя акцэнты. Эпізоду. Анту. Усяму спектаклю.

Уладзімір Іосіфавіч не гаворыў гэтага пра сябе, але, па-мойму, спадзяваўся, што суб'ектнікі і сам здагадаецца.

Ён быў паплекнікам Е. Міровіча. Згадваўся іграць у пастаноўках і ў п'есах гэтага няўрымслівага кіраўніка Першага БДТ самыя маленькія ролі, згадваўся і на тое, каб Е. Міровіч пісаў галоўныя персанажы з рылікам на яго індывідуальнасць (так з'явіўся славацкі сатырычны вобраз Брызгаліна ў камедыі «Кар'ера таварыша Брызгаліна»). Потым К. Крапіва пісаў «Партызан» і ўнутраным зронам бачыў у ролі Данілы Дрыла У. Уладзімірская. Калі М. Зораў прапанаваў трупі горнаўскага «Апошніх», ніхто і не сумняваўся нахонт выканаўцы ролі Івана Каламіцава: Уладзімірскі...

З уражаннем дзіцячых гадоў, з перажытага на скрыжаваных гістарычных часоў, з таго, што яму выпала рабіць на фронце ў грамадзянскую, нарэшце, з прыроджанай назіральнасці артыста назапасіў той арсенал жыццёвага «матэрыялу», які дазваляў яму амаль імгненна схопліваць сутнасць розных сцэнічных персанажоў. Ён любіў і умеў вучыцца. Пластыцы і сцэнічнай мове. Руху і танцу. Дэкламацыі і мімічнай маляўнічасці. І вучыўся заўзят. Мог мабілізаваць тэмперамент і здзіўляючы агністым выбухам нават партнёраў-сцюроў. Адчуваў жанравую стыхію драматургіі, рэжысёрскі накірунак. Таму ў багатым на таленты Першым БДТ, у калектыве купалаўскага яго лічылі адным з першых артыстаў, прынамсі, пасля унікальнага Уладзіміра Крыловіча. Спадчына яго бязмежна шчодрал: ён падарыў роднай сцэне незабыўныя вобразы і вызначыў поспех не адной прэм'еры. Таму мы нізка кланяемся, шануючы памяць аб ім у дзень яго нараджэння. У настрычніку г. г. яму споўнілася б 85. Трыццаць пяць з іх былі прысвечаны служэнню купалаўскаму тэатру. Гэтыя гады — яркія старонкі ў гісторыі акцёрскага мастацтва на Беларусі наогул і ў асабістай біяграфіі У. Уладзімірская.

Барыс БУР'ЯН.

ВАНДРОЎНІК ЗА МАРАЙ

ДА 90-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ НАРОДНАГА МАСТАКА Я. ДРАЗДОВІЧА

Прыроджаны мастак Язэп Драздовіч быў летуценнік у жыцці і мастацтве. Першародным адчуваннем прыроды, свету, духам вечнасці, суладдзя, красы прасякнуты яго палотны «Сустрэча вясны на Сатурне», серыі карцін «Жыццё на Марсе», «Жыццё на Венеры».

Творы гэтыя не былі спробай мастака ўцячы ад сумнай заходнебеларускай рэчаіснасці 30-х гадоў. Таямніцы сусвету, рух планет — тэмы космасу хвалявалі Драздовіча да канца яго дзён. Імі быў ён апантаным як чалавек і мастак. Гэта не перашкодзіла, аднак, Драздовічу пакінуць народную багатую рэалістычную спадчыну. Не перашкодзіла ў жывапісных палотнах сіне-зялёна-белых аркушах сродкамі графікі стварыць рэальны вобраз сваёй радзімы — Беларусі. Праз гістарычныя помнікі, вобразы палітычна-грамадскіх і асветных дзяржаў узнавіць яе мінулае, пранікнёна перадаць яе крааабраз: лясны, палыны, азёрны, адлюстраванне парыву да волі, сацыяльную барацьбу яе сыноў.

Пачынаў Драздовіч з кніжнай графікі. Яго першай мастацкай працай, што атрымала публічнае прызнанне, была вокладка да «Беларускага календара на 1910 г.». У аснове рысунка — праца арагата, які рашуча пракладае баразну насустрач сонцу.

Па рэкамендацыі Янкі Купалы Драздовіч аформіў першы зборнік маладой 15-гадовай паэтэсы Канстанцыі Буйлы «Параць-кветка».

Мару прадоўжыць мастацкую адукацыю (Драздовіч пасля заканчэння ў сябе на Дзісеншчыне гарадскога вучылішча чатыры гады вучыўся ў Віленскай мастацкай школе акадэміка Трутнёва) падсякалі немажлівасць, салдатчына, нарэшце імперыялістычная вайна. Ваенная завіруха кідае Драздовіча па неабсяжных прасторах Расійскай імперыі. І скрозь перад вачамі цяжкія пануты народа, разбурэнні, смерць. Сімвалічныя творы мастака гэтай пары «Драма будучыні», «Сон», «Нарабель-пацлунік», «Ідуць-Ідуць», «1917 год» пазначаны роздумам аб будучыні, верай у зару свабоды. У 1916 г. упершыню звяртаецца Драздовіч да беларускай мінушчыны, ствараючы смульпурны партрэт

беларускіх настаўніцкіх курсах у Вільні, хутка ліквідавалі польскія адміністрацыйныя ўлады. Блужаючы па родных ваколіцах, часам трапляючы пад арышт, паліцэйскі нагляд, стараецца аб'яднаць мясцовых самадзейных мастакоў, а ў сваёй творчасці звяртаецца да пазытыўнай працы земляроба, мастацкага ўзнаўлення маляўнічай прыроды Дзісеншчыны.

«Сядзіба Стадолішча», «Пунькі» (тут ён упершыню зірнуў на свет у кастрычніку 1888 г.), «Вёсна Лаўрынаўна», «Над Дзісенскай», «Я гары Гаравацкі», «Пліснае возера» — створаныя лананічнай мовой графікі пазма роднай зямлі.

Дзесь да самага пачатку 20-х гадоў адносіцца карціны Драздовіча «Усяслаў Чарадзеі у парубе кіеўскага князя», «Спаленыя сядзібы», творы актуальныя, надзёсныя для Заходняй Беларусі. Першал — моцна створаным у ёй вобразам абарончы і патрыятычнай зямлі, волата ў няволі. Другая — узрушальны сніз аб народных пакутах, пра бежанцаў, выгнаны вайной у свет, людзей, што вярнуліся на бацькаўшчыну, да родных папалішчаў. Халодная зімовая стынню дыхаюць на іх руіны родных гняздоўяў, няласнава сустракае роднае зімовае неба. Сапраўды творчы ўзлёт мастака прыпаў на сярэдзіну 20-х гадоў — перыяд магутнага ўздыму вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі. Стаўшы выкладчыкам рысунка ў Віленскай, а затым Радзівіцкай беларускіх гімназіях, ён арганізуе мастацкую студыю, дзе згуртавае творчую моладзь, ладзіць выстаўні твораў маладых мастакоў. Удзельнічае ў перыядычным друку, нават становіцца работнікам рэдакцыі папулярнай «Маланкі», што адважна смаліла па шматлікіх ворагах вызваленчага руху. Працуе як мастак-дэкаратар у Беларускай драматычнай майстэрні, узначаленай вядомым пісьменнікам-драматургам і рэвалюцыйным дзеячам Леапольдам Родзевічам.

Графічныя рысункі Драздовіча, у якіх натхнёна і таленавіта адлюстравана мінулае і сучаснае Беларусі, яе поўная паззі і характае прырода трапляюць у шматлікія віленскія выданні, становяцца застаўкамі, вокладкамі для кніг, часопісаў.

проста рэпрадуцыруюцца як новыя здабыткі нацыянальнай культуры.

У напісанай у гэты час карціне «Мужык і пан», творы антуальнага, сацыяльнага гучання, у спецыфічнай мастацкай форме ў адпаведнасці з народным светаўспрыманнем мастак адлюстраввае палітычную барацьбу, што высокай хваляй узнялася ў краіне. Стварае некалькі вядомых графічных серыяў, прысвечаных выдатным помнікам гісторыі народа, сведкам яго нялёгкай барацьбы, сумных і светлых старонак жыцця ў мінулым («Руіны Крэўскага замка», «Навагрудак і Навагрудчына», «Лідскі замак», «Меднікі», «Гальшаны», «Мірскі замак»). Ва ўмовах абрынутых у канцы 20-х — пачатку 30-х гадоў польскім буржуазным урадам рэпрэсій на вызваленчы рух (арышт грамадска-палітычнага актыву, забарона рэвалюцыйна-дэмакратычнага друку, знішчэнне беларускай школы) Драздовіч апынуўся без працы і сродкаў да жыцця. Пакідаўшыся яшчэ год-другі ў Навагрудку і Вільні, ён ідзе на сваю зялёную Дзісеншчыну. Вандруе па шырокіх іе разлогах, зарабляе на хлеб як народны мастак-дэкаратар, не расстраецца з марай пазнаць таямніцы сусвету, узнавіць на сваіх палотнах гістарычныя старонкі мінулага роднага народа, як мага паўней увасобіць духоўнае аблічча яго лепшых сыноў. перадаць само народнае жыццё, убачанае, падслуханае там, ля самых яго вытокаў.

У малых дыванах дамагаецца сінтэзу народных мастацкіх традыцый і гістарычных матываў. У пейзажных палотнах «Гарадольская пушча», «Гара Гаравацка», «Варчаніха» і інш. проста і непасрэдна перадае адвечнае характае і мудрасць прыроды.

У час нашэсця на нашу краіну фашысцкіх полчышчаў, тулячыся на хутары былога актывіста-падпольшчыка ў глыбіні Дзісенскіх лясоў, Драздовіч, падуладны ўсенароднаму патрыятычнаму парыву, звяртаецца да тэмы Радзімы.

Неўзабаве па вайне мастак памёр. Але засталіся яго працы — самабытныя партрэты жанок, дзяцей і мужчын, пейзажы, разбаваныя рэчы хатняга ўжытку, дываны і ўдзячная памяць у сэрцы народным.

Арсень ЛІС.

бліжач да сябе бачна аформленую аркестравую масу, дзе кожны інструмент — індывідуум. І разглядаць маленькую Фландрыю: шматпакутную і суровую, вольналюбівую і вясёлую, сакавітую, грубавата-зямную. І — думаць пра лёс таго Ціля, які сёння ўжо неадлучны ад кампазітарскага імя Глебава.

Ён, легендарны Уленшпінгел, не-не дый падае то звонкі, то пяшчотны, то дзёрзкі свой голас — у балетных сюітах, у сімфанічнай паэме «Успамін пра Ціля». Кампазітар і жартуе разам са сваім героём... Круціцца ролік з музыкай да новага тэлефільма «Леташыя кадрыля», стэрэафанічныя дынамікі наперабой прапануюць слыху самыя розныя пачастункі, на якія — і ў малым — багаты глебаўскі аркестр. Яўген Аляксандравіч каменціруе: яго першая спроба ў форме кадрылі. А зараз — той музычны кавалак, на фоне якога пойдучы цітры... Ну як тут не ўсміхнуцца! Нібы мастак на палатне, Глебаў пакінуў у нотным тэксце свой «аўтограф»: тонкім мімалётным штрышком узнікае з аркестра знаёмая тэма. Неспадзяваны глебаўскі Ціль...

А ў майстэрні яго стваральніка ўжо відаць смутныя абрысы новых вобразаў. Няспешным вокам сімфаніста-драматурга ён чытае аповесць Экзюперы «Маленькі прышч»: працуе над пятым балетам. Адначасова мабільная і аператывная рука прафесіянала «распраўляецца» з бягучай работай, пераважна — для кіно. Глебаў для рэжысёраў на рэдкасць зручны сааўтар: піша адразу ў партытуры, хутка і ў належных намерах. Не паспеў абысці кінатэатры «Вянок са-нетаў», дзе музычны рад не толькі гарманіраваў — спрыяў фатаграфічнай стылістыцы фільма, як Цэнтральнае тэлебачанне паказала дзясня шматсерыйную прэм'еру «Тры вясёлыя змены», у якой работа кампазітара ўдала знітавала почыркі трох пастановачных груп. Неўзабаве мы пабачым «Леташыю кадрылю», за ёй будзе новая тэлестужка. А на «Беларусьфільме» працягнеца супрацоўніцтва з рэжысёрам Рубінчыкам. Пра яго сцэнарый паводле Караткевічавага «Дзікага палявання караля Стаха» Яўген Аляксандравіч — строгі ў ацэнках — гаворыць захоплены. Нават мае намер пісаць з тым разлікам, каб «знятую» пасля з экрана музыку перавесці ў самастойны сімфанічны твор.

І яшчэ магчымаць папрацаваць грунтоўна і ў ахвоту. Упершыню сустракаецца Глебаў з драматургіяй Аляксандра Петрашкевіча. Прачытаў яго твор пра Скарыну, зацікавіўся, паверыў у матэрыял. Будзе пісаць музыку да гродзенскай пастаноўкі. З таго, як шчыра і па-дзелаваму разважае пра п'есу, відаць: ён «настроены на Скарыну» — кампазітар, самастойныя пуцявіны якога пачыналіся якраз у тэатральным аркестры...

Іным разам і расказаць пра іх удалося б, відаць, іначай. Сёння ж яны прыгадаліся мне такімі. І падумалася пра лёс пачаткоўца: стаўшы на сваё крыло, ён назаўжды пакіне гняздо і набярэ сваю творчую вышыню. Ён сам стане майстрам, і пад яго ўзможнымі крыламі збяруцца такія ж, як некалі ён. І дзевяццацца яму выпраўляць іх у самастойны палёт... Куды б ні разышліся іх дарогі, як бы ні розніліся іх лёсы, вечная застаецца сувязь: настаўнік і вучань.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ.

У каляровым двухсерыйным тэлевізійным фільме па сцэнарыю А. Вялогіна «Рэха ў пушчы» (рэжысёр Д. Ніжнікоўская), створаным на Беларускім тэлебачанні, пісьменнік не адступае ад свайго творчага крэда. Апора на гістарычны факт і імкненне раскласіфікаваць факта да паэтычнага аб'екта надаюць фільму блізкасць да яго папярэдніх (дакументальных) стужак. У новым фільме расказваецца пра станаўленне камуны, пра барацьбу камунараў з ворагам.

Паведамленне з воласці аб смерці Леніна — камертон фільма. Бясчынствы банд Булак-Балаховіча, ажыўленне контррэвалюцыйнага групування, якое спадзявалася, што наступіў пераломны час. Адпор Савецкай улады — дзейнасць Дзяржынскага, Апанскага, арышт Савінкава. Усе гэтыя факты ствараюць гістарычнае кола сюжэта. Могуць заўважыць, што ўсё гэта ўжо было. Быў фільм «Крах», дзе У. Самойлаў і Ю. Якаўлеў ігралі паядынак волі і характару лідэра контррэвалюцыі і савецкага чэкіста. Так, было. Але калі ў названым фільме аперацыя па арышту Савінкава была ў цэнтры сюжэта, то ў фільме «Рэха ў пушчы» гэта — толькі гістарычная дэталі, хоць і звязаная з унутраным рухам падзей у сялянскай камуне. Хвалі гістарычных падзей дакатваюцца да глухіх куткоў, найбольш балюча адбываюцца на лёсах звычайных людзей. Смерць Леніна адгукнецца ў смерці камунара Пракапені. Правал Савінкава — у арышце Дамініка і Гібелі Стаха. Гістарычны рэфрэн, гістарычнае рэха ў фільме гучыць і адгукнецца ў лёсах канкрэтных людзей.

Калі гістарычная канва з'яўляецца фонам падзей карціны, то, у сваю чаргу, гістарычныя факты ўзасмадазвычайваюць з яе паэтычным кантэкстам. Гістарычная канкрэтнасць і паэтычнае аб'ектаваанне. Паэтычная стылістыка фільма мае рамантычнае адценне. У А. Вялогіна наогул адчуваецца цяга да вобразаў сімвалічнага гучання. Так, у сцэнарыі (і фільме) поле — гэта вобраз новага жыцця і арэна забойства. На полі здараюцца тры смерці, здараюцца адна за адной з вялікімі інтэрваламі; у незвычайным злавесным рытме: забойства кая, хлопчыка-сейбіта, старшыні. Конь і сейбіт — спрадвечныя сімвалы народнай паэтыкі.

Вобразам-сімвалам робіцца і пушча, адкуль грываць стрэлы. Складаная стылістыка сцэнарыя патрабавала ад рэжысёра асабліва дакладнага выбару як акцёраў, так і выяўленчых сродкаў.

Пэрсанажы фільма кантрастна падзелены на два лагэры. У самым пачатку фільма

— атрымалася ў фільме каларытнай і пераканаўчай. Гістарычны Апанскі — малады чалавек, журналіст, які стаў супрацоўнікам і папалечнікам Дзяржынскага. Апанскі ў фільме — малады інтэлігентны чалавек. Акцёр і рэжысёр у рабоце над вобразам ішлі не ад абстрактных уяўленняў пра чэкі-

Не ўрадавала асаблівымі знаходкамі і Н. Дзмітрыева. Яе Волька запамінаецца больш па колькасці адзнятых з яе ўдзелаў кадраў, чым па яркасці выканання. Болей каларытныя вобразы Падалінскага (А. Масюліс), Дамініка (П. Глебаў), Стаха (І. Сідараў), Сержа (А. Бабкаўскас).

хоўная стомленасць і гістарычна асуджанасць. Ён адчувае сябе «жывым нябожчыкам». Добрым фіналам вобраза становіцца смерць Падалінскага. Курчыцца магутае цела, не саступае смерці, цэліцца некуды рука з пісталетам. Не, памірае не толькі пан Падалінскі — канае яго клас, яшчэ поўны энергіі, але асуджаны гісторыяй.

Калі Масюліс «праяўляе» гістарычную бесперспектыўнасць барацьбы Савінкава з Савецкай уладай, то А. Бабкаўскас у ролі Сержа прасвятляе іншыя бакі фігуры авантурыста. Серж — крывасмок. Чалавечы ў ім саступае месца звыранаму.

Гарбун Стах — прывід пушчы, хімера, «лясны страх», як называе яго адзін з папалечнікаў. Стах — нібы матэрыялізаваная душа свайго брата Дамініка (П. Глебаў). Каржакаваты, маларухомы, зарослы цёмнай барадой, Дамінік глыбока хавае свае думкі і намеры, на ўсё глядзіць з сялянскай асцярогай, валодае звыраным нюхам на небяспеку.

Такім чынам, вобразы асноўных персанажаў у значнай ступені пераканаўчы. Аднак нельга не адзначыць, што аўтары не змаглі спалучыць сімваліку з рэалістычнай манерай ігры А. Масюліса, П. Глебава, С. Рамяліса. Не робіць уражання масавыя сцэны: расправа над камунарамі, нападзенне цыган на Пракапеню, яўна запэчычаныя з «Узнятай цаліны» і інш.

Аператарская работа ў многім заслугоўвае добрых слоў (аператар А. Пякарскі). Удалыя партрэты, пейзажы, асабліва сімвалічнае поле. Запамінаюцца лясныя пейзажы. Пушча то мякка ззяе акварэльнымі фарбамі (у сцэне палявання), то затоена маўчыць — перад Гібеллю Піліпкі, то адкрывае сваё чорнае нутро — калі Стах поўзае-курчыцца сярод карчоў у перадсмяротных канвульсіях. І ўсё ж маладому аператару не хапае вопыту, часам ён збіваецца на аднастайнасць прыёмаў, не заўсёды апраўдана карыстаецца трансфактарам.

У цэлым новая карціна — значны твор, які будзе паказаны глядачу напярэдадні вялікага свята беларускага народа — 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі.

Генадзь РАТНІКАЎ.

Кадр з фільма «Рэха ў пушчы». У ролі Апанскага — артыст С. Рамяліс.

Пракапеня вывешвае чырвоны сцяг. Сцяг у жалобным акаймванні. Сцяг жалобы і барацьбы. Сцяг — вобразны эпіграф твора. Чырвоная і чорная — такія фарбы эпохі. У фільме наогул шмат чырвані: чырвоная палыма пажару, чырвоная кроў, чырвоная хусцінка, якую душаць Вольку, чырвоная сонца. І чорная прорва пушчы, чорная зямля, на якую падае забіты Піліпка, чорныя карэнні, ля якіх канае гарбун. Падзел і ў дзейнасці контррэвалюцыянеры забіваюць — камунары сеюць хлеб; камунары марыць аб будучым; іх ворагі — аб мінулым.

Для здымак у фільме былі запрошаны, галоўным чынам, малавядомыя акцёры, за выключэннем А. Масюліса, П. Глебава, А. Фальковіча. І ў гэтым была немалая рызыка...

Крывая акцёрскіх удач у фільме то ідзе ўгору, то падае. Мяне, напрыклад, уразіў Апанскі. Гэтая фігура — жывое ўвасабленне сувязей двух народаў: беларускага і літоўскага

та наогул, а ад канкрэтнай індывідуальнасці, ад біяграфічных вытокаў. Апанскі ў выкананні С. Рамяліса — перш за ўсё чалавек інтэлігентны. Ад новай прафесіі ў яго спакойная бескампраміснасць, інтэлігентнасць у абыходжанні і жалезная цвёрдасць рашэнняў. Гэта цвёрдасць ідзе не ад уласцівай характару, а ад перакананняў, ад усведамлення справядлівасці барацьбы. Уплыў прафесіі на характар падкрэслівасца адной тонкай рысай. Апанскі няўлоўна для сябе пераймае Дзяржынскага (А. Фальковіч), і ў гэтым права мастацкай праўды — адзнака вялікага духоўнага ўплыву Ф. Э. Дзяржынскага на сваіх маладзейшых саратнікаў.

Меней выразна акрэслены вобраз Пракапені (Б. Барысаў). У ім болей знаёмага, звыклага — парывістасць, прамадушнасць, даверлівасць да наіўнасці. Такія вобразы вандруюць з фільма ў фільм, як і іх знешнія прыкметы: салдацкі шынель, стройная постаць, адкрыты твар.

Савінкаў фармальна — цэнтральная фігура падзей, але ў фільме паказаны персанаж другога плана. У гутарцы з рэжысёрам высветлілася, што стваральнікі фільма імкнуліся не паўтараць легенду пра Савінкава, а перадаць яго чалавечую сутнасць — сутнасць абыякавага і мещаніна. Савінкаў (А. Шурна) паказаны не ў дзейнасці, а ў размовах, так сказаць, у гістарычным антракте, і паўстае перад глядачом нейкім добрапрыстойным буржуа. Акцёр перабольшвае, падкрэслівачы рысы ардынарнасці ў Савінкава, а гэта робіць незразумелымі і вытокі яго ўлады, і прычыны пакорлівасці яго акружэння.

На сцільным драматургічным матэрыяле вядомы літоўскі акцёр А. Масюліс стварыў адзін з самых значных сваіх вобразаў. У фільме Падалінскі больш значная асоба, чым Савінкаў. Яго Падалінскі — памешчык, які адчувае гістарычную пагрозу свайму класу. У яго нетаропкіх рухах, абыякавых інтанацыях, пастаяннай задуманасці адчуваецца глыбокая ду-

Два дэбюты

Сярод патону тэлевізійных перадач Беларускага тэлебачання адрознаваецца тая, што створаны не па шаблону.

Вось дзве перадачы. Радавыя, неюбілейныя. Непадобныя адна на адну. Падобнасць хіба ў тым, што абедзве расказваюць пра чалавечы лёс. Адна — пра вялікага паэта, які панінуў пасля сьмерці тымі ж удзельнікамі вершаў, другая — пра салдата Вялікай Айчыннай, што аддаў жыццё за людское шчасце.

Відаць, прасцей за ўсё расказаць пра паэта так: запраціць у студыю акцёраў, якія працягаюць вершы, пасадзіць за сталік вядучага, які звяжа гэтыя вершы з біяграфіяй паэта, — і ўсё... Ну, што ж, магчыма, глядач, які ведае і любіць менавіта гэтага паэта, не выключыць тэлевізара, праслухае знаёмых, любімых вершы, тым больш у добрым акцёрскім выкананні. Ну, а глядач, маладасведчаны ў паэзіі?

Аўтары перадачы «Калі б на тое мая ўлада...» — пра Г. Апанскі — адрознаваецца тым, што зацікаўляюць

гледача. Пад выразную музыку на экране з'яўляюцца кадры дакументальнай кінахронікі: Францыя пачатку стагоддзя, вуліцы Парыжа, яркая рэклама над уваходам у кафе (усяго некалькі столікаў проста на тротуары). За адным з іх — рэпартаж. Ён чытае сенсацыйнае паведамленне, змяшчае ў газеце «Вячэрні Парыж»: нікому яшчэ не вядомы паэт Гіём Апаніэр аб'яваваецца ў крадзяжы з Луўра славаўтай «Джаноны»... Далей будуць раскрыты драматычныя эпізоды жыцця паэта, будуць прачытаны лепшыя яго вершы, але першыя фразы рэпартажа наддуць усёй перадачы форму рэпартажу.

Сама па сабе форма рэпартажу найбольш блізка тэлегледачу: тут ёсць такі элемент, які найбольш лёгка і проста ўспрымаецца, прыцягвае ўвагу гледача, робіць яго ўдзельнікам падзей. Нават тады, калі рэжысёр робіць пастаноўку «пад рэпартаж». Глядач выдатна разумее, што перадача зроблена ў студыі, але ён, як кажуць, прымае «правільны гульні», дапу-

скае ўмоўнасць формы. Калі, вядома, «правільны гульні» выконваюцца сумленна, калі «гульні» выдзецца з густам і з пачуццём меры.

Менавіта добрым густам і пачуццём меры вызначаецца перадача, пра якую ідзе гаворка: даставярныя цэнавы інтэр'ер, тонкія акцёрскія работы, паслядоўнасць рэжысёрскай інтанацыі. «Рэпартажнасць» перадачы вытрымліваецца да канца.

Вось, напрыклад, аўтары знаёмяць нас з блізкай паэта, паказваюць іх фатаздымкі. Дакладней, паказвае іх рэпартаж, але не нам, глядачам, а нібы сваім суседзям на кафе, — нас і тут уключаюць у дзеянне, робяць удзельнікам таго, што адбываецца на «парыжскай» вуліцы. Так умоўнасць формы, вытрыманая да канца і да канца прынятая гледачом, «працуе» на мастацкую праўдзівасць.

І яшчэ ўмоўнасць. Акцёр, які чытае вершы паэта, напісаныя ў розныя гады, не грывіруецца пад юнака ці пад старага чалавек — ён выступае ў адным грыве, і

толькі выраз твару, вачэй, новая ў кожным новым вершы інтанацыя перадаюць бег часу, перадаюць пастаўленне паэта, рух яго душы.

Усё гэта зрабіла перадачу сапраўды тэлевізійнай, відэаіснай. Гэтаму паспрыла і тактоўнае, умелае ўвядзенне дакументальнага матэрыялу: пісем паэта, фатадакументаў, кінахронікі.

Відаць, «Вуліца з трох дамоў» — пра Героя Савецкага Саюза Барыса Міхайлава — па свайму жанру дакументальная, але і тут ёсць элементы пастаноўкі. Элементы гэтыя, праўда, не зусім арганічныя, але яны далі магчымасць аўтарам фільма «разгарнуцца», выйсці за рамкі звычайнай дакументальнай перадачы. Вядучы выступае тут у ролі настаўніка, які рыхтуецца да свайго першага ўрока. А ўрок гэты — урок гісторыі. Той гісторыі, якая ў нашым годзе — на кожным кроку: у назвах вуліц, у мемарыяльных дошках на будынках, у салдацкіх магілах.

Малады настаўнік, зусім яшчэ юнак, расказвае заўтра сваім вучням пра чалавек, які пайшоў на вайну проста са школьнай парты. Ён марыў жыццё, ствараць, кахаць. Пісаў іранаючыя пісьмы з фронту свайго маме, абяцаў вярнуцца... І не

вярнуўся. Загінуў у баі пад Мінскам у дзень яго вызвалення. Тут, у Мінску, на ваенных могілках, ён і пахаваны. Яго імя названа вуліца побач з могілкамі, на адным з дамоў гэтай вуліцы вісіць мемарыяльная дошка, з якой пазірае на нас просты сялянскі хлопец...

Гісторыя простая і гераічная, расказаная эмацыянальна і шчыра, яна сапраўды можа служыць урокам — урокам любові да Радзімы. Настаўніку сёння столькі ж гадоў, колькі было чалавеку, пра якога ён расказвае. Бацька настаўніка таксама пайшоў на фронт са школьнай парты. І яшчэ расказа ён, як уразіла яго пасляваенная фатаграфія 10-га «Б», у якім вучылася маці. Фатаграфія, на якой былі адны дзіўчаты, бо іх аднагодкі-хлопцы не вярнуліся з вайны... Усё гэта наддало перадачы даверлівую і шчырую інтанацыю.

Хочацца адзначыць чыста мастацкія знаходкі перадачы. Калі за кадрам чытаецца тэкст пісьма аднапалчаніна Барыса Міхайлава, у кадры паўляецца знятая са спіны постаць жанчыны з наромислам на плячах — яна павольна ідзе ад гледача па сцэцы, нібы прыціснутая горам. Так, гэта вобраз усіх Маці,

якія страцілі сваіх сыноў на вялікай вайне...

Альбо вось такая дэталі. Ужо ў нашы дні хлопчык гуляе ў вайну. Ён бязьвіта каля агароджы могілак, дзе пахаваны Барыс Міхайлаў, і праводзіць кіўкам па жалезных прутах агароджы. Кулямётныя чэргі...

Або такі прыём. Пусты клас, перад якім настаўнік рэпартажу заўтрашні ўрок, і галасы вучняў, якія чытаюць свае сачыненні пра Барыса Міхайлава, яго жыццё і подзвігі...

Абедзве гэтыя перадачы, якія былі заўважаны гледачом, зроблены маладымі, пачынаючымі аўтарамі. У іх дэбютавалі студэнты аддзялення рэжысуры тэлебачання і кіно Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута У. Бокун (перадача пра Апаніэра) і М. Пінігін («Вуліца з трох дамоў») — рэжысёр В. Гаравой. Абодва — студэнты курса, якім кіруе рэжысёр Беларускага тэлебачання, заслужаны дзяляч мастацтваў БССР В. Карпілаў (у мінулым курс У. Маланкіна).

Трэба спадзявацца, што маладыя дэбютанты яшчэ не раз прыйдуць на бланкітны экран з новымі словамі, са сваім адметным бачаннем жыцця.

Р. БАКУНОВІЧ.

МІХАІЛУ
МУСІЕНКУ — 60

НАШ ДОБРЫ СЯ БА Р

Міхаіла Фёдаравіча Мусіенку з юнацкіх год хіліла да мастацкай літаратуры. Але суровае жыццё перашкаджала займацца любімай справай: будучаму пісьменніку давялося зведзена нямаля цяжкіх франтавых дарог, не раз трапляў у шпіталі, падмацаў і зноў ісці ваяваць супраць ворага. І толькі пасля Вялікай Айчыннай вайны ён піша п'есы, апавяданні, нарысы, літаратурна-крытычныя і тэатральныя артыкулы, перакладае творы беларускіх, украінскіх і іншых пісьменнікаў.

Доўгія гады творчай працы звязваюць яго з выдавецтвам «Детская литература», з рэдакцыяй літаратуры народаў ССРСР. За дваццаць пяць гадоў нястомнай працы ён адрэдагаваў сотні кніг пісьменнікаў братніх рэспублік. Ледзь не паўсотні кніг беларускай прозы і паэзіі прайшло праз яго рукі і душу, а некаторыя творы выйшлі ў яго перакладзе. Зусім нядаўна закончыў ён працу над «Анталогіяй беларускай дзіцячай паэзіі» і кнігай Пётруся Броўкі «Разам з камісарам», падрыхтаваў да выдання зборнік вершаў Максіма Танка для серыі «Паэтычная бібліятэка школьніка».

Сваю рэдактарскую і перакладчыцкую працу М. Мусіенка сумяшчае з творчай. П'еса «Твой адзіны», гераяічная драма «Несмяротны голяк чалавек», трагедыя «Слухайце, таварышы нашчадкі», напісаныя ім, ішлі і ідуць у многіх тэатрах Саюза, мелі поспех і за мяжой.

Пра творчасць Мусіенкі-драматурга не раз добра адгукаліся такія тэатразнаўцы, як М. Пагодзін, А. Кроп, І. Вішнеўская, У. Піменаў і інш. Вядомы турэцкі пісьменнік Назым Хікмет п'есе М. Мусіенкі «Манумент» лічыў нязвычайнай, новай па задуме, па закладзеным у ёй тэмпераменце.

Пісьменнік і сам не раз выступаў як тэатральны крытык у газеце «Советское искусство», часопісе «Тэатр», выдаў кніжку «Нягаснучае святло рампы» — пра народны тэатр.

Чытача заўсёды прывабліваў яго цікавыя нарысы, літаратурна-крытычныя артыкулы, апавяданні. Дарэчы, адно апавяданне было змешчана ў 1971 г. у газеце «Літаратура і мастацтва».

За баявыя і працоўныя поспехі пісьменнік узнагароджаны ордэнамі Айчыннай Вайны II ступені, Чырвонай Зоркі і дзесяці медалямі.

Нарадзіўся Міхаіл Мусіенка 15 кастрычніка 1918 г. на Палтаўшчыне. Ён часта наведвае Украіну і Беларусь. Бывае госцем у п'янерскіх лагерах, дзіцячых бібліятэках, у сваіх баявых сяброў, у пісьменнікаў. Дзесяткі беларускіх літаратараў удзячны яму за няспыны клопат па шырокай папулярнасці беларускай мастацкай літаратуры. І ад сябе і ад маіх калег па дзіцячай літаратуры хочацца сказаць Міхаілу Фёдаравічу шчырае дзякуй і пажадаць плённа і шчасна ў творчай працы.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

РЭДАКЦЫЯ ГАЗЕТЫ «Літаратура і мастацтва» пазнаёміла мяне з пісьмом чытача І. В. Зайцава, які дзеліцца сваімі меркаваннямі аб маіх новых вершах, звязаных з амерыканскімі ўражаннямі і надрукаваных не так даўно на старонках штотыднёвіка. Пазнаёміла з просьбай адказаць чытачу — непасрэдна або праз газету.

Пісьмо аказалася не зусім звычайным. Я хачу сказаць: не проста знакам той чытацкай увагі і цікавасці, якія парой выказваюцца ў адназначнай формуле: спадабалася — не спадабалася. Дадзены водгук крыху іншага характару. Ён абдуманы, аддрукаваны на машыны (каля трох стэронак машынапісанага тэксту), і аўтар яго прадстаўляеца як тэатразнавец, гэта значыць, як чалавек, які мае або збіраецца мець прафесійнае дачыненне да мастацтва, да літаратурна-мастацкай крытыкі (што, дарэчы, адбілася, як мы зараз убачым, і на мове, на стылі пісьма). Гэта — па-першае. А па-другое, — яшчэ адна асаблівасць водгуку, — размова ў ім ідзе не столькі пра самі вершы, колькі пра тыя факты і назіранні, якія леглі ў іх аснову. Асаблівасць, якая мяняе становішча. Бо калі чытач разглядае тэле вершы самі па сабе, то тады, напэўна, не справа аўтара асабліва дыскутаваць, глумачыць, спрачацца. Ужо хача б таму, што яго голас тут не можа быць у нейкім сэнсе аб'ектыўным. Але калі гэты самы чытач заводзіць размову пра фактычны, што называецца, бок справы, калі ён узнімае пытанні, якія выходзяць за рамкі чыста літаратурнай з'явы, то тады, відаць, аўтар мае падстава і права выказаць свой пункт гледжання.

Пісьмо тэатразнаўца Зайцава якраз і адносіцца да апошняга выпадку, яно наводзіць на роздум, і я рашыў, што на яго варта адказаць публічна.

Ды звернемся да самога пісьма (яно напісана па-руску, і прыводзіцца ў перакладзе, зробленым рэдакцыяй). «Дзяліцца з чытачом сваімі ўражаннямі ад незнамай краіны, — піша Зайцаў, — з'ява ў паэзіі не новая. У сувязі з ЗША ўспамінаюцца Маякоўскі, Ясенін... Беларускія пісьменнікі па-свойму працягваюць гэтую традыцыю, добрую і патрэбную. І вось чаму ў першую чаргу накідаешся на вершы А. Вярцінскага, прысвечаныя амерыканскай тэматыцы».

Добрае ўражанне пакідае паэтычны рэпартаж аб Асамблеі (маецца на ўвазе Генеральная Асамблея ААН. — А. В.) «Стук малатка. Пачатак пасяджэння...». Верш сведчыць аб узрослым майстэрстве аўтара...».

Даўшы станоўчую ацэнку вершу-рэпартажу («У ім усё сувязна, і, як гаворыцца, нічога не выклікае раздражнення, жадання паспрачацца з аўтарам»). Зайцаў далей рэзка крытыкуе іншыя вершы, у прыватнасці, «Платны мост» і «Могільнік машын», за тое, што ў іх «паэт, на жаль, пакуль прадставіў нам ЗША з негатывага боку. Малое іх у чорным колеры». У заключэнне ён піша: «Думаецца, надалей паэт будзе больш грунтоўны ў сваіх назіраннях і асабліва вывадах аб нормах у чужой краіне. Інфармацыя пра яе не будзе такой аднамернай, аднабокай».

Словам, асноўны пафас пісьма выказаны, як бачым, у доволі катэгарычным тоне, зводзіцца да абвінавачвання мяне ў неаб'ектыўным, скажоным паказе амерыканскай рэчаіснасці. Абвінавачанне сваё Зайцаў спрабуе падмацаваць і адпаведнымі, праўда, крыху дзіўнымі, доказамі. Лічачы, напрыклад, «наіўнай» маю рэакцыю на збіранне грошай за праезд па мосце (верш «Платны мост»),

ён піша: «Для амерыканца — гэта праявілася справа жыцця. Прыватная ўласнасць. Свой бізнес. Можна, вядома, па-рознаму да гэтай з'явы паставіцца: з асуджаннем ці разуменнем. Паэт жа наіўна ўражаны. «Ды як Калумб, крычу я: «З'ўрыка!» Я бачу платныя масты!». Не здзіўляе ж нас, аднак, што і ў нашай краіне, створанай на іншых прынцыпах маралі, існуюць платныя музеі — сховішчы мінулы і сучасны культуры. Масты, якія злучаюць нас з мінулым і сучасным. Такія рэальнасці жыцця...».

Такой жа логікі трымаецца аўтар пісьма і ў разглядзе верша «Могільнік машын». Хаця ён

ілюзія недасягальнасці развейвацца, як туман... Малюнак тут я ўбачыў хутчэй за ўсё не вонкавым, а ўнутраным зрокам. І, можа, нават не столькі ўбачыў, колькі зафіксаваў нейкім душэўным рухам — рэакцыяй на нечакана новую сітуацыю: спыніўся і заплаці за мост. Потым ужо, у вершы, спрабаваў адказаць сабе, чаму гэтая з'ява так уразіла, здалася такой непрымальна-дзіўнай. Дазволю сабе звярнуць увагу аўтара пісьма на гэтыя радкі:

Ты ведаў: іншаю цаной знаходзім бераг, веру, мэта. А тут табе: «Гані манету — і супрацьлеглы бераг твой...» Вось у чым тут, аказваецца,

ПРА МАСТЫ, ВЕРШЫ, ПРАГМАТЫЗМ І ІНШАЕ

АДКАЗ ЧЫТАЧУ

як быццам і згаджаецца, што звалкі машын — «відэвішча надзвычайнае, бадай, характэрнае толькі для ЗША» (робіцца спасылка на амерыканскія фільмы, дзе падобная з'ява адлюстравана), тым не менш лічыць, што пафас майго верша «не вытрымлівае строгай крытыкі». І аргументуе свой пункт гледжання так: «Амерыканцу з яго філасофіяй прагматызму, які наклаў на яго быццё не заўсёды спрыяльнае адценне, прасцей купіць новую машыну, чым папіць старую. Піша ж у сваіх праявітых каментарыях да разглядаемага верша аўтар, што ремонт старой тэхнікі абыходзіцца амерыканцу дорага. Дык ці не практычнай і прасцей купіць новую машыну, чым завязнуць у дарозе на старой. Згубіць час, а, значыць, і грошы».

Што можна адказаць на падобныя логіку і аргументацыю?

Адказ мой крыху ўскладняецца тым, што вершы самі па сабе мала цікавяць Зайцава. Ён, па сутнасці, ігнаруе тую акалічнасць, што мае справу з вершаванымі радкамі, а не з навукова-статыстычнымі, скажам, выкладкамі. Бо іншым размова пайшла б з самага пачатку ў іншым крыху кірунку і аўтару пісьма прыйшлося б лічыцца з некаторымі абсалютна відавочнымі рэчамі. Ну, напрыклад, са звычайным, з элементарна зразумелым, мне здаецца, эмацыянальным пасылам, выказаным ў першым радку верша: «Семотны выгляд кінутых машын...». Бяруся зноў запэўніць, што гэта сапраўды невясёлы малюнак — пакінутая на вуліцы ці на ўзбочыне шашы і ўжо напалову расцягнутая па частках машына. Асабліва, і лі бачыш яго, гэты малюнак, упершыню (потым, магчыма, вока крыху прывыкае). Першае ўражанне падказала і першыя словы, першы радок, прымусліла задумацца... З першага ўражання, як з завязі, вырастае верш. Адбылося гэта, такім чынам, натуральна, без усялякай заданнасці, тым больш без якога-небудзь зламывага намеру адшукаць гэтыя самыя «цэнавыя бакі», сказіць жыццё чужой краіны (яно і без таго дастаткова скажонае само па сабе, ды пра гэта ніжэй).

Прыкладна гэтак жа ўзнік і верш «Платны мост». Але калі ў папярэднім выпадку ўсё пачалося з першага радка, з самага пачатку, то ў дадзеным выпадку — з эмацыянальна-псіхалагічнага адчування, якое выказана ў заключных радках:

Не ў тым, зноў-такі, што аўтару захацелася раптам мазаць гусцей чорнай фарбай. А ў арганічным непрыняцці, у непасрэдным, натуральным пратэсце супраць таго, што чужое, што не стасуецца з маімі ўяўленнямі і поглядамі, што абражае маю чалавечую годнасць (а заўваж яшчэ разбурае «ілюзію недасягальнасці») — Факт уразіў, закруціў пачуцці, а калі закруціў пачуцці, то тады якраз і нараджаюцца вершы. У гэтым сэнсе яны сапраўды не столькі пішучца, колькі «здараюцца».

Зайцаў павінен быў бы ведаць, як тэатразнавец, што ў адрозненне, напрыклад, ад навуковага гледжання, гледжанне мастацкае мае выбіральны характар — яно не столькі ахоплівае факты і з'явы (ва ўсім іх аб'ёме), колькі выхоплівае іх з акаляючага жыцця, не столькі падсумоўвае, рэгіструе, аналізуе, колькі тут жа, часам імгненна, ацэньвае іх, выказвае да іх свае адносіны — па пэўнаму эмацыянальнаму і ідэяна-маральнаму рахунку. Інакш кажучы, тут ужо сам выбар супадае з паэзіяй, з ацэнкай. (Прыгадаем яшчэ тэорыю інтуітыўнага падзелу добра і зла).

Ну і, безумоўна, калі мець на ўвазе дадзены выпадак, не мог не даць пра сябе знаць пэўны светлагляд, пэўная перакананасць.

Я мог бы, вядома, апісаць цудоўныя масты, якія бачыў у ЗША і якія, павінен сказаць, многа лепшых, многа больш дасканалых тэхнічна за той Бруклінскі, пра які было сказана з захапленнем, што «это вещь!». Я мог бы расказаць пра панараму, якую бачыць з вышыні нью-йоркскага Эмпайер Стэйт Білдынга ці з вышыні гандлёвага цэнтра ў Бостане (панарама сапраўды што трэба!). Мог бы гаварыць пра пункты продажу машын, дзе чакаюць, ззяючы лакам, пакупніка шыкоўнага лімузіна розных канфігурацый і марак... Мог бы, ды... не змог. У вусных сваіх выступленнях я прыводзіў і падобныя звесткі. Ды вось што датычыцца вершаў, то тут, аказваецца, існуюць пэўныя законы, па якіх, як ужо гаварылася, вершы ўзнікаюць, у тым ліку і «заможныя». Ну і яшчэ, можа быць, справа ў тым, што я якраз і не хварэю на гэтыя самыя «наіўнасці» і «інфантальнасці» (ёсць у пісьме і такі эпітэт у мой адрас, у якіх напрамак мяне Зайцаў).

Паколькі аўтар пісьма выклікаў мяне на сацыялагічную палеміку, паспрабую адказаць і

па сутнасці некаторых яго разважанняў і «аргументаў». Вось ён піша, што і ў нас, маўляў, трэба плаціць і за тое і за гэта, і ў нас ёсць... платныя музеі. Але ж гэта падмен паняццяў. У вершы ж размова ідзе не пра музеі (я, дарэчы, наведваў амерыканскія музеі, і яны мне спадабаліся, хаця і даводзілася плаціць за ўваход), а пра масты. І хіба не ясна, што гэта — непараўнальна розныя рэчы? Атаясамліваць іх — гэта прыкладна тое, што ставіць знак роўнасці паміж блакітным дымаком і слэзаточывым газам ці смогам, або прыпадабняцца гоголеўскаму герою, які ў адказ на просьбу жабрачкі даць на хлеб пытаўся: «Гм! Так тебе, можа, і мяса хочецца?». Вам трэба некуды ехаць? Вам трэба пераехаць праз мост? Гм! Дык вам, можа, і па залах Метрапалітэна пахадзіць хочацца?..

Ці, можа, усё-такі паэт па сваёй уражлівасці і недасведчанасці згусціў фарбы? Можа, усё-такі і не такая дрэнная гэта рэч — платныя масты?

Давайце паслухаем думку самога амерыканца, а дакладней — амерыканскага публіцыста Майка Дэвідаў, які некалькі гадоў працаваў у Маскве ў якасці карэспандэнта газеты «Дэйлі уорлд» і пасля вяртання ў родны Нью-Йорк пісаў у сваім вядомым «Пісьме савецкім сябрам з «свабоднага свету» (яно друкавалася ў «Иностранной литературе»): «Раптоўна наш аўтамабіль разам з усім патакам машын спыняецца. Наперадзе нейкі затор, рух паралізаваны. Усё як быццам ішло нармальна, ніякіх прыкмет аварыі. У чым жа справа! Ах, вось яно што: мы проста забылі, што сярэд усёй гэтай чужа-тэхнікі сярэдзіны дваццатага стагоддзя існуе сучасны эквівалент сярэднявечных набораў за праезд, якія спаняліся кожным феадалам. Мы якраз пад'ехалі да моста, перад якім збіраюцца пошліну за ўезд у «герцагства Нью-Йоркскае». Падобны да сярэднявечнага зборшчыка падаткаў, вартавы, які знаходзіцца на службе ва ўладальнікаў гэтай ультрасучаснай аўтастрады, спыніў цэлае полчышка аўтамабіляў, каб сабраць з нас мзду: па паўдолара з машыны...».

«Пошліна за праезд праз мост, — заканчвае сваю гнеўна-іранічную тыраду Майк Дэвідаў, — нагадала нам пра тое, чаго трэба чакаць далей».

Сведчанне самога амерыканца, які трэба думаць, ведае, што да чаго ў яго на радзіме, наўрад ці можа быць пастаўлена пад сумненне. І каментарый тут наўрад ці патрэбен.

Далей. Ці так ужо нявінна, як спрабуе падаць справу Зайцаў, выглядаюць пакінутыя машыны і, у прыватнасці, звалкі машын? Па-першае, гэтая з'ява — яшчэ не домак сапраўднага багацця, «усягульнага дабрабыту». Самі амерыканскія сацыялагі прызнаюць сёння, што чалавек, які мае не новы, уживаны аўтамабіль, можа быць у сучаснай індустрыяльнай Амерыцы звычайным бедняком. «Амерыка — адзіная краіна, якая калі-небудзь адпраўлялася ў багадзельню на аўтамабілі», — піша адзін з гэтых вучоных Г. Мілер. Па-другое, ці так ужо вольны гэты сярэдні амерыканец у сваім рашэнні: кідаць або не кідаць старую, купляць або не купляць новую машыну? Ці не з'яўляецца ён толькі невялікім, адпаведна ўманціраваным і змазаным вінікам вялікага механізма «грамадства спажывання», у якім, па словах небезвядомага Дж. Гэлбрайта, «толькі намаганнем волі можна прымусіць сябе ўявіць, што ёсць нешта яшчэ гэтак жа важнае, як таварыш? Хутчэй за ўсё — так. І ліхаманкавая эскалацыя спажывання стварае атмасферу, калі не столькі чалавек

[Працяг на стар. 14].

ШОУ Я УВЕЧАРЫ з аўтобуснай станцыі па цемнаватых вуліцах, абсаджаных старымі дрэвамі, і чамусьці з нейкім недаверам успамінаў словы, пачутыя ў абласным упраўленні культуры, што Дзятлава — адзін з культурных цэнтраў Гродзеншчыны. Невялічкі ж гарадок...

І ўжо назаўтра, калі добра агледзеўся, пагутарыў з мясцовымі культасветнікамі, зразумеў — няма ў тых словах ніякага перабольшання.

Міхаіл Фёдаравіч ПЕТРЫКЕВІЧ,
дырэктар Дзятлаўскага музея
народнай славы:

— Вы ў нашым музеі першы раз? Ага, ну дык вам будзе цікава і паглядзець, і паслухаць. Па-першае, музей наш у рэспубліцы быў, як кажуць, першай ластаўкай. Цяпер такія музеі ёсць у многіх раёнах, а тады, дзесяць гадоў назад, быў першы. Будынак бачыце які — двухпавярховы, мураваны, на вострым залі. Спецыяльна пад музей пабудаваны.

Я цяпер, калі ваджу экскурсіі, а іх толькі сёлета было больш за 150, міжволі ўспамінаю тэа дні дзесяцігадовай даўнасці, калі ўсё пачыналася, як кажуць, з нуля. Сёння ў музеі некалькі тысяч экspanатаў, сярод якіх няма агульнаўнікальных. Тады ж былі адны голыя сцены.

Не падлічваў я, колькі пісьмаў было паслана па розных адрасах, колькі падарожжаў было зроблена па вёсках Дзятлаўшчыны ў пошуках старых прылад працы, старога адзення, дакументаў, фотак, кніг — адным словам, усяго, што адлюстроўвае гісторыю нашага краю.

А гісторыя ў нас багатая на рэвалюцыйны падзеі, на выдатных людзей. Вось пакажу вам залу, прысвечаную кастрычніцкім падзеям, грамадзянскай вайне. Бачыце гэтага бравана малайца на фота? Гэта М. Грачкоўскі. Кіраўнік чырвонаармейскай дружны ў Дзятлаве. А гэта тэкст яго тэлеграмы адной з чырвонаармейскіх часцей, каб яна хутчэй ішла на дапамогу. Мы правалі вялікі пошук, каб даведацца пра далейшы лёс гэтага чалавека. І вось даведаліся, што пайшоў ён з родных мясцін на ўсход разам з Чырвонай Арміяй, ваяваў з інтэрвентамі, пасля грамадзянскай вайны жыў і працаваў у Савецкай Расіі на розных адказных пасадах. А сюды, у Дзятлава, вярнуўся пасля вайны.

А гэта, зірніце, копія прысуду польскага акруговага суда, згодна з якім наш зямляк Ф. Бабруйкевіч быў асуджаны за рэвалюцыйную дзейнасць на 7 гадоў катаржнай турмы. Хто на гэтых фотаздымках? Дзятлаўчане — удзельнікі штурму Зімяга — Кардаш, Дзянісік, Сыч... А вось на тым стэндзе — члены першага рэўкома...

Дзятлава, як вы ведаеце, засталася пад беларускім прыгнётам. Што гэта было за жыццё, можна ўявіць сабе па экспанатах. Бачыце? Зламаны бізун. Гэтым бізуном аканом пана Лільполы лупцаваў на полі ў 1934 годзе сялянку Леашкевіч з вёскі Дробавічы. Бізун зламаўся, і аканом яго кінуў, а жанчына ўзяла і схавала. Калі мы арганізавалі музей, старая кабетка прынесла гэты «экспанат» нам, каб бачылі і помнілі ўсе.

А гэта прылады працы тагачасных сялян — драўляная барана, самаробны плуг, цапы. А на тым стэндзе квітка на-

шага селяніна Сцяпана Кійко, якія ён атрымаў за здачу падаткаў. Іх тут чатырнаццаць. Якіх толькі падаткаў не было — дарожнага, разбіўкі на хутары, паштовага і г. д.

Ды хіба народ моўчкі зносіў гэтыя здзекі? Не! У нас у вёсках былі падпольшчыкі-камуністы і камсамольцы. Вось гэты радыёпрыёмнік купілі ў складчыну трое камсамольцаў з вёскі Залецце. Купілі, каб слухаць радыё Масквы. За гэта іх арыштавалі.

А вось тут...

На гэтым мы перапынім расказ Міхаіла Фёдаравіча, хаця слухалі яго з захапленнем. Гэта было цікавейшае падарожжа па мінулай і сучаснай гісторыі Дзятлаўшчыны, падарожжа, якое да мяне ўжо

Штакая яна, дзятлаўшчына?

Тры маналогі з каментарыям:

зработлі 150 тысяч чалавек. Нельга адравацца ад фотаздымаў, дакументаў, пісьмаў удзельнікаў баёў з гітлераўцамі — і ў тым дзённым сорака першым, і ў сорака чацвёртым, калі Савецкая Армія гнала фашыстаў на захад. У музеі падрабязна прасочана барацьба народных мсціўцаў — усё дакументальна, мы б казалі, матэрыяльна, бо тут і партызанская зброя, і лістоўкі, і газеты народных мсціўцаў. Але час расказаць і пра самога дырэктара. Яму пайшоў ужо семы дзесятак. Невысокі, каржакаваты, сівы. Слухаеш, і здзівішся і яго апантанасці, і памяці. Ён ведае гісторыю кожнага экспаната, адкуль і як трапіў ён у музей. А за многімі экспанатамі цягнуцца доўгія ланцужкі людзей і падзей. Вось, скажам, пісьмо лейтэнанта... За ім хаваецца падзвіг групы байцоў, якія паляглі смерцю смелых ля адной з вёсак раёна ў першы месяц вайны. Але колькі было пісьмаў, запытаных у архівы, потым сустрэч са сведкамі тых падзей, пакуль вымалывалася карціна таго смяротнага бою.

Па прафесіі Міхаіл Фёдаравіч настаўнік. Шмат гадоў працаваў загадчыкам навучнай часткі школы ў суседнім раёне, стварыў там невялікі краязнаўчы музей. Невялічкі, але цікавы, вядомы далёка за межамі раёна. Далёка за межы раёна разнеслася і чутка пра інстэрнага краязнаўца Петрыкевіча. Таму і прыехалі да яго з Дзятлава «сватаць» у музей, які толькі арганізаваліся.

Цяжка рушыць з наведжанага месца, і не адразу згадзіўся Міхаіл Фёдаравіч на гэтую пасаду. Але перамагла прага навізна, прага няведанага. А калі пачаў шукаць матэрыялы, ездзіць па архівах ды музеях, дык захапіўся так, што ўжо ні аб чым іншым не мог думаць. Асабліва, калі фарміраваў экспазіцыю, прысвечаную дзейнасці КПЗБ. Гэта было для яго нібы вяртаннем у маладосць. Міхаіл Фёдаравіч за беларускім ладом быў актыўным падпольшчыкам, за што буржуазны суд асудзіў яго на тры гады турэмнага зняволення.

Выйшлі М. Петрыкевічу ўжо пенсійныя гады. Атрымаў ён персанальную пенсію рэспубліканскага значэння. Можна было ўжо і адпачыць. Ды хіба можна кінуць справу, да якой прыкпіеў сэрцам?

Пётр Іванавіч ЧЫРКО,
дырэктар раённага Дома культуры:

— Калі атрымаў я тэлеграму, што нашаму РДК прысуджаны пераходны Чырвоны сцяг Міністэрства культуры СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры, дык, прызнацца, і не паверылі.

Праходзіў на базе нашага Дома культуры абласны семінар культасветнікаў. Цікавіліся калегі, вядома, усім — і якасць масавая работа праводзіцца, колькі чалавек у мастацкай самадзейнасці занята, як дапамагам сельскім дамам культуры і клубам.

Выступілі перад імі нашы самадзейныя артысты. Здаецца, спадабалася. Ды калектывы ў нас, скажам, не хваляцца, выдатныя. Узяць хаця б наш народны хор, якім кіруе Кацярына Шундрык. Спявае ў ім 58 чалавек. Людзі гэтыя ўлюбёныя ў мастацтва. Хор стаў дыпламантам першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных. А жаночы вакальны квартэт? Народны

артыст СССР Генадзь Іванавіч Цітовіч, калі праслухаў яго, сказаў, што калектыву не пасароміў бы і прафесійную сцэну. Квартэт на фестывалі атрымаў вялікі залаты медаль, а яго ўдзельніцы Кацярына Шундрык, Ядвіга Максімава, Марыя Мірановіч і Ганна Шадзейка — па малым залатым медалі.

У нас адзін з самых вялікіх у Гродзеншчыне духавых аркестраў — у ім іграе 56 чалавек. Аркестр стаў лаўрэатам абласнога марш-парада. І рэпертуар у яго немалы — маршы, песні, папуры на тэмы рэвалюцыйных песень. Часта выступаюць з гэтым калектывам спевакі Андрэй Гоман і Канстанцін Брында. Далей...

Вельмі падабаюцца выступленні нашай агітбрыгады «Каласок». Малайцы. Асабліва кіраўнік Наталля Малец. Праграма яе заўсёды пабудавана на мясцовым матэрыяле, яна вострая, злабодзенная. Вось толькі за апошні час брыгада выступала ў калгасах «Зара», «Гвардыя», «Беларусь», саўгасе «Парэчча»...

Хочацца расказаць і пра дзяцей. Я наогул лічу, што ніводны Дом культуры, ніводны клуб не павінен забываць пра эстэтычнае выхаванне дзяцей. Клопат, вядома, вялікі, з дарослымі «працаваць» лягчэй. Але ж як інакш рыхтаваць сабе змену? У нас — дзіцячая танцавальная студыя, у дзвюх групах якой навучаецца 44 хлопчыкі і дзяўчкі. Працуе пры Доме культуры студыя выяўленчага мастацтва. Яе наведвае 17 дзяцей.

Скажу і аб тым, як РДК дапамагае асяродкам культуры, што знаходзіцца ў «глыбінцы». Нашы металдысты і інструктары замацаваны за сельскімі дамамі культуры і клубамі. Там рэгулярна праводзяцца семінары, паказальныя мерапрыемствы...

Мікалай Іванавіч БАРДЫГА, загадчык аддзела культуры райвыканкома:

— У нашым раёне 15 сельскіх і 2 гарадскіх дамы культуры — у Наваельні і Казлоўшчыне. Ну, а сельскіх клубаў не-

калькі дзесяткаў. У кожным з іх ёсць мастацкая самадзейнасць. Адных толькі харавых калектываў у нас 44. Ёсць і аркестры народных інструментаў, драматычныя калектывы. Скажам, драмкалектыву Наваельнескага ГДК нядаўна паказаў «Раскіданае гняздо». Спектакль прайшоў з вялікім поспехам.

Ёсць выдатныя фальклорныя калектывы. Асабліва падабаецца слухачам, і не толькі ў Дзятлаве, а і ў Гродне, выканаўца старадаўніх беларускіх песень Тафілія Дубека з вёскі Хадаўляны калгаса імя Чапаева. Акампаніруе ёй яе пастаянны партнёр Аляксандр Чубко, які іграе на так званым «пеўніку» — гэта такая свісцёлка з гліны. У той жа вёсцы ёсць і мужчынская фальклорная група.

Цікава, што ў мастацкай самадзейнасці прымаюць актыўны ўдзел і кіраўнікі гаспадарак, партыйны і савецкі актыў. Спяваюць у хоры дырэктар саўгаса «Наваельненскі» Л. Ляўчук з жонкай, старшыні сельскіх Саветаў У. Калач і В. Ляўчук.

І яшчэ мне хацелася б закрануць адзін бок дзейнасці нашых культасветнікаў. Нядаўна ў наш раён прыязджаў супрацоўнік Рэспубліканскага метадакабіцэнта пры Міністэрстве культуры БССР, каб сабраць матэрыял для брашуры аб новых грамадзянскіх абрадах. На гэтую ж тэму ў нас збіраўся абласны семінар.

Асабліва цікава, на маю думку, у нас праводзіцца рэгістрацыя шлюбаві і вяселі, провады ў Савецкую Армію, дзясячэнні ў прафесію, провады зімы, святы першай баразны, дажынкі і г. д. У аснову мы паклалі лепшыя народныя традыцыі, дадаўшы, вядома, і сучасны элемент. Скажам, масленіца ў нас — гэта не толькі бліны, снегавікі, тройкі, але і спартыўныя спаборніцтвы, справядзачы мастацкіх калектываў.

Вялікай папулярнасцю карыстаюцца ў нас сумеснія гутаркі салдацкіх мацяроў, на якіх прысутнічаюць і дапрызыўнікі. Да гэтага мы спісваемся з нашымі хлопцамі, якія служаць, з іх камандзірамі. І як прыемна маці пачуць на тым злёце пісьмо камандзіра, у якім ён дзякуе ёй за сына. У сваю чаргу, у часці мы шлем гукавое пісьмо маці, дзе яна звяртаецца да сына, да яго таварышаў...

Што і казаць, у дзятлаўскіх культасветнікаў немалыя здабыткі. Яны працуюць нахніна, з поўнай аддачай сіла. Цікава, што тут амаль няма цяжучасці караў. І што яшчэ кінулася ў вочы — большасць работнікаў — маладыя людзі. Ды і самому М. Бардыгу — толькі-толькі за трыццаць. П. Чырко — і таго менш. Сам загадчык аддзела культуры па прафесіі музыкант, дырэктар РДК — скончыў Гродзенскае культасветвучылішча, а цяпер займаецца завочна ў Мінскім інстытуце культуры. Наогул увесь штат раённага Дома культуры завочна займаецца ў ВУ.

Вучацца тут многія. Пры раённым і гарадскіх дамах культуры працуюць школы маладых культасветнікаў, дзе яны авалодаюць метадыкай работы, вучацца карыстацца тэхнічнымі сродкамі — магнітафонамі, фільмамафонамі, фотаапаратамі, узмацняльнай апаратурай.

І яшчэ адна цікавая дэтал. Усе работнікі трох музычных школ раёна замацаваны за пэўнымі калектывамі мастацкай самадзейнасці. Гэта стала не проста абавязкам, а сваясаблівай традыцыяй.

Вось такая яна сёння, Дзятлаўшчына. А час, які пралёг паміж тым музейным бізуном і сённяшняй вольнай песняй, вымяраецца толькі жыццём аднаго пакалення...

М. ЗАМСКІ.

ПРА МАСТЫ, ВЕРШЫ, ПРАГМАТЫЗМ І ІНШАЕ

(Працяг. Пачатак на 13-й стар.).
выбірае машыну, колькі машына выбірае чалавека. Можна быць, таму ён з такой лёгкасцю развітаецца з ёй, так проста адпраўляе яе на звалку.

Прыяду характэрны ў дадзенай сувязі дакумент, на які спасылкаецца ў сваёй кнізе «ЗША: крызіс сацыяльнай палітыкі» наш беларускі вучоны А. Д. Гусеў (кніга выйшла не так даўно ў выдавецтве «Беларусь»). Дакумент гэты — даклад ААН аб сусветным сацыяльным становішчы 1970 года. «Маюцца доказы таго, — гаво-

рыцца ў дакладзе, — што на дэўнай стадыі пакупка тавараў шырокага спажывання становіцца хутчэй рэакцыяй у адказ на прыёмы рэкламы, чым адчуваемай патрэбай, і што ўладанне гэтымі таварамі... не прыносіць пачуцця задавальнення, а толькі стварае адчуванне ўнутранай спустошанасці, збавлення ад якой чалавек шукае ў набыванні новых тавараў».

У дакладзе ААН таксама адзначаецца, што празмерная вытворчасць і спажыванне некаторых тавараў вядуць да пагразальнага забруджвання асяроддзя і вымагаюць далейша-

га ўзмацнення эксплуатацыі прыродных рэсурсаў. «Усё большую грамадскую праблему складаюць прамысловыя і бытавыя адыходы, — піша А. Д. Гусеў. — У ЗША, на радзіме аўтамабілізму, з году ў год расце колькасць аўтамашын, якія выйшлі са строю. Вакол гарадоў растуць «могільнікі» аўтамабіляў. Штогод у ЗША каля 10 мільёнаў машын ідуць на звалку, прычым многія з уладальнікаў пакідаюць іх проста ў гарадах, загрузваць іх вуліцы і двары. Каб пазбавіцца ад старых машын, у штаце Пенсільванія іх скідаюць у адправаваныя шахты, а ў горадзе Буфало, у штаце Ілінойс, іх доўгі час тапілі ў возеры Эры.

Крах тэорыі і практыкі «грамадства спажывання», — працягвае А. Д. Гусеў, — прывёў да істотных змен у свядомасці значных пластоў амерыканцаў. Гэта выяўляецца, у прыватнас-

ці, у тым, што традыцыйны «амерыканскі ідэал» не займае той дамінуючай ролі, якую адыгрываў на працягу многіх год».

Сацыёлаг, здаецца, дастаткова выразна вытлумачыў тое, што хацеў сказаць па-свойму я ў вершы («Могільнік машын»).

Наіўна гучаць разважання Зайцава і наконт «філасофіі прагматызму». Так, прагматызм працягла час адыгрываў немаляважную роллю ў духоўным жыцці Амерыкі (зараз ён здае свае пазіцыі). Ды калі нават мець на ўвазе самую філасофскую канцэпцыю, то яна не так высока ўжо лятае. «Амерыканскі прагматызм», — піша адзін з сучасных філосафаў ЗША Р. В. Селарс, — набіты ідэямі практыцызму». Не дужа прывабнай выглядае гэтая філасофія, асабліва калі ацэньваць па нашай шкале каштоўнасцей, і з

пункту гледжання зыкі (глядзі змешчаны не так даўно ў газеце «Літаратура і мастацтва» артыкул А. Рагулі «Выкрыццё прыстасавальніцтва», прысвечаны разгляду аповесці В. Быкава «Пайсці і не вярнуцца»).

Праўда, Зайцаў мае на ўвазе чыста бытавы, утылітарны вярты прагматызму («Прасцей купіць новую машыну, чым лапіць старую... Згубіць час, а значыць, і грошы»). А між тым яшчэ Т. Драйзер пісаў у дваццатых гадах: «З майго пункту гледжання, сярэдні або, так сказаць, стандартны амерыканец — гэта дзіўны характар, які аднабока развіўся: ва ўсім, што датычыцца матэрыяльнага боку жыцця, ён кемлівы і напорысты, ён добры механік, добры

Звіні, Наша Песня!

Ансамбль выступае на гарадскім свяце песні.

— Дарагія маракі-балтыйці! Дазвольце перадаць вам ад піянераў і школьнікаў Беларусі палымнае прывітанне і самыя лепшыя пажаданні!

І адразу ж у зале велічна гучыць песня А. Бірнова «Ленінскі сцяг». Звонкія дзіцячыя галасы славіць любімага Ільіча, партыю, Радзіму.

Так пачыналася кожнае выступленне народнага ансамбля песні і танца Магілёўскага Палаца піянераў у часцах Балтыйскага флоту.

24 гады ансамблю песні і танца Палаца піянераў. У 1970 годзе за высокае выканаўчае майстэрства і поспехі ў эстэтычным выхаванні школьнікаў яму было прысвоена званне народнага. За гэтыя гады ансамбль стаў сапраўднай школай эстэтычнага выхавання вучняў.

Заняткі мастацтвам прынеслі тысячам юных спевакоў, музыкантаў і танцораў радасць, зрабілі іх жыццё яшчэ больш яркім, святочным, дапамаглі выхаваць добры густ, умненне цаніць чужога.

Многім школьнікам ансамбль дапамог выбраць далейшы жыццёвы шлях. Сарамлівымі дзяўчынкамі прыйшлі некалі ў харавы і музычны гурток Нэла Шаўчэнка і Ларыса Мітрафанова. Закончыўшы інстытуты, яны вярнуліся ў Палац піянераў, і цяпер адна працуе хормайстрам, другая — дырыжорам народнага аркестра.

Прафесійнымі артыстамі, настаўнікамі музыкі сталі былыя выхаванцы ансамбля: Валя Пакальніс — салістка Адэскага тэатра оперы і балета, Сяргей Цярэнцьеў — артыст аркестра Беларускага радыё і тэлебачання, Валерыя Яркоўіч — выкладчык Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, Леанід Іваноў — дырэктар Магілёўскага музычнага вучылішча. Чатыры браты з сям'і рабочага Марэцкага звязалі сваё жыццё з музыкай: старшы Віталій — ваенны дырыжор, Мікалай — студэнт кансерваторыі, Яўген займаецца на факультэце ваенных дырыжор

раў пры Маскоўскай кансерваторыі, а самы малодшы, Леанід — студэнт музычнага вучылішча.

Сёння ў ансамблі 16 педагогаў перадаюць сваю любоў да музыкі і спеваў навучэнцам. І сярод гэтых педагогаў 7 чалавек — былыя выхаванцы ансамбля.

— Сёлета асабліва шмат жадаючых паступіць у харэаграфічны гурток, — расказвае Маргарыта Сямёнаўна Сандлер. Яна сама некалі з захапленнем танцавала ў гуртку харэаграфіі, а цяпер 10-ы год пасля заканчэння інстытута вучыць танцаваць дзяцей.

Настойлівасць і энтузіязм педагогаў, бяззменнага мастацкага кіраўніка ансамбля Рамана Яфімавіча Шацава здолелі згуртаваць рабят у дружны калектывы. Цяпер у народным ансамблі і яго падрыхтоўчых групах займаецца 650 навучэнцаў, з іх толькі ў канцэртным складзе — 180 чалавек.

Творы, якія выконваюцца, вучаць дзяцей горада любіць нашу вялікую Радзіму, выходзяць пачуцці савецкага патрыятызму і інтэрнацыяналізму. Значнае месца ў рэпертуары ансамбля займае піянерская і школьная тэматыка. Вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі «Салют, піянерыя», «Школьныя гады», «Вакаты», рускія, беларускія народныя танцы «Улітэчка», «Падноўкі», «Шчабятухі» карыстаюцца вялікім поспехам у глядачоў.

Штогод ансамбль дае 20—25 канцэртаў на святочных вечарах, перад школьнікамі горада і вобласці, працаўнікамі сельскай гаспадаркі, воінамі.

Цёпла сустракалі канцэрты народнага ансамбля песні і танца будаўнікі і шахцёры Салігорска і Бярозаўскай ДРЭС, працоўныя гарадоў-героў Масквы, Ленінграда, Кіева, Мінска. З годнарам успамінаюць удзельнікі калектыву свае сустрэчы з каманаўтамі ў час канцэрта ў Зорным гарадку.

За апошнія некалькі гадоў

Былая выхаванка Палаца піянераў З. Сыпала займаецца з танцавальнай групай дашкольнікаў.

Педагог Л. Жукава на занятках па класу фартэпіяна. Фота З. ШАГЕЛЬМАНА.

удзельнікі ансамбля пабывалі з канцэртамі ў Балгарыі, Польшчы, прадстаўлялі школьнікаў Савецкага Саюза на еўрапейскім фестывалі «Радасць Еўропы».

Народны ансамбль Палаца піянераў з'яўляецца лаўрэатам усіх рэспубліканскіх аглядаў дзіцячай мастацкай самадзейнасці школьнікаў Беларусі.

Чатыры разы ансамбль удзельнічаў у аўтарскім паназе калектываў мастацкай самадзейнасці на ВДНГ СССР і ўзнагароджаны дыпламамі выстаўкі.

Н. БАЛАНТАР, дырэктар Магілёўскага Палаца піянераў і школьнікаў, заслужаны настаўнік БССР.

У. Э. ІВАНОЎСКИ

10 кастрычніка 1978 года пасля працяглай цяжкай хваробы памёр персанальны пенсіянер рэспубліканскага значэння, член КПСС Уладзімір Эдуардавіч Іваноўскі.

У. Э. Іваноўскі нарадзіўся ў 1923 годзе на Віцебшчыне. Сваю працоўную дзейнасць пачаў на віцебскім заводзе «Чырвоны металіст» токарам. Пасля заканчэння Ленінградскага ваеннага вучылішча сувязі служыў у Савецкай Арміі, прымаў актыўны ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне.

З 1946 года У. Э. Іваноўскі на камсамольскай рабоце. Ён выбіраўся першым сакратаром Чыгуначнага райкома і Віцебскага гаркома ЛКСМБ, затым працаваў першым сакратаром Бешанковіцкага РК КПБ.

Пасля заканчэння Вышэйшай партыйнай школы пры ЦК КПСС У. Э. Іваноўскі працаваў інструктарам ЦК КПБ. У 1965 годзе ён назначаўся намеснікам старшыні Дзяржкіно БССР, а з 1968 г. па 1975 г. працаваў намеснікам старшыні Дзяржкіно БССР і дырэктарам кінастудыі «Беларусьфільм».

На ўсіх участках работы У. Э. Іваноўскі праявіў сябе добрым арганізатарам. Шмат сіл і энергіі аддаў развіццю кінематаграфіі рэспублікі, падрыхтоўцы і выхаванню кадраў беларускіх кінематаграфістаў.

Партыя і ўрад высока ацанілі заслугі У. Э. Іваноўскага. Ён узнагароджаны ордэнамі Чырвонай Зоркі, «Знак Пашаны» і медалямі, Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Памяць пра Уладзіміра Эдуардавіча надоўга захавецца ў сэрцах усіх тых, хто працаваў з ім і ведаў яго.

Група таварышаў.

арганізатар, але ўнутранага свету ў яго няма, ён не ведае сапраўднаму ні гісторыі, ні літаратуры, ні мастацтва і зусім заблытаўся і духоўна заграў у вялікім мностве чыста матэрыяльных праблем».

Думаю, што гэта характарыстыка не толькі не ўстарэла, але, наадварот, набыла на сённяшні дзень асаблівае граўдзівае і актуальнасць. Вось толькі што, напрыклад, у нашых газетах паведамлялася, са спасылай на аўтарытэтныя амерыканскія крыніцы, што кожны трэці прэтэндэнт на выкладчыцкія пасады ў дзяржаўных школах Даласа (штат Тэхас) не вытрымаў у гэтым годзе элементарнай правэркі... разумовага развіцця, што ўзровень непісьменнасці ў ЗША дасягае, па афіцыйных дадзеных, 10 працэнтаў дарослага насельніцтва (!).

Памылковыя ўяўленні Зайцава можна, відаць, вытлумачыць у нейкай меры асаблівасцю нашай свядомасці, якая (асаблівасць) праяўляецца ў формуле: бачу—веру, не бачу—не веру. Зноў-такі: лепш адзін раз убачыць, чым сто разоў пачуць (дадам: прачытаць). І тут, павінен сказаць, паездкі за мяжу—добрая школа ідэйнага і патрыятычнага выхавання.

Ёсць і яшчэ адна прычына, якой можна тлумачыць найўняе разважання і доказы Зайцава. Аб ёй гаворыць ужо знаёмы нам Майк Дэвідаў у сваёй кнізе «Гарады без крызісаў», якая была выдадзена ў 1976 годзе ў Нью-Йорку, а зараз выйшла ў нас у перакладзе на рускую мову. (М. Дэвідаў піша пра савецкія гарады, у тым ліку і пра Мінск, параўноўвае іх з гарадамі амерыканскімі). У апошнім раздзеле кнігі «Некалькі слоў пра маіх савецкіх сяброў»

амерыканскі журналіст піша: «Я некалькі здзівіўся, выявіўшы, што савецкія людзі не праяўляюць такога ж захаплення, як я, з выпадку жыцця без домаўласніцкага і рафэлераў. Мае савецкія сябры ўспрымалі ўсе бакі свайго жыцця як належнае і ж не прыходзілася жыць у другім грамадстве. Дзіўна, што ў многіх былі вельмі ілюзорныя ўяўленні аб «багатай Амерыцы». Чаму з-за некаторых недахопаў і праблем, якія існуюць яшчэ ў сацыялістычным грамадстве, не кожны савецкі грамадзянін разумее яўную перавагу жыцця пры сацыялізме перад жыццём у капіталістычным грамадстве, дзе чалавек чалавеку воўк!».

Я раю Зайцаву прачытаць кнігу М. Дэвідаў.

І апошняе. Аўтар пісьма ў рэдакцыю мае рацыю, калі гаворыць пра неабходнасць грун-

тоўна назіраць і паказваць жыццё чужой краіны. Натуральна, што спробы мастацкага паказу складанага, супярэчлівага жыцця такой краіны, як ЗША,—справа нялёгкая. Не ўсё тут убачыць з першага погляду, не ўсё адразу зразумееш з таго, што убачыш з погляду другога. Такія прызнанні я чытаў і чуў ад людзей, якія падоўгу жылі ў ЗША. «Амерыканскі лад жыцця,—піша савецкі эканаміст С. Вішнеўскі,—супярэчлівы і шматбаковы. Не заўсёды лёгка і проста аддзяліць павучальны вопыт, які ўзнік у працэсе працоўнай творчасці таленавітага і дынамічнага амерыканскага народа, ад з'яў, пароджаных практыкай капіталістычнага гаспадарання. Дарытлівы розум не можа быць задаволены хадзячым тлумачэннем: «Гэта амерыканскі звычай».

І. В. Зайцаў, на жаль, такім

хадзячым тлумачэннем і задавальняецца. І ўжо зусім ніяк нельга з ім пагадзіцца, калі ён заяўляе: «Можна, вядома, парознаму да гэтай з'явы ставіцца... Такія рэальнасці жыцця». Тут я нагадваю яму яго ж уласныя словы пра «добраю і патрэбную» традыцыю савецкай, у тым ліку і беларускай, літаратуры ў паказе амерыканскага ладу жыцця. Ададзім ёй належнае: яна з самага пачатку і ў сённяшні дзень катэгарычна не прымае яго, гэты лад, жорсткасці, духу нажывы, сацыяльнай няроўнасці. І гэта робіць нашай літаратуры гонар, бо сведчыць аб яе высокіх маральных і ідэйных крытэрыях, аб яе глыбокай зацікаўленасці лёсам чалавека і чалавечтва, у тым ліку і лёсам працоўнага амерыканскага народа.

Анатоль ВЯРЦІНСКИ.

Мікола ЛЯШЧУН.

КНИГАЛЮБКА

Зараз людзі ні на крок не адстаюць ад моды. Імкнуцца жыць у свеце прыгожага. Каб поўны камфорт быў. Прытомнасць траціць у чарзе за крышталём, золата хапаюць без разбору, нават на пробу не глядзяць. Што ўжо казаць пра іншы дэфіцыт, накітаваны імпартаваны «налодак»...

Ды мода гэтая на розныя рэчы бывае. Суседка мая Гэля літаратурай захапілася. У яе не кватэра, а цэлая дзяржаўная бібліятэка. Праўда, на бібліятэку Гэльчына кватэра не зусім падобная, бо там на цябе з усіх бакоў райскія птушкі з дываноў пазіраюць і ледзь не да самай падлогі крышталёвая люстра звісае. Як зойдзеш, дык нібы ў храм святы трапіў. Хочацца ўпасці на калені і завесці песню пра святую маці-багародзіцу. У гэтую кватэру толькі ў лямцавых тапачках і белых пальчатках можна смела заходзіць.

Вось гэтая Гэля днёмі толькі тое і робіць, што гойсае па кнігарнях. Нейкая кніжная ліхаманка на жанчыну найшла, і трэба сказаць, Гэля небеспаспяхова час траціць. Глядзі, к вечару што-небудзь і клане... Я ўжо тры гады адну патрэбную кніжку шукаю, і ўсё дарэмна. А Гэля знайшла! За не я мусіў аддаць Гэльчы свой даведнік «Лекавыя травы». Думаецца, ён ёй трэба быў? Не! Проста яго якраз не хапала па колеру і фармату для поўнага комплекта ў Гэльчыну новую кніжную шафу.

А надоечы мая суседка па вялікаму «блату» прыдбала новы імпартаваны гарнітур, а ў ім — вялікая прыгожая сценка. Гэля доўга не жарудзіла, і хутка там закрасаваліся поўныя зборы твораў Дзікенса, Мапасана, Талстога... Усю энцыклапедыю Гэля зацягнула на верхнюю паліцу.

— Крыху не хапае кніг зялёнага колеру, каб аднолькава глядзеліся са шпалерамі, — паскардзілася нейка яна.

А нядаўна я чуў, як Гэля пыталася пра гэта ў Аляўціны Панасаўны з суседняга пад'езда. Аляўціна Панасаўна працуе ў кнігарні.

— Можна, вы прадасце мне 33 сантыметры зялёнай літаратуры?

Аляўціна Панасаўна, як я заўважыў, крыху збянтэжылася ад такога дзіўнага пытання. Але вырашыўшы, што тая жартуе, не засталася ў даўгу і з жартам спытала:

— Можна, табе, Гэля, 32 сантыметры з паловай шэра-бурамалінавай?

— Не, 33 і толькі зялёнай! Я ўжо вымерала. На больш не хапае месца, — не зважаючы на жарт Аляўціны Панасаўны, адказала Гэля.

Пераканаўшыся, што Гэля сапраўды не жартуе, Аляўціна Панасаўна ўжо без усмешкі на твары сказала:

— Ды я б з задавальненнем... Але зараз пакуль добрых кніжак няма ў продажу.

Але Гэля яе супакоіла: — Дробязь, Аляўціна Панасаўна! Галоўнае, каб зялёныя вокладкі былі!

ВЫКЛЮЧНА КАРЫСНЫЯ УКАЗАННІ

Калі ты паказаў яму дулю, а ён ніяк не адраагаваў, дастань з ніжняй руку і, усміхаючыся, працягни яе для поціску.

● Ты — пешка? Дык будзь жа прахадной, і табе пазайздросцяць і больш важныя фігуры.

● Ён аблаяў цябе? Такой бяды! Гаўні ў адказ — вось і знойдзена агульная мова!

● Гэта нічога, што ты мысліш вузка. Галоўнае — смела рабі шырока абагульненні!

● Не маўчы, а то падумаюць, што табе ёсць што сказаць...
М. ШКЛЯР.

ФРАЗЫ

Герою оперы быў глядач, які даслухаў яе да канца.

● Афарызм — гэта духоўная ежа ў партатыўнай упакоўцы.

● Усяго сем нот, а колькі цяжкай лёгкай музыкі!

● Перашкаджаў ужо тым, што ні ў што не ўмешваўся.
Р. РУМКО.

Анатоль ЗЭКАУ

ПАРОДЫ

НАСТЫРНЫЯ РЫФМЫ

...паэтам рыфмы лезуць самі ў галаву.

Артур ВОЛЬСКІ.
Бывае, часціком пад вечар, Калі прыляжаш у траву І галаву запоўніць нечым, То лезуць рыфмы ў галаву.

Аб іх не думаеш ні звання — Хапае і без іх клопат. Яны ж настырны лезуць самі. Як мошкі ў раскрыты рот.

І не даюць ні піць, ні есці, І нават выпадца як след. А толькі перастаюць лезці — І я адразу не паэт.

ПІСЬМО У ВЁСКУ

Што маўчыш, брат?

Ты мне напішы, як раней, ці ўсе вы там здаровы.

Ці дровы боць ды сена для каровы...
Васіль ЖУКОВІЧ.

Ты не пішаш мне нічога, І прашу я ад душы: Напішы, брат, хоць нямнога. Ты пра ўсё ўжо не пішы.

Не пішы, што ў нас дзяўчаты Па суседству падраслі. Напішы лепш, як там грады? Мо травою зараслі?

Філасофскага такога Не пішы нічога мне. Напішы лепш, як карова? Ацялілася ці не?

Не пішы мне пра культуру, Пра канцэрты круглы год. Лепш пішы, ці лаяць куры У суседні агарод?

Не цягни, пішы адразу, Як жые наш слаўны род? А калі не маеш часу — Вышлі поштай перавод.

Васіль НАЙДЗІН

ЛІМОНЧЫК ДА ШАМПАНСКАГА

ДА ПЫТАННЯ АБ СЦІПЛАСЦІ

— Браточкі мае родныя — на дапамогу! Разабрацца тэрмінова трэба. Бо зноў мяне ледзь у галіш не пасадзілі. А ўсё з-за шчырасці! Характар падводзіць! Ён у мяне такі: калі дзе што — рэжу ў вочы праўду і ўсё тут. Крывіць душой не магу. Але мяркуючы лепш самі.

Іван Пятровіч, загадчык нашага аддзела, запрашае мяне да сябе ў гасці. Ад чыстага сэрца радуся. І жонка, бачу, задаволеная. Нават размову заводзіць накіраваў, што не часта цяпер людзі клічуць адзін аднаго ў гасці. Усё чакануць, каб самім куды па запрашэнню падацца. Я такой размовы не падтрымаў. Навошта, думаю, паўтараць пранісныя ісціны? Гэта — па-першае. А па-другое: трэба ж ведаць, што такое этыкет, удзячнасць, сціпласць...

Так што ў кватэру Івана Пятровіча ўвайшоў я з самымі добрымі думкамі і намерамі. А там ужо віншаванні, жарты — усё, як трэба. Неўзабаве за стол селі. Весялосці, бадзёрасці — хоць адбаўляй...

І вось бачу — з сонечнай усмешкай на твары гаспадыня дома нясе з халадзільніка шампанскае. Іван Пятровіч — цопі — за бутэльку. Я таксама дацягнуўся і намацаў яе цёмна-зялёны шкляны бок. «Папала-

ся, — думаю, — мая роднёнка...» А, каб не забыцца, адразу кажу:

— Пераахалоджана! 3—4 градусы будзе. А трэба ж 7—10. Па правілах...

Мама родная! Усе на мяне як паглядзяць! Сэрцам адчуваю — вось-вось накінуцца. З'ядуць! Але — змоўчалі.

Іван Пятровіч кажа тут ветліва ў мой адрас: «Прабачце, бывае... Нічога страшнага...» І пры гэтым трасе злёгка бутэльку. І за драцяны вузляк, што на залатой галоўцы, круціць. Коражак даць у столы! Затым у маю талерку! Усе за фужары — і да бутэлькі. А там каму шампанскае, а каму — адна пена. І мне апошня. Да слёз шнада. Не ўстрымаўся я.

— Іван Пятровіч! — кажу. — Цяпер вы прабачце. Бутэльку з шампанскім зусім не трэба было бутэляць. Занадта многа выдзелена вуглекіслаты, што ускладніла разліў віна ў баналы і скараціла час яго іскрыстасці. І коражак павінен быў застацца ў вас у руцэ. Наогул, «стральбу» з бутэлек не прынята лічыць прыкметай добрага тону...

Усе зноў на мяне ўставіліся. Незнаёмы мужчына, кілаграмаў

на 115, першы рот раскрыў на ўсю магутнасць:

— Я, — кажа, — таксама адзін раз запрасіў да сябе ў гасці аднаго парася. І цяпер шкадаю...

— Цікава, цікава... — устрапянулася, як заўсёды ў такіх выпадках, Мар'я Пятроўна, супрацоўніца нашага аддзела.

— Цікава, ды не зусім! — абвясціў усіх пагардлівым позіркам 115 кілаграмаў. — Памятаю, шампанскага набухтарыў я таму гасцю пад самую завязку, а ён: «Мне б цукерачку, шакаладную». Я яму — лімончык пад нос! Жонка парася смажанага падсоўвае. А нехта вазьмі дыялізны, што лапцямі па цымбалах: таному, маўляў, шампанскае толькі парасём і залядзі! І што вы думаеце? Як ветрам здзьмула...

«Не здзьме!» — сяджу і сам з сабой разважаю я. А заадно прыпамінаю нештачка. Дзе гэта бачна, людзі добрыя, каб шампанскае свіннай залядзі! А хоць бы ўзяць тэмпературу тонкага напітку...

Тут нехта і папёр на мяне: — Пераахалоджана! Вам налілі — глытайце! Сумленныя ні на грам...

Родная жонка пад бокам мяліць:

— Ой, зганьбіў, ой, зганьбіў... Як цяпер людзям у вочы глядзець?..

Схапіў я тады паліто і шапку і выбег на вуліцу. Няўжо, думаю, што пераблытаў.

Дома — адразу да пісьмовага стала. І за кнігу «Кантэйлі, пуншы, віны і другія напіткі ў хатніх умовах». Зноў сваімі ўласнымі вачамі чытаю. На старонцы 23: «Іскрыстыя віны належыць ахалоджваць да 7—10 градусаў... Ставіць шампанскае ў халадзільнік не рэкамендуецца, паколькі тэмпература там значна ніжэйшая, і яно, пераахалодзіўшыся, страціць тонкасць свайго букету... Не варта ўзбоўтваць бутэльку з шампанскім. Гэта прывядзе да занадта бурнага выдзялення вуглекіслаты, ускладніць разліў у баналы і скараціць час іскрыстасці. «Стральбу» з бутэлек не прынята лічыць прыкметай добрага тону».

«А-а, з'елі!» — Ледзь не закрычаў я ад радасці. Але ж мой крык, думаю, ніхто з гасцей не пачуе. Таму і ўзяўся я за пяро. Усё, як было, напісаў. Бо характар у мяне прамы. Калі дзе бачу што-небудзь таное — рэжу ў вочы праўду! Дык ці ж я вінаваты?

У ПРОФІЛЬ І АНФАС

Сяброўскія шаржы В. Тначука на сваіх калег-мастаноў.

Г. Паплаўскі.

Л. Асядоўскі.

М. Чэпик.

М. Ніяжур.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 12345678910 АТ 23501 12345678910

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, аддзела сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.